

Arviointikonstruktion toteutumat
katsoa joksikin ja pitää jonakin
sanomalehtikontekstissa

Marjo Holster
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Suomen kieli
Pro gradu -tutkielma
Helmikuu 2014

TAMPEREEN YLIOPISTO

Suomen kieli

Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

HOLSTER MARJO: Arviointikonstruktion toteutumat *katsoa joksikin* ja *pitää jonakin* sanomalehtikontekstissa

Pro gradu -tutkielma, 75 s.

Helmikuu 2014

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kahden suomen kielen verbirakenteen, *katsoa joksikin* ja *pitää jonakin*, esiintymistä sanomalehtikontekstissa. Tutkimuksen aineisto on poimittu sähköisestä korpuksista, joka sisältää Helsingin Sanomien vuosikerrat 2000 ja 2001. Kummankin rakenteen esiintymiä on aineiston analyysissä mukana 450 kappaletta.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää *katsoa joksikin* ja *pitää jonakin* -rakenteiden käyttöfunktioita ja merkitystä kirjoitetussa kielessä. Teoreettinen tausta muodostuu kehyssemantiikasta ja konstruktiokieliopista sekä evaluaatioon ja referointiin liittyvästä käsitteistöstä. Tutkimuksessa esitetään, että rakenteet toteuttavat suomen kielen arviointikonstruktiota, jossa verbi luonnehtii essiivi- tai translatiivisijaisen täydennyksellä objektin tarkoitetta. Kehyssemantiikan mukaisesti rakenteiden käyttö aktivoi kuulijassa semanttisen kehyksen, jonka elementtejä ovat arvioija, arvioinnin kohde ja arvioinnin kohteen luonnehdinta. Rakenteiden käyttötapoja ja merkitystä analysoidaan näiden elementtien avulla.

Arvioijien tarkastelu on paljastanut rakenteiden välisten käyttöyhteyksien suurimmat eroavaisuudet. Rakenteella *katsoa joksikin* referoidaan lehtikielessä erittäin paljon viranomaisia ja niiden edustajia, joiden toimintaa ohjaa jokin normi tai selkeä tavoite. Tämän vuoksi rakenteen merkitys hahmottuu melko formaalissävyytteiseksi. Rakenteen *pitää jonakin* merkitys on avoimempi, sillä sitä käytetään monipuolisemmin erilaisten arvioijien sanomisia selostettaessa. Rakenteella *pitää jonakin* referoidaan eniten ryhmiä, jotka ovat rajoiltaan epämääräisiä ja löyhemmin yhteen liittyviä.

Molemmilla rakenteilla arvioidaan eniten ajallis-paikallisia entiteettejä, joita ovat erilaiset prosessit ja tapahtumat. Konkreettisia ja abstrakteja arvioinnin kohteita on selvästi vähemmän. Arvioinnin kohteita luonnehditaan rakenteiden yhteydessä adjektiivi- ja substantiivilausekkeilla. Tässä tutkimuksessa käytetyn jaottelun mukaan eniten käytetään subjektiivisia adjektiiveja. Myös objektiivisia ja modaalisia adjektiiveja esiintyy luonnehdinnoissa jonkin verran.

Tutkimuksessa osoitetaan, että molemmilla tutkituilla rakenteilla referoidaan pääasiassa muiden kannanottoja ja suhtautumista asiointiloihin eikä niillä ilmaista juurikaan eksplisiittisesti puhujan omia mielipiteitä.

Asiasanat: kehyssemantiikka, konstruktiokielioppi, lehtikieli, referointi, verbit

Sisällys

1 JOHDANTO	1
1.1 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET	3
1.2 TUTKIMUSMETODI JA -AINEISTO	4
1.3 TUTKIMUKSEN KULKU	6
2 ARVIOINTI KIELELLISENÄ TOIMINTANA	8
2.1 KEHYSSEMANTIikka JA KONSTRUKTIOKIELIOpPI	8
2.2 ARVIOINTIKONSTRUKTIO.....	12
2.2.1 Verbit <i>katsoa</i> ja <i>pitää</i>	14
2.2.2 Arvioijat.....	15
2.2.3 Arvioinnin kohteet.....	18
2.2.4 Arvioinnin kohteiden luonnehdinnat	19
2.3 EVALUATIIVISUUS SUBJEKTIIVISUUDEN ILMENTYMÄNÄ.....	21
2.4 REFEROINTI JA SANOMALEHTIKIELEN MONIÄÄNISYYS	24
3 <i>KATSOA JOKSIKIN</i> -RAKENNE	30
3.1 ARVIOIJAT JA NIIDEN SOSIAALISET KATEGORIAT	30
3.1.1 Arvioijana kollektiivi tai sen edustaja	31
3.1.2 Arvioijana ryhmä tai yksilö	34
3.1.3 Arvioijana avoin ääni tai kirjoittaja	35
3.2 ARVIOINNIN KOHTEET	37
3.2.1 Arvioinnin kohteena ajallis-paikalliset entiteetit.....	38
3.2.2 Arvioinnin kohteena konkreettiset entiteetit.....	39
3.2.3 Arvioinnin kohteena abstraktit entiteetit	41
3.3 ARVIOINNIN KOHTEIDEN LUONNEHDINNAT	42
3.4 YHTEENVETO <i>KATSOA JOKSIKIN</i> -RAKENTEESTA.....	47
4 <i>PITÄÄ JONAKIN</i> -RAKENNE.....	51
4.1 ARVIOIJAT JA NIIDEN SOSIAALINEN KATEGORIA	51
4.1.1 Arvioijana kollektiivi tai sen edustaja	52
4.1.2 Arvioijana ryhmä tai yksilö	53
4.1.3 Arvioijana avoin ääni tai kirjoittaja	55
4.2 ARVIOINNIN KOHTEET	57
4.2.1 Arvioinnin kohteena ajallis-paikalliset entiteetit.....	58
4.2.2 Arvioinnin kohteena abstraktit entiteetit	59
4.2.3 Arvioinnin kohteena konkreettiset entiteetit.....	60
4.3 ARVIOINNIN KOHTEIDEN LUONNEHDINNAT	61
4.4 YHTEENVETO <i>PITÄÄ JONAKIN</i> -RAKENTEESTA	65
5 LOPUKSI.....	68
LÄHTEET.....	72

1 JOHDANTO

Kielenkäyttö ei ole vain informaation välittämistä, vaan dialogia niin puhujien kesken kuin kirjoitettujen tekstien välillä. Vuorovaikutuksen lisäksi kielenkäyttäjä tuo yleensä ilmi oman subjektiivisen suhtautumisensa puheenalaiseen asiaan. Vuorovaikutuksen ja arvioiden osoittamiseen voidaan käyttää monenlaisia kielen keinoja. Pro gradu -tutkielmassani paneudun näihin keinoihin ja käsittelen referointia ja evaluatiivisuutta kielellisinä ilmiöinä kahden rakenteen *katsoa joksikin (jksik)* ja *pitää jonakin (jnak)* avulla. Rakenteita tutkin laajan sähköisen korpuksen avulla, joka sisältää Helsingin Sanomien vuosikerrat 2000 ja 2001. Tutkimukseni sijoittuu kielentutkimuksessa konstruktoiden tutkimuksen alaan: tutkimani rakenteet toteuttavat suomen kielen arviointikonstruktiota, jossa mentaalista ja kielellistä toimintaa ilmaisevan verbin ja sen translatiivi- tai essiivimuotoisen täydennyksen avulla kuvataan, luokitellaan ja arvioidaan asiaintiloja. Laajemmassa kehyksessä tutkimukseni liittyy subjektiivisuuteen ja kielellisten merkitysten ja ensyklopedisen tulkinnan väliseen suhteeseen.

Kuvaan tutkimuksessani *katsoa jksik* ja *pitää jnak* rakenteiden merkitystä ja funktiota sanomalehtitekstissä, joka on luonteeltaan erittäin intertekstuaalista eli runsaasti muihin teksteihin viittaavaa. Rakenteiden tutkiminen yleiskielisessä ja asiapitoisessa sanomalehtikontekstissa on sopivaa juuri siksi, että rakenteiden sisältämät verbit ovat merkitykseltään varsin neutraaleja ja intuitiivisesti ajatellen käytöltään melko kirjakielisiä tapoja ilmaista kannanottoja. Niitä käytetään usein tieteen kielessä, kun referoidaan neutraaleilla tavoilla aikaisempaa tutkimusta. Tutkimuskohteideni kuvaus ja analyysi ovat siis kielen rakenteesta lähteviä, mutta laajempi ymmärrys siitä kontekstista, jossa rakenteet esiintyvät, on keskeinen. Vaikka yleisesti ottaen ajatellaan, että sanomalehdet pyrkivät tiedonvälitystehtävässään objektiivisuuteen, on niissä esiintyvien tekstien sisällä paljon subjektiivisia kannanottoja, joita ilmaistaan muun muassa tutkimillani rakenteilla.

Arvioivia rakenteita *katsoa joksikin* ja *pitää jonakin* käytetään sanomalehtikontekstissa pitkälti referoinnin tehtävässä eli niillä kerrotaan muiden suhtautumisesta asiaintiloihin. Fennistiikassa referointia on tutkittu melko runsaasti. Useat kieliopit (ks. esim. Ikola 2001, Penttilä 2002) ovat

käsitelleet referointia suomen kielessä ja aiheesta on kirjoitettu laajempia esityksiä (ks. Ikola 1960, Kuiri 1984) sekä suppeampia katsauksia (ks. esim. Koski 1985, Kurkkio 1978) sekä lukuisia pro gradu -tutkielmia. Viime vuosina on alettu puhua myös moniäänisyydestä laajempaan, referointiin liittyvänä käsitteenä (Haakana & Kalliokoski 2005). Tutkimieni rakenteiden referointi-käytön kautta tutkimukseni asettuu myös osaksi varsinkin uudempaa referoinnin tutkimuksen kenttää, jossa referointitilanteen ja referointirakenteiden lisäksi tärkeitä ovat sellaiset asiat kuin vuorovaikutus, referoinnin funktiot ja puheen moniäänisyys (Kuiri 2006: 637). Aina referoinnin pohjana käytettyä kielellistä esitystä ei ole mahdollista jäljittää, ja silloin tärkeäksi tulee havaita erilaisten kontekstien läsnäolo ja yhteiskunnassa luonnollistuneet, toiston kautta vakiintuneet käsitykset, joihin käytetään erilaisia arviointirakenteita.

Evaluatiivisuus on kielentutkimuksen kannalta kiinnostava aihe, sillä omien mielipiteiden ilmaiseminen ja muiden kannanottojen referointi on jokapäiväistä kielellistä toimintaa niin puhutussa kuin kirjoitetussakin kielessä. Evaluoivan kielenkäytön tutkimuskenttä onkin hyvin laaja. Kielenkäytön affektisuutta, jolla tarkoitetaan kielenkäyttäjän suhtautumista ja asenteellisuutta puheena olevaan asiaan, on tutkittu runsaasti tekstin- ja diskurssitutkimuksen parissa. Samoin keskusteluntutkimuksen piirissä on tehty tutkimuksia kannanottojen ja mielipiteiden rakentumisesta ja asennoitumisesta puhutussa kielessä (ks. esim. Tainio 1993, Rauniomaa 2007). Evaluatiivisuutta on tutkittu myös sanaston ja kieliopin kannalta korpustutkimuksessa (ks. esim. Hunston 2007). Yhteistä kaikille suuntauksille on sen havaitseminen, kenen näkökulmasta evaluoidaan (Hunston & Thompson 2000).

Tutkimiani rakenteita on aiemmin käsitelty suomen kielen tutkimuksissa (ks. esim. Kurkkio 1978, Kuiri 1984, Koski 1985) jonkin verran, mutta niiden merkitystä ja funktiota ei ole tutkittu tarkemmin. Referointia ei myöskään tietääkseni ole aiemmin tutkittu fennistiikassa laajan sähköisen korpuksen avulla. Oman näkökulmansa tutkimukseeni tuo se, että käsittelen rakenteiden yhteydessä evaluatiivisuuden ja subjektiivisuuden ilmiöitä sanomalehtikontekstissa. Tutkimukseni voi siis tuoda jotakin uutta sekä konstruktoiden ja referoinnin tutkimuksen kenttään ja toisaalta avata *katsoa jksik* ja *pitää jnak* -rakenteiden kautta sitä, miksi tietynlaiset arviointirakenteet tulevat teksteissä valituiksi tietynlaisiin konteksteihin ja tehtäviin. Yhdyn Lappalaisen (2004: 266, 270) näkemykseen siitä, että kielentutkimuksen arvo voi välineellisen

eli vaikkapa suomen kielen opetuksessa hyödynnettävän arvon ohella siinä, että sen avulla ymmärretään paremmin, ”millainen ihminen on, miten hän toimii eri tilanteissa ja millaisia keinoja hänellä on rakentaa merkityksiä.”

1.1 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimukseni tavoite on kuvata evaluointiin eli arviointiin käytettyjen rakenteiden *katsoa jksik* ja *pitää jnak* käyttöä ja merkitystä kirjoitetussa tekstissä ja erityisemmin sanomalehtikontekstissa. Teoreettisen taustan tutkimukselleni muodostavat kehyssemantiikka ja konstruktiokielioppi, joiden mukaan kielen tutkimuksessa on oleellista tarkastella yhtäaikaaisesti sekä muotoa ja rakennetta että sitä laajempaa semanttista taustaa, jota vasten kielellisiä ilmauksia käytetään ja tulkitaan.

Analyysissani hyödynnän ajatusta arviointikehyksestä, joka on tulkinnallinen kehys, joka aktivoituu silloin, kun kielenkäyttäjä tulkitsee tai käyttää arviointiin ja subjektiivisten kannanottojen ilmaisuun käytettyjä keinoja. Arviointikehyksen ydinelementtejä ovat arvioija, arvioinnin kohde ja arvioinnin kohteen luonnehdinta – nämä elementit ovat arvioinneissa lähtökohtaisesti aina läsnä riippumatta siitä, millä tavoin arviointi kielennetään. Elementtien avulla selvitan sitä, mikä on rakenteiden merkitys ja miten ne eroavat toisistaan käyttötavoiltaan. Konstruktiokäsitteen avulla kuvaan tutkimieni rakenteiden *katsoa jksik* ja *pitää jnak* muotoa eli sitä muotoa, jota rakenteet toteuttavat verbin ja translatiivi- ja essiivisijaisten täydennysten kanssa. Analyysissani kuvaan arviointikehyksen elementtien avulla sitä, miten todellisessa kielenkäytössä nuo kehyksen elementit toteutuvat konstruktion nominaalisten jäsenten muodossa. Tutkimuskysymyksiäni ovat:

- Millaisia arvioijia, arvioinnin kohteita ja arvioinnin kohteiden luonnehdintoja *katsoa jksik* ja *pitää jnak* -rakenteiden yhteydessä esiintyy?
- Minkälainen merkitys rakenteilla on?
- Mihin funktioon *katsoa jksik* ja *pitää jnak* -rakenteita sanomalehtikontekstissa käytetään?

- Miten rakenteet *katsoa jksik* ja *pitää jnak* eroavat toisistaan ja miten niiden erot selittyvät?

Koska tutkimukseni pääpaino on kahdessa kielen rakenteessa, joiden esiintymiä olen hakenut sähköisestä korpuksesta, en pääse hyvin laajasti käsiksi sanomalehtikielessä esiintyviin yleisempiin arvioinnin tapoihin ja siihen, miten rakenteet asettuvat osaksi kokonaista tekstiä. Tutkimukseni ei siis ole siinä mielessä tekstintutkimusta, että kiinnittäisin huomiota esimerkiksi tietyn tekstilajin sisäiseen rakenteeseen ja piirteisiin. Kielen rakenteellista tutkimusta, varsinkin kun se liittyy sellaiseen ilmiöön kuin evaluatiivisuus, ei ole kuitenkaan syytä erottaa siitä sosiaalisesta todellisuudesta ja niistä instituutioista, jossa kieli tuotetaan. Koen siis tärkeäksi pitää mielessä myös näkökulman kielen dialogisuudesta ja journalismin omasta, tietoa välittävästä ja kielellisiä valintoja tekevästä luonteesta. Tutkimuskohteideni avulla en tyhjentävästi selitä sitä, kenelle sanomalehtikielessä yleensä annetaan mahdollisuus kannanottoihin. Selitän sitä, minkälaisissa käyttöyhteyksissä näitä nimenomaisia rakenteita käytetään ja miksi ne ovat vakiintuneet osaksi sanomalehtikieltä.

1.2 Tutkimusmetodi ja -aineisto

Aineistoni on peräisin Helsingin Sanomien sähköisestä korpuksesta¹ eli HS2000-korpuksesta, joka sisältää Helsingin Sanomien vuosikerrat 2000 ja 2001. Korpuksen sisältämä sanamäärä on noin 31 miljoonaa. Korpuksesta tehdään hakuja Context Mill -ohjelmalla².

Helsingin Sanomat on levikiltään Pohjoismaiden suurin sanomalehti, jolla on päivittäin noin miljoona lukijaa (Sanoma 2012). Tekstikorpuksen sisältämä kieli on todellisessa kielenkäytössä tuotettua ja sanomalehti sisältää monipuolisesti erityyppisiä ja eriaiheisia tekstejä. Lehtikieli on luonteeltaan verraten melko formaalia, ja ulkopuolelle jää luonnollisesti puhekielen lisäksi hyvin vapaamuotoinen kielenkäyttö, jota voi löytyä esimerkiksi verkon keskustelupalstoilta. HS2000-

¹ Helsingin Sanomat 2000–2001 (V030422), Copyright © 2000–2003 Sanoma Osakeyhtiö.

² Pajunen, Anneli 2003: HS2000-korpus. Tietokantamuotoinen sähköinen korpus Helsingin Sanomien vuosien 2000 ja 2001 aineistosta.

Virtanen, Patrik 2003: ContextMill. Computer Software. General linguistics, University of Turku.

Voutilainen, Atro et al.: Functional Dependency Grammar. Suomen kielen morfosyntaktinen analysointitooli.

korpuksen heikkoutena voi pitää sitä, että tekstilajia ei ole koodattu näkyviin. Olettaa kuitenkin voi, että uutinen, joka on stereotyyppinen sanomalehden tekstilaji, on myös Helsingin Sanomien korpuksessa yleisin ja tyypillisin, vaikka muitakin tekstilajeja korpuksessa on läsnä. Joka tapauksessa erilaisten tekstilajien kirjo mahdollistaa sen, että rakenteiden käytöstä kirjoitetussa sanomalehtikontekstissa saadaan mahdollisimman kattava ja todenmukainen kuva. Kiitän Sanoma Osakeyhtiötä korpuksen käyttömahdollisuudesta ja siten tutkimukseni mahdollistamisesta.

Hain kummankin rakenteen esiintymiä korpuksesta kahdella hakukäskyllä, jotka olivat muotoa:

- katsoa + adjektiivi + translatiivi
- katsoa + substantiivi + translatiivi
- pitää + adjektiivi + essiivi
- pitää + substantiivi + essiivi

Näin sain heti haulleni tarkempia tuloksia kuin jos olisin hakenut samassa hakulausekkeessa sekä adjektiiveja että substantiiveja. Ympäröivää kontekstia otin verbin molemmille puolille 60 sanaa. Yhdistin saman rakenteen kaikki esiintymät yhteen tiedostoon. Joukossa oli myös kaksoiskappaleita eli samoja esiintymiä. Poistin kaksoiskappaleet ja tämän jälkeen otin yksinkertaisella koneellisella satunnaisotannalla³, jossa yksi esiintymä voi esiintyä joukossa vain yhden kerran, analysoitavaksi kummankin rakenteen esiintymiä 450 kappaletta. Analysoitavien esiintymien yhteismäärä on satunnaisotannan jälkeen 900 kappaletta.

HS2000-korpuksesta tekemieni hakujen perusteella voi huomata, että *pitää jnak* -rakenne on sanomalehtikielessä huomattavasti yleisemmin käytössä kuin *katsoa jksik* -rakenne. Käsityksen rakenteiden frekvenssierosta saa jo siitä tiedosta, että kaikkiaan mahdollisia *katsoa jksik* -rakenteen esiintymiä sain korpuksesta hieman yli 500 kappaletta, kun taas kaikkiaan mahdollisia *pitää jnak* -rakenteen esiintymiä noin kymmenisen tuhatta. Tekemäni haut palauttivat myös tuloksia, jotka eivät olleet itselleni relevantteja eli eivät vastanneet

---

³ Käytin internet-sivuston randomizer.org satunnaisotantaa.

arviointirakennetta. Tarkka lukumäärä *pitää jnak* -rakenteen esiintymistä vaatisi korpuksen kaikkien essiivitäydennyksellisten *pitää*-esiintymien läpikäymisen, mikä on tämän tutkimuksen puitteissa mahdotonta ja tarpeetonta. Tutkimukseni tavoite ei ole sinänsä tarkastella rakenteiden frekvenssiä tai pyrkiä tyhjentävästi selittämään rakenteiden käyttöä kaikissa mahdollisissa konteksteissa. Koska tarkoitus on kuvata rakenteiden käyttöä ja funktiota sanomalehtikielessä, samankokoiset otokset ovat perustellut ja tieto siitä, että toinen rakenteista on toista selvästi yleisempi, riittää tämän tutkimuksen tarpeisiin. Rakenteiden analyysin avulla voi olla kuitenkin mahdollista yrittää selittää sitä, miksi tällainen yleisyysero on suomen kielessä olemassa.

Korpus on tämän tutkimuksen valmistuessa yli kymmenen vuotta vanha. En kuitenkaan usko, että tällä on suurta vaikutusta tutkimukseni tuloksiin. Varsinkin kirjoitetun kielen muutos on verraten hidasta, ja todennäköisesti tutkimieni rakenteiden käyttötavat kirjoitetussa kielessä ovat pysyneet samankaltaisina kuin ne olivat kymmenisen vuotta sitten. Sanomalehtien rakenne ja juttutyypit ovat vakiintuneita ja juttujen aiheet noudattelevat pitkälti samoja linjoja nykyään kuin 2000-luvun alussa.

Aineistoni luokittelun pohjana olen käyttänyt ajatusta arviointikehyksestä ja siihen kuuluvista elementeistä. Luokitteluni on pragmaattinen ja aineistolähtöinen, jolla tarkoitan sitä, että tiettyjen kielioopin kategorioiden, kuten persoonamuotojen ja verbin pääluokan sijaan, olen havainnoinut sitä, mikä aineistosta nousee esiin ja tehnyt luokittelun sen pohjalta.

1.3 Tutkimuksen kulku

Tässä luvussa olen esitellyt tutkimusaiheeni, tutkimusaiheeni taustan ja tutkimukseni tavoitteet. Olen myös kertonut aineistostani sekä tekemistäni valinnoista siihen liittyen. Luvussa kaksi taustoitin tutkimustani. Tutkimukseni punaisena lankana on ajatus arviointikehyksestä ja -konstruktiosta, jota *katsoa jksik* ja *pitää jnak* -rakenteet toteuttavat. Teen ensin katsauksen kehyssemantiikkaan ja konstruktiokielioppiin, ja sen jälkeen kuvaan tutkimuskohteeni näiden teoreettisten käsitteistyksien ja käsitteiden avulla. Käsittelen arviointikehyksen elementtejä, jotka ilmenevät arviointikonstruktiolla ilmaistuissa arvioijissa, arvioinnin kohteissa ja arvioinnin kohteiden luonnehdinnoissa. Tutkimukseni laajemmassa kehyksessä ymmärrys ilmausten

subjektiivisuudesta, referoinnista ja journalismin suhteesta sen tietolähteisiin on keskeinen, joten toisessa luvussa käsittelen intertekstuaalisuutta ja journalismin omia konventioita. Analyysiluvuissa kolme ja neljä käsittelen tutkimani rakenteet niiden sisältämien arviointikehyksen mukaisten elementtien avulla. Kummassakin analyysiluvussa teen yhteenvedon rakenteiden merkitykseen ja funktioon. Luvussa viisi kokoan yhteen tutkimustulokseni ja pohdin tulosten merkitystä ja suhdetta aiempiin ja tuleviin tutkimuksiin.

2 ARVIOINTI KIELELLISENÄ TOIMINTANA

Tutkimukseni taustalla vaikuttaa ajatus siitä, että kieli on konstruktioista koostuva systeemi ja kielenyksiköiden merkitykset ymmärretään vasten ilmausten aktivoimaa semanttista kehystä. Käsittelen tässä luvussa kehyssemantiikkaa ja konstruktiokielioppia sekä esittelen tarkemmin oman tutkimukseni kohteet *katsoa jksik* ja *pitää jnak*: niiden sisältämän verbin sekä arviontikehyksen elementit ja sen, miten niitä käsittelen analyysiluvuissa. Kehyssemantiikka edustaa tutkimuksessani sitä taustaa, jota vasten pyrin selittämään tutkimieni rakenteiden merkitystä. Konstruktiokieliopin keinot taas ovat apuna tutkimani ilmiön muodollisessa kuvauksessa. Ilmaisujen laajempaa taustaa ja funktiota selitän subjektiivisuuteen, referointiin ja moniäänisyyteen liittyvillä käsitteillä.

2.1 Kehyssemantiikka ja konstruktiokielioppi

Kehyssemantiikka on erityisesti Fillmoren kehrittelemä suuntaus, joka lähestyy lähestyy kielellisiä merkityksiä **kehyksen** (frame)⁴ käsitteen kautta. Kehyksellä tarkoitetaan kielitieteessä sanaan tai rakenteeseen liittyvää semanttista taustaa. Merkitysten ymmärtämisessä kehykset voivat olla tekstin tai tulkitsijan herättämiä (Fillmore 1985: 232): Kun lukija tulkitsee sanoja ja ilmauksia, hän muodostaa tulkinnan leksikaalisten elementtien aktivoimaa kontekstuaalista taustaa vasten. Kun teksti herättää tulkinnan, jokin kielellinen muoto assosioituu lukijan mielessä tähän tulkintakehykseen. Käytännössä nämä kaksi puolta ovat kuitenkin samanaikaisesti läsnä kielellisten merkitysten tulkinnassa.

Fillmore (1985: 231) kutsuu kehyssemantiikkaa myös ymmärtämisen semantiikaksi (U-Semantics), koska sen tavoite on ymmärtää kielellisten ilmaisujen käyttöä ja sitä, miksi jokin ilmaisu tulee valituksi tilanteiseen kontekstiinsa. Kehyssemantiikalla on siis kieleen ensyklopedinen lähestymistapa, joten siksi myös kielentutkijan tulee olla tietoinen ympäröivästä todellisuudesta ja ottaa se riittävästi osaksi kielellisten merkitysten kuvausta (mts. 232–233). Näin ollen kehyssemanttisen ajattelun mukaan kieli on oleellisesti osa ympäröivää todellisuutta,

---

⁴ Varhaisemmassa tutkimuksessaan Fillmore (esim. 1977) käyttää frame-käsitteen ohella käsitettä **scene** kuvaamaan sitä, miten sanojen merkitykset suhteutuvat ihmisten kokemuksiin ja havaintoihin. Myöhemmässä tutkimuksessa Fillmore (esim. 1982, 1985) on luopunut scene-käsitteestä.

ei irrallinen merkitysjärjestelmä: ymmärtääkseen kielen merkityksiä täytyy ymmärtää maailmaa ja toisinpäin. Kehyssemantiikka ei ole yksinomainen tutkimussuuntaus, jossa kehyksen ideaa on hyödynnetty, vaan Fillmore (1982: 123; 1985: 224, 232) on maininnut useita tutkijoita ja teorioita, jotka ovat lähestyneet merkityksentutkimusta samankaltaisesti ja jotka ovat vaikuttaneet Fillmoren omiin näkemyksiin, esimerkiksi kognitiivisen kieliopin edustajat Talmy ja Langacker.

Koska kehykset auttavat kielenkäyttäjää hahmottamaan maailmaa, ovat ne sisäisesti melko järjestäytyneitä ja yleistettäviä rakenteita: kehys esimerkiksi sisältää tiedon siitä, mitkä ovat tilanteeseen kehykseen kuuluvia osallistujia eli kehyselementtejä (frame elements) (Fried & Östman 2004: 41–42). Usein käytetty esimerkki kehyksestä on KAUPANKÄYNTI. Sellaisenaan kaupankäyntikehys on käsitteellinen mallinnus, joka ei itsessään vielä sisällä kielellisiä muotoja ja merkityksiä. Kun kaupankäynnistä aletaan kuitenkin puhua esimerkiksi sellaisilla sanoilla kuin *ostaa* ja *myydä*, aktivoituu kielenkäyttäjän mielessä kehyksen sisältämät elementit, tilanteinen perspektiivi sekä samalla sellaiset kompleksisemmat kulttuuriset käsitykset, joita yleensä liitetään kaupankäyntiin. Kyseisen kehykseen liittyviä kehyslementtejä ovat myyjä, ostaja, raha ja ostettava tavara (Fillmore 1977: 102–109).

Samalla tavalla kuin KAUPANKÄYNTI myös ARVIOINTI voidaan ajatella yhdenlaisena kehyksenä, joka liittyy hyvin laajasti mentaalisenä ja kielellisenä toimintana koko inhimilliseen elämään. Omat tutkimuskohteeni *katsoa jksik* ja *pitää jnak* ovat yksi tapa kielellistää ja aktivoida tällainen semanttinen kehys, mutta keinoja on suomen kielessä runsaasti muitakin, esimerkiksi *minun mielestäni*. Voidaan ajatella, että lukiessaan sanomalehdestä esimerkkien 1 ja 2 tapaiset virkkeet lukijan mielessä aktivoituu arviointikehys ja lukija tulkitsee ilmaisut kehyslementtien mukaan. Toisaalta lukijan tulkinnan ohella voidaan pohtia sitä, mikä *katsoa jksik* ja *pitää jnak* -rakenteiden merkityksessä on sellaista, että tekstin kirjoittaja tulee valinneeksi juttuunsa juuri nämä ilmaukset tekstiinsä.

(1) KKO (Korkein oikeus) antoi perjantaina kaksi ennakkoratkaisua, jotka koskivat työtapaturmien korvaamista ja sitä, millaiset olosuhteet **katsotaan** työajaksi.

(2) Paunosen teosta Helsingin puhekielen historiallisesta taustasta ja nykyvariaatioista **pidetään** suomalaisen sosiolingvistiikan klassikkona.

Arviointiin liittyviä kehyslementtejä ovat ainakin arvioija, arvioinnin kohde ja arvo, ominaisuus tai luokittelu, joka arvioinnin kohteelle arvioinnissa annetaan.⁵ Vaikka mukana olisivat kaikki edellä mainitut kehyslementit, on ilmauksen perspektiivi kuitenkin selvästi arvioijasta lähtöisin. Riippumatta siitä, kuka arvioinnissa tosiasiallisesti kohdetta luokittelee, nimeää tai luonnehtii, on ilmauksen tulkinnassa olemassa käsitteellisellä tasolla ydinkehyslementtien lisäksi lukijan käsitys ilmauksen subjektiivisuudesta ja arvioinnin perustumisesta jollekin arvoasteikolle. Arviointi ei koskaan siis synny tyhjiössä, vaan sen taustalla vaikuttavat äänenlausutut tai -lausumattomat arvot ja normit. Toisin sanoen kyse on nimenomaan kielellisen ilmauksen tulkitsemisesta vasten ympäröivään todellisuuteen kytkeytyvää semanttista kehystä, joka sisältää tiedon tilanteisista osallistujista sekä arvioinnin taustalla vaikuttavasta subjektiivisuudesta, arvoista ja normeista. Käsittelen tähän liittyvää subjektiivisuuden ja evaluaation suhdetta tarkemmin luvussa 2.2.

Kehysesmantiikan ohella hyödynnän tutkimuksessani kognitiiviseen kielentutkimukseen ja varhaiseen kehysesmantiikan perinteeseen nojaavaa konstruktiokielioppia. Konstruktiokieliopin painotus on kuitenkin itse kielen rakenteessa, kun taas kognitiivinen kielentutkimus on keskittynyt enemmän semanttiseen puoleen ja tarkastelee kielen rakennetta merkityksen ehdoilla (Leino 2003: 65). Konstruktiokielioppi perustuu ajatukseen siitä, että kieli koostuu erilaisista **konstruktioista** eli laajemmista kielellisistä rakenteista, jotka muodostuvat kahdesta tai useammasta kielen muotoyksiköstä. Kielitieteessä runsaasti käytetty määritelmä on Goldbergilta (1995: 4), jonka mukaan konstruktio on muodon ja merkityksen yhteenliittymä, jonka merkitystä ei voi suoraan päätellä sen osien muodosta tai merkityksestä. Myöhemmin Goldberg (2006: 3) on laajentanut näkökulmaansa siten, että konstruktiot voivat olla myös vakiintuneita muoto-merkityspareja.

---

⁵ Kehysesmantiikkaan liittyvä käytännön projekti on *FrameNet*, jonka tavoitteena on luoda tietokanta englannin kielen sanojen aktivoimiin kehyksiin liittyen. Esimerkiksi englannin kielen verbin *regard*, joka on vastine suomen kielen *katsoa jksik* ja *pitää jnak* -rakenteille, kehys on *categorization* ja sen (ydin)kehyslementit (FE) ovat *cognizer*, *evaluee* ja *judgment* eli arvioija, arvioinnin kohde ja luonnehdinta. Koska kehykset ovat semanttisia, ne ovatkin usein myös samankaltaisia eri kielten kesken. *FrameNetillä* onkin sisarprojekteja ympäri maailmaa. (*FrameNet* 2013)

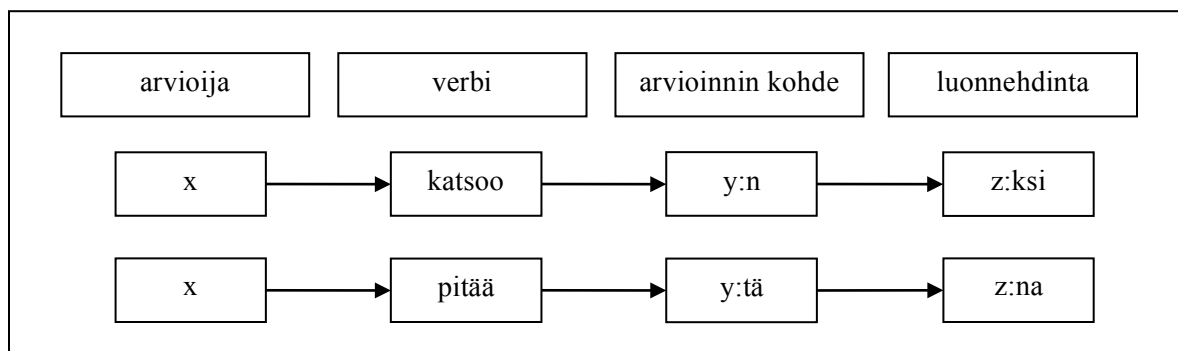
Vaikka konstruktiokieliopista puhutaan yleisesti vain yhtenä oppina, todellisuudessa sen sisällä vaikuttaa useampia suuntauksia, jotka käsittelevät ja kuvaavat konstruktioita keskenään hieman eri tavoin (Leino 2010: 84). Konstruktiokieliopin taustalla voidaan nähdä vaikuttaneen Charles Fillmoren ja kumppaneiden kehittämä sijakielioppi ja varhainen kehyssemantiikka (Östman & Fried 2004: 1). Sittenkin konstruktiokieliopin eri teorat ovat lähteneet kehittymään edelleen hieman erilaisin painotuksin. Yhdeksi eroksi suuntausten välille on tunnistettu nimenomaan suuntauksen läheisyys kognitiiviseen kielitieteeseen. Formaalistempaa ja generativistisempaa konstruktiokieliopin suuntaa edustavat erityisesti Fillmore ja Kay, kun taas Goldberg lähenee omassa argumenttirakennekonstruktioiden kuvauksessaan kognitiivista kielioppia. Croftin radikaalikonstruktiokielioppi on selvästi vähemmän formaali kuin edellä mainitut ja Langacker edustaa kaikkein selvimmin kognitiivista kielioppia. (ks. esim. Croft & Cruse 2004: 265–290, Goldberg 2006: 213–226, Kotilainen 2007: 14–15.) Viime aikoina uudemmissa tutkimuksissa onkin pyritty yhdistelemään konstruktiokieliopin formaalia kuvaustapaa sekä kognitiivisen kieliopin semanttislähtöistä otetta (ks. esim. Kotilainen 2007, Leino 2003). Myös diskurssiajattelu ja konstruktioiden suhde laajempiin teksteihin on uudemmassa konstruktiokielilähtöisessä tutkimuksessa otettu mukaan (Honkanen & Leino 2012: 552).

Konstruktiokieliopin näkemys on, että kaikki kielenyksiköt ja kielimuodot ovat yhtä tärkeitä ja keskeisiä kielentutkimuksessa ja kieliopin kuvauksessa (Östman & Fried 2004: 12). Siksi konstruktiokieliopin mukaisesti onkin perusteltua tutkia kielen periferiaa ja esimerkiksi normatiivisen kieliopin vastaisesti käytettyjä rakenteita: tällaiset muodot eivät ole triviaaleja, koska niitä käytetään todellisessa puheessa ja kirjoituksessa (mts. 15–16). Esimerkiksi Herlinin (2012) tutkimaa *alkaa tekemään* -rakenteen käyttöä on paheksuttu voimakkaasti. Silti siihen törmää jokapäiväisessä kielenkäytössä jatkuvasti. Herlinin (mts. 143) mukaan tällainen kielellisiä rakenteita paheksuva kielioppikäsitelmä on erillinen sääntökokoelma ihmisten tuottamiin käsitteistykseen ja merkityksenantoihin nähden. Konstruktiokielioppia pidetäänkin käyttöpohjaisena kuvausmallina, koska sen tuottamat yleistyksen perustuvat todellisen kielenkäytön aineistoihin (Östman & Fried 2004: 24).

2.2 Arviointikonstruktio

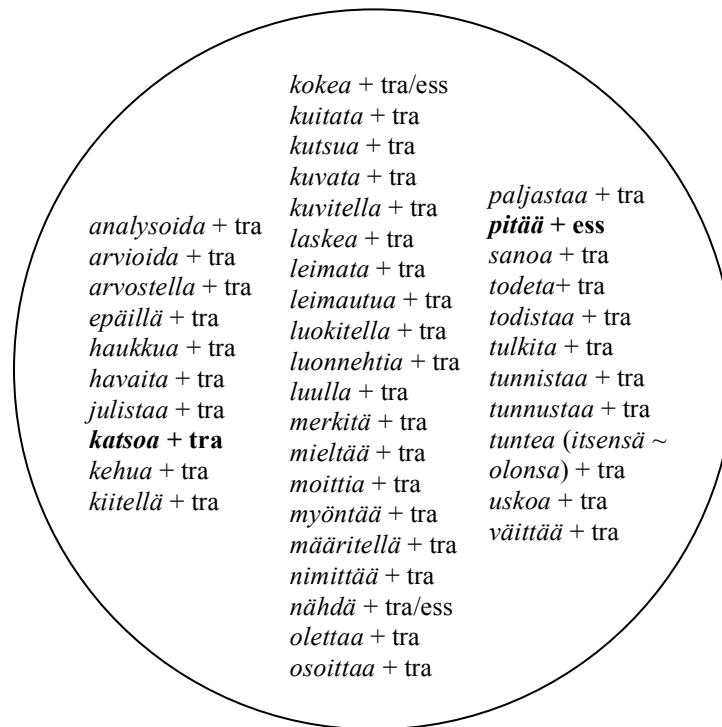
Tässä tutkimuksessa tutkin kahta suomen kielen rakennetta, jotka ovat *katsoa jksik* ja *pitää jnak*, jotka toteuttavat suomen kielen **arviointikonstruktia** eli konstruktia, jossa verbi ilmaisee translatiivi- tai essiivimuotoisen predikatiiviadverbiaalin kanssa objektin luonnehdinnan. *Iso suomen kielioppi* (2004: § 485) on ottanut kielellisen arvioinnin kuvauksessa avuksi ajatuksen rakenteellisesta kehikosta eli **muotista**. Termi muotti on otettu yleisterminä käyttöön konstruktio-termin rinnalle *ISK:ssa* (2004) ja sen perustana on ajatukseen kielellisestä analogiasta eli ilmausten pyrkimyksestä vakiomuotoisuuteen (Koivisto 2006: 36–37). Konstruktion ja muotin välisestä suhteesta ja käytöstä on tehty suomen kielen tutkimuksissa erilaisia linjauksia (ks. esim. Kotilainen 2007: 15–18, Niemi 2007: 12–15), mutta tässä tutkimuksessa käytän kuitenkin muotin sijasta vakiintuneempia termejä konstruktio ja rakenne. Konstruktiolla tarkoitan muodollista, abstraktia kuvausta, **rakenne**-käsitettä sen sijaan käytän, kun puhun nimenomaan arviointikonstruktia toteuttavista *katsoa* ja *pitää* -verbillisistä toteumista.

Arviointikonstruktion eli arvioinnin rakenteellisen kehikon osia ovat verbin ohella konstruktion nominaaliset jäsenet. Syntaktisesti nämä jäsenet ovat konstruktion täydennykset eli subjekti, objekti ja predikatiiviadverbiaali. Mahdollinen on myös lausetäydennys (*ISK* 2004: § 485). Kuvio 1. havainnollistaa tutkimiani arviointirakenteita ja syntaktisiin täydennyksiin liittyviä arviointikehyksen semanttisia elementtejä.

KUVIO 1. Arviointikonstruktion toteutumat *katsoa joksikin* ja *pitää jonakin* (oma havainnollistus *ISK:n* § 485 pohjalta).

Konstruktio, joilla on keskenään yhtäläisyyksiä, muodostavat kaavamaisia verkostoja (Östman & Fried 2004: 12). Myös *katsoa jksik* ja *pitää jnak* voidaan ajatella kuuluvaksi tällaiseen suomen kielen arviointikonstruktioiden lähirakenteiden verkostoon (kuvio 2). ISK:n (2004: § 485) mukaan esimerkiksi arviointikonstruktiossa esiintyviä verbejä on noin nelisenkymmentä. Vaikka lähirakenteet ovat siis muodoltaan ja käyttötarkoituksiltaan melko lähellä toisiaan, on niillä kielen funktionaalisuuden huomioon ottaen kuitenkin merkityseroja ja eriytyneitä käyttöympäristöjä.

KUVIO 2: Suomen kielen arviointirakenteiden verkosto.

Tutkimani rakenteet eroavat toisistaan sikäli, että essiivitäydenteinen *pitää jnak* -rakenne on arviointikonstruktiossa siinä mielessä erityinen tapaus, että *pitää* on ainoa suomen kielen verbi, joka arviointimerkityksessään voi saada vain essiivirektion. Muita mahdollisia essiivitäydennyksen saavia arviointiverbejä ovat vain *kokea* ja *nähdä*, mutta niillä voi olla vaihdellen myös translatiivirektio (ISK 2004: § 485). *katsoa*-verbin kanssa vaihtoehtoisia, translatiivirektion saavia verbejä sen sijaan on useita mahdollisia: jo edellä mainittujen lisäksi esimerkiksi *luulla*, *arvella* ja *luonnehtia*. Rakenne on siis verbivalinnaltaan avoin monien vaihtoehtoisten verbien vuoksi.

Tähän tutkimukseen on valittu toiseksi tutkimuskohteeksi juuri *katsoa*-verbillinen rakenne sen vuoksi, että se on *pitää*-verbin tapaan merkitykseltään sikäli neutraali, ettei se implikoi erityisesti arvioinnin tapaa. Koski (1985: 105–108) on käsitellyt jonkin verran evaluatiivisia diktiivisiä eli kertovia verbejä, joita ovat hänen esimerkeissään *tuomita*, *syyttää* ja *hyväksyä*. Kosken (mts.) mukaan näiden verbien hyvää tai pahaa implikoiva merkityskomponentti ulottuu verbin objektiargumenttiin, kuten esimerkiksi virkkeessä *He tuomitsevat punaisten aseellisen toiminnan*. Tutkimani verbirakenteet *katsoa jksik* ja *pitää jnak* eroavat tällaisista jo itsessään negatiivista tai positiivista arvottavan merkityksen sisältävistä verbeistä, sillä ne ovat merkitykseltään neutraaleja ja siksi myös monikäyttöisempiä. Niiden avulla on mahdollista arvioinnin lisäksi luokitella ja nimetä asioita. Rakenteiden samankaltaisuus niiden verbien sävyn suhteen, mutta toisaalta eroavaisuus predikatiiviadverbiaalin sijan suhteen, tekee rakenteiden välisen merkitys- ja käyttötapojen eron tarkastelun mielekkääksi.

2.2.1 Verbit *katsoa* ja *pitää*

Tutkimieni rakenteiden verbeille on yhteistä se, että tietynsijaisen adverbiaalitäydennyksen kanssa niitä molempia voidaan käyttää mielipiteen ja kannanoton ilmauksissa. Verbillä *katsoa* on vastineita monissa lähisukukielissä ja sitä pidetään vanhaan omaperäiseen sanastoon kuuluvana sanana, joka on esiintynyt suomen kirjakielessä Agricolan ajasta lähtien (Häkkinen 2004: 379). *Kielitoimiston sanakirjassa* (s.v. *katsoa*) verbin *katsoa* perusmerkitys on konkreettinen silmillä havainnointi ja katseen suuntaaminen tiettyyn kohteeseen. Aistihavaintoverbillä *katsoa* siis ilmaistaan ihmisen ja ympäröivän todellisuuden välistä vuorovaikutusta, jossa subjektiivisuus ja näkökulma ovat aina mukana (Huomo 2006: 71). Verbiä voidaan kuitenkin käyttää myös kuvainnollisemmassa merkityksessä. Tutkimassani rakenteessa *katsoa*-verbin merkitys onkin abstraktistunut: translatiivisijaisen predikatiiviadverbiaalin kanssa se sopii mielipiteen ja kannanoton välineeksi. *Kielitoimiston sanakirjassa* annetut esimerkit *katsoa*-verbin kannanotto-merkityksen yhteydessä ovat tyyliltään ja täydennyksiltään hyvin samanlaisia kuin oman korpusaineistoni tavanomaiset esiintymät: *Katsoa jk tarpeelliseksi. Päteväksi katsottu hakija. Katsoi parhaaksi lähteä. Tapaus voidaan katsoa onnettomuudeksi. Katsoa asiakseen tehdä jtak.*

Verbi *pitää* tulkitaan vanhaan omaperäiseen sanastoon kuuluvaksi sanaksi, jolla on vastineita lähi- ja etäsukukielissä. Kirjakielessä verbi on esiintynyt Agricolan ajasta lähtien. (Häkkinen 2004.) Verbi on merkitykseltään erittäin polyseeminen. *Kielitoimiston sanakirja* (s. v. *pitää*) antaa sille lukuisia eri merkityksiä ja käyttöyhteyksiä. Yksi verbin käyttötapa (mts.) mukaan on mielipiteen ja kannanoton ilmauksissa essiivisijaisen predikatiiviadverbiaalin kanssa, kuten esimerkiksi: *Pidin koko asiaa leikkinä. Pitää jtk velvollisuutenaan. Voidaan pitää sääntönä, että – –. Pitää jtk tärkeänä.* Myös Raukon (2002) tutkimuksessa *pitää*-verbille hahmottui kyselytutkimuksen perusteella viisi melko ongelmatonta merkitystyyppiä: MIELIPITEEN ohella AFFEKTIO, TÄYTYMINEN ja MANUAALINEN KONTAKTI ja kontaktin PYSYVYYS olivat selkeimmin keskeisiä merkitystyyppejä.

Verbin *pitää* laaja monimerkityksisyys selittää osaltaan verbien välistä frekvenssieroaa. *Suomen kielen taajuussanastossa* (Saukkonen et al. 1979) *pitää* on 29:nneksi yleisin sana ja seitsemänneksi yleisin verbi. Verbi *katsoa* taas on kyseisessä taajuussanastossa 98:nneksi yleisin sana ja 23:nneksi yleisin verbi. CSC:n (2004) *Suomen sanomalehtikielen taajuussanasto* myötäilee tätä frekvenssieroaa: lähes 10000 yleisimmän sanomalehtikielen sanan joukossa *pitää*-verbi on 18. ja *katsoa*-verbi 211. sijalla. Ne molemmat ovat siis varsin yleisiä verbejä, mutta *pitää* kuitenkin vielä selvästi yleisempi. Kyseisten sanojen ja sitä kautta rakenteiden yleisyysero näkyy myös HS2000-korpuksessa, jossa *pitää jnak* -esiintymiä on huomattavasti enemmän kuin *katsoa jksik* -esiintymiä.

2.2.2 Arvioijat

Luvuissa 3.1 ja 4.1 keskityn aineistoni analysoinnin kautta erottuneisiin arvioijiin rakenteiden *katsoa jksik* ja *pitää jnak* kanssa. Koska arviointi on sekä mentaalista että kielellistä toimintaa, on arvioija perusmerkitykseltään aina elollinen ja ihmistarkoitteinen, sillä sanomalehti tavoittelee faktapohjaista ja objektiivista tiedonvälitystä. Toisenlaisissa genreissä, kuten vaikkapa kaunokirjallisuudessa arviointi voitaisiin esittää esimerkiksi eläimen tai elottoman olion puheena. Sanomalehtikontekstissa arvioinnin taustalla on kuitenkin siis aina tajunnallinen subjekti – silloinkin, kun arvion tekijäksi nimetään eloton entiteetti, kuten *laki*.

Pelkkä muodollisen subjektin tarkastelu ei aina paljasta sitä, kuka tilanteessa arvioi, sillä arvioija näkyy arvioivissa ilmaisuissa sekä eksplisiittisesti että implisiittisesti. Arvioivissa ilmauksissa arvioijaan viitataan eksplisiittisesti substantiivilausekkeella eli NP:llä, joka voi olla definiittinen tai indefiniittinen. Definiittisen NP:n tarkoite on siis spesifinen eli tunnettu. Indefiniittinen NP on epäspesifinen eli sen viittaamaa tarkoitetta ei tunneta tai pystytäkään virkkeestä tunnistamaan. Eksplisiittinen arvioija ilmenee luonnollisimmin silloin, kun verbi on aktiivimuotoinen.

Arvioija voidaan siis myös jättää suoraan ilmaisematta käyttämällä verbimuotona esimerkiksi yksipersonaista passiivia tai nollapersonaa, jotka ovat suomen kielen rakenteellisesti ilmisubjektittomia verbimuotoja (ISK 2004: § 913). Huolimatta siitä, että passiivirakenne jättää subjektin taka-alalle, voidaan se kontekstista yleensä helposti tunnistaa. Monikollinen tulkinta on yksipersonaisessa passiivissa ensisijainen, mutta kyseessä voi olla kuitenkin myös yksi henkilö (ISK 2004: § 1323). Nollapersonatapauksissa taas asiaa käsitellään kenelle tahansa tyypillisenä kokemuksena (ISK 2004: § 1348). Omassa aineistossani esiintyy runsaasti tapauksia, joissa arvioijaa ei ole eksplisiittisesti ilmaistu ja verbimuotona on käytetty esimerkiksi passiivia. Siksi arvioijan tunnistamiseksi on aina otettava huomioon kielellisen rakenteen lisäksi ilmaisuja ympäröivä konteksti ja myös yleinen maailmantieto ympäröivästä todellisuudesta.

Arvioijien tarkastelussa olen valinnut näkökulmaksi sosiaalisen kategorian eli sen, minkälaisissa toimija- ja puhujarooleissa arvioijat sanomalehtitekstissä esiintyvät. Arviointirakenteiden yhteydessä keskeistä on juuri ihmistarkoitteisen arvioijan asema ja rooli suhteessa siihen, mitä arvioidaan ja miten. Erilaisia arvioijiin liittyviä sosiaalisia kategorioita erottui analyysissä kuusi: ryhmä, kollektiivi, yksilö, kollektiivin edustajayksilö, avoin ääni sekä kirjoittaja. **Kollektiiviin** liittyy vahvasti yhteistoiminnallisuuden ja institutionaalisuuden piirre. Kollektiivin toiminnan ja evaluoinnin taustalla myös vaikuttaa yleensä selvästi jonkinlainen normi: laki, toimintaohje tai standardi. Esimerkkejä aineiston kollektiiveista ovat *Lahden käräjäoikeus*, *urheilijavaliokunta* ja *Venäjän ulkoministeriö*. **Ryhmä** sen sijaan voi olla löyhemmin yhteen liittyvä joukko henkilöitä, joilla ei ole samanlaista institutionaalista ja järjestäytyntä luonnetta. Ryhmä ei välttämättä ole yhtenäinen eikä sillä ole selvää yhteistä päämäärää, jonka eteen se toimii tai ainakaan sitä ei voi kielellisestä kontekstista päätellä. Esimerkkejä ryhmä-kategoriaan kuuluvista arvioijista ovat *moni eteläkorealainen*, *politiikan asiantuntijat* ja *nuoremmat miehet*. Kollektiivien ja ryhmien

arvioita ilmaistaan tekstissä usein myös passiivista verbimuotoa käyttämällä, jolloin arvioijan tunnistamiseksi on otettava huomioon ilmausta ympäröivä tekstikonteksti.

Kollektiivin edustajayksilöllä tarkoitan yksittäistä henkilöä, jonka voi tekstikontekstin perusteella päätellä olevan suhteessa kollektiiviin ja jollakin tasolla edustavan tätä kollektiivia. Esimerkkejä kollektiivin edustajayksilöistä ovat *valtakunnansyyttäjä Pekka Koponen*, *presidentti Chirac* ja *kunnan virkailija*. Edustajayksilö ei välttämättä välitä suoraan kollektiivin kantaa johonkin asiaan, mutta edustajayksilön suhde kollektiiviin on oleellinen, koska kollektiivi mainitaan hyvin usein nimeltä. Toisaalta samoin saatetaan mainita edustajayksilö nimeltä, vaikka pelkän kollektiivin mainitseminen voisi riittää sisällön kannalta. Kollektiivin ja sen edustajayksilön välisen suhteen esille tuominen on siis jollakin tavalla merkityksellistä. Nimeämisellä saatetaan tuoda tekstiin esimerkiksi asiantuntijuuden, arvovallan ja uskottavuuden sävyjä ja aktivoidaan samanlaista hallinnollista ja institutionaalista diskurssia kuin kollektiivi-arvioijien yhteydessä. **Yksilöllä** tarkoitan yksittäistä henkilöä, jota ilmaistaan eksplisiittisesti proprilla, appellatiivilla tai pronominilla. Esimerkkejä aineiston yksilöistä ovat *lastenhoitaja Patama*, *vaimoni* ja *minä*. Yksilö edustaa itseään ja tekee arvion omista henkilökohtaisista lähtökohdistaan.

Avoimella äänellä tarkoitan arvioijaa, jota ei voida selkeästi tunnistaa. Avoin ääni ilmaisee usein yleisluonteisen arvioinnin, jolloin arvioinnin tekijä ei ole keskeinen, sitä ei tiedetä tai sitä ei haluta jostakin syystä ilmaista. Kun arvioijana on avoin ääni, ilmaistaan yleensä jokin hyvin yleisenä totuutena pidetty seikka. Merkityksellistä on siis toisaalta se, mitä arvioidaan ja miten, mutta toisaalta myös se, mitä jätetään ilmaisematta ja mistä syystä. Avoin ääni ilmenee yksipersonaisen passiivin tai nollapersonan kautta. Vaikka tutkimiani arviointirakenteita käytetään paljon referointifunktiossa, on joistakin esiintymistä mahdollista löytää myös **kirjoittaja**-arvioija, joka on yleensä tunnistettavissa toimittajaksi tai mielipidekirjoituksen laatijaksi. Kirjoittaja esittää arvion yleensä melko implisiittisesti, sillä yksikön ensimmäisen persoonamuodon käyttö koetaan liian itseä korostavaksi, ja siksi varsinkin ammattitoimittajat välttävät sitä. Kirjoittajan läsnäolo tekstissä näkyy teksteissä kuitenkin erityisesti geneerisen nollapersonan ja implisiittisesti esitettyjen havaintojen perusteella ja suhteessa haastatellun puheeseen (Makkonen-Craig 2005: 221–223.) Omassa aineistossani myös erityisesti modaalisten

apuverbien käyttö sekä erilaiset arvottavat adverbiaalit ja sävyä tuovat adverbis paljastavat arvioinnin kirjoittajan tekemäksi.

2.2.3 Arvioinnin kohteet

Arvioinnin kohteet ovat arviointikehyksen mukaisesti niitä entiteettejä, joita arvioinnissa luokitellaan ja kuvataan. Sanomalehtikielessä arvioinnin kohteiden kirjo on juttuaiheiden mukaisesti monipuolinen. Hyödynnän arvioinnin kohteiden luokittelussa Lyonsin (1977) tunnettua olioiden ontologista jakoa kolmeen erilaiseen abstraktiotasoon. Käsittelen oman aineistoni arvioinnin kohteita ja niiden luonnehdintaa luvuissa 3.2 ja 4.2.

Ensimmäisen asteen entiteetteihin lukeutuvat fyysiset ja aistein havaittavat, oliot, jotka voidaan yleisesti havaita, joita voidaan tarkastella ja joita voidaan kuvata erilaisilla ominaisuuksilla. Konkreettisia eli ensimmäisen asteen entiteettejä ovat esimerkiksi ihmiset, eläimet ja esineet. Toisen asteen entiteettien luokka käsittää kaikki ajallis-paikalliset prosessit, tapahtumat ja asiantilat. Toisen asteen entiteetit ovat yleensä vaikeammin yksilöitäviä ja selvemmin käsitteellisiä kuin ensimmäisen asteen entiteetit. Samoilla käsitteillä voidaan siis yleensä puhua tietystä tai geneerisestä tapahtumasta. Vaikka toisen asteen entiteetit ovat abstrakteja, ne ovat silti havainnoitavia ja yleensä niillä on ajallinen kesto. Kolmannen asteen entiteetit ovat kaikkein selvimmän abstrakteja. Tällaisilla käsitteillä ilmaistaan yleensä propositionaalisia asenteita, kuten uskomus ja odotus. Kolmannen asteen entiteettejä arvioidaan niiden totuusarvon eikä sinänsä olemassaolon mukaan. (Lyons 1977: 442–447.)

Sanan tai lausekkeen kirjaimellinen merkitys ei voi paljastaa kokonaan entiteetin abstraktiotasoa, vaan kuten arvioijienkin määrittelyssä, myös arvioinnin kohteiden luokittelussa on otettava huomioon tekstikonteksti, joka lopulta määrittelee sen, mihin abstraktiotasoon entiteetti kuuluu. Käytännössä rajanveto esimerkiksi toisen ja kolmannen tason entiteettien välillä voi olla hankalaa ja oikeastaan voi ajatella, että myös abstraktiotasojen sisällä on oma jatkumonsa enemmän konkreettisista entiteeteistä vähemmän konkreettisiin (mutta silti konkreettisiin) entiteetteihin. Vaikeasti tulkittavien tapausten luokittelussa olen tukeutunut siihen ajatukseen, että toisen ja kolmannen asteen entiteetit erottaa toisistaan selvästi toisen asteen entiteettien

temporaalinen luonne eli se, että ne ovat todella tapahtuneet ajallisessa kontekstissa ja niistä voidaan puhua yksilöitävinä tapauksina.

2.2.4 Arvioinnin kohteiden luonnehdinnat

Arviointikonstruktiossa arvioinnin kohteita luonnehditaan predikatiiviadverbiaalilla, joka voi olla essiivi- tai translatiivimuotoinen. Predikatiiviadverbiaalilla tarkoitetaan adverbiaalia, jolla on myös predikatiivin ominaisuuksia: se luonnehtii toista lauseenjäsentä ja ilmaisee sen olotilaa tai muutosta. Tutkimissani rakenteissa *katsoa jksik* ja *pitää jnak* predikatiiviadverbiaalin sijoina ovat essiivi ja translatiivi, joita nimitetään abstrakteiksi paikallissijoiksi, sillä ne ilmaisevat ensisijaisesti juuri tilaa.

Essiivi on olosija, joka intransitiivisissa tilanilmauksissa kuvaa subjektin tarkoitetta ja ilmaisee sen tehtävän (*hän työskentelee toimittajana*), kun taas transitiivisissa tilanilmauksissa sillä ilmaistaan, millaisena objektin tarkoite koetaan (*häntä pidetään hyvänä toimittajana*) (ISK 2004: § 1258). Translatiivi taas on suuntasija. Intransitiivilauseen predikatiiviadverbiaalissa se ilmaisee olotilan muutosta (*hänet kasvatetaan sivistyneeksi*) ja transitiivilauseessa sitä, millaiseksi jokin nimetään tai tulkitaan (*hänet katsotaan sivistyneeksi*) (ISK 2004: § 1259).

Arvioinnin kohteita luonnehditaan aineistossani erilaisilla adjektiiv- ja substantiivilausekkeilla. **Adjektiivilauseke** muodostuu edussanana toimivasta adjektiivista ja sen laajennuksista, joita voivat olla esimerkiksi erilaiset aste- ja laatumääritteet (ISK 2004: § 611). Sanaluokkana adjektiivi on nomini, joka luonnehtii olioita ja asiainiloja niiden todellisten tai kuvitteellisten ominaisuuksien mukaan (mt. § 603).

Adjektiiveja voidaan luokitella sekä syntaktisten että semanttisten piirteiden mukaan, mutta tässä tutkimuksessa semanttinen lähestymistapa on keskeinen arviointirakenteiden merkityksen kuvaamiseksi. Fennistiikassa adjektiivien yhteydessä tehdään yleensä perusjako relatiivisten ja absoluuttisten adjektiivien välille. Relatiiviset eli suhteelliset adjektiivit ilmaisevat ominaisuuksia, jotka komparoituvat. Absoluuttiset adjektiivit taas kuvaavat sellaisia ominaisuuksia, joita ei aseteta asteikolle, vaan oliolla joko on tai ei ole tätä ominaisuutta. Olen

muodostunut aineistoni arviointirakenteissa esiintyvistä adjektiiveista kolme erilaista merkitysryhmää. Nämä ryhmät ovat: objektiivisesti arvioivat adjektiivit, subjektiivisesti arvottavat adjektiivit ja modaaliset adjektiivit. Valitsin nämä kategoriat, sillä ne tuovat mielestäni parhaiten esiin omassa tutkimuksessani keskeisen, yleisemminkin evaluaatioon liittyvän subjektiivisuuden ja objektiivisuuden problematiikan.

Objektiivisesti arvioivat adjektiivit ovat adjektiiveja, joilla kuvataan olioiden ja asiantiloihin liittyviä suhteellisia tai absoluuttisia ominaisuuksia. Puhuja siis käyttää tällaisia adjektiiveja, kun arvioi kohteen ominaisuuksia objektiivisesti: joko suhteessa muihin vastaaviin kohteisiin tai täysin suoraan sellaisen ominaisuuden kautta, joka kohteella joko on tai ei ole (Larjavaara 2007: 448). Esimerkiksi elokuvan arvioiminen kahden ja puolen tunnin mittaiseksi tai vuoren arvioiminen korkeaksi ovat arvioita, joissa käytetään objektiivisesti arvioivia adjektiiveja. Oman aineistoni esimerkkejä selkeästi objektiivisesti arvioivista adjektiiveista ovat *maalattu*, *väljä*, *jonkin vastainen*, *homehtunut* ja *laiton*.

Subjektiivisesti arvottavat adjektiivit ovat merkitykseltään asenteellisia ja niiden kautta arviointi tapahtuu selkeästi puhujan omiin käsityksiin nojaten. ISK (2004: § 605) käyttää myös nimitystä asenneadjektiivi. Puhuja antaa kohteelle ominaisuuden sen mukaan, miten hän ennen kaikkea itse kokee sen laadun (Larjavaara 2007: 448). Esimerkiksi asunto voidaan arvioida objektiivisesti isoksi (suhteessa muihin asuntoihin) ja subjektiivisesti taas kauniiksi (suhteessa omiin mieltymyksiin). Subjektiivisesti arvottavia adjektiiveja aineistossani ovat esimerkiksi *hyvä*, *paha*, *törkeä*, *mielenkiintoinen* ja *tärkeä*.

Kolmas merkitysryhmä, **modaaliset adjektiivit**, muodostuu adjektiiveista, joilla ilmaistaan asiointilan todenmukaisuutta ja toteutumismahdollisuuksia. Modaaliset adjektiivit ovat siinä mielessä merkitykseltään erilaisia kuin objektiivisesti ja subjektiivisesti arvottavat adjektiivit, että niitä käytetään silloin, kun arvio tehdään tietoon ja päättelyyn perustuen (ISK 2004: § 1551). Modalisuus käsitetään yleisesti välttämättömyyden ja mahdollisuuden kautta ja se jaetaan yleisesti kolmeen eri tyyppiin, jotka ovat deonttinen, episteeminen ja dynaaminen modalisuus. Modaalisia adjektiiveja ovat aineistossani esimerkiksi *mahdollinen*, *todennäköinen*, *välttämätön* ja *varma*.

Adjektiivien luokittelussa olen siis yksittäisen sanan merkityksen ohella ottanut huomioon kontekstin vaikutuksen ja sen, minkälaisesta perspektiivistä asioita luonnehditaan ja minkälaisen arvoasteikon mukaan. Pelkkään komparatiivisuuteen keskittyminen ja adjektiivien luokittelu esimerkiksi relatiivisiin ja absoluuttisiin olisi mielestäni jättänyt liiaksi piiloon nimenomaan evaluaation lähteen ja lähtökohdan, josta arvio tuotetaan.

Adjektiivilausekkeiden lisäksi arvioinnin kohteita luonnehditaan **substantiivilausekkeilla** (NP). NP:llä tarkoitetaan lauseketta, jossa substantiivi on edussanana ja se voi saada erilaisia määritteitä, täydennyksiä tai muita laajennuksia (ISK 2004: § 563). Sanaluokkana substantiivit ovat propreja ja appellatiiveja eli nimeäviä sanoja, jotka luokittavat konkreettisia ja abstrakteja olioita ja asiointiloja. Olen päätenyt luokittelemaan myös NP:t niiden edustaman abstraktiotason mukaan samoin kuin arvioinnin kohteet Lyonsin (1977) kolmijaon mukaan (ks. luku 2.2.3): konkreettiset substantiivit, ajallis-paikalliset substantiivit ja abstraktit substantiivit. Kuten analyysiluvuissa käy ilmi, adjektiivien yhteydessä on selvästi nähtävissä samojen adjektiivien esiintyminen useasti rakenteiden yhteydessä. Substantiivilausekkeista tällaisia samanlaisia selviä kollokaatioita on vähemmän ja aineistossani esiintyvät NP-luonnehdinnat ovatkin muodoltaan hyvin moninaisia.

2.3 Evaluatiivisuus subjektiivisuuden ilmentymänä

Koska evaluatiivisuus on kielellinen ilmiö, jossa on arviointikehyksen elementtien mukaisesti mukana arvioija, arvioinnin kohde ja luonnehdinta, on se aina ainakin jossain määrin subjektiivista. Oman suhtautumisen ilmaisu eli subjektiivisuus liittyykin olennaisesti kielenkäytön perusfunktioon, representaatioon, jolla tarkoitetaan ympäröivän todellisuuden asiointilojen esittämistä. Lausuman merkityksessä on siis samanaikaisesti mukana sekä representaatio että mahdollinen subjektiivisuus. Lyons (1994: 13) on määritellyt subjektiivisuuden yksinkertaisesti puhujan itseilmaisuksi kielenkäytön avulla. Subjektiivisuus näkyy ilmauksessa eri tavoin ja eri asteisesti riippuen tyyli- ja tilanneseikoista (mts. 15). Larjavaaran (2007: 392) mukaan suhtautuminen onkin aina erotettava näkökulmasta eli puhujan perspektiivistä, joka määräytyy hänestä riippumattomista tekijöistä, kuten kokemuksista sekä kulttuuri- ja tilannekontekstista. Representatiivisen ja mahdollisen subjektiivisen tason lisäksi

voidaan vielä kielenkäytössä erottaa toiminnallinen taso, jolla tarkoitetaan erilaisia puhefunktioita, kuten vaikkapa direktiivejä eli käskyjä (Larjavaara 2007: 394).

Näkökulmalla eli perspektiivillä tarkoitetaan sitä, miten puhuja tuo asiantilan merkityssisältöön erilaisilla keinoilla itseään ja omaa tulkintaansa: lauseen totuusarvo ei muutu, mutta puhujan näkökulma vaikuttaa lauseen rakenteeseen. Näkökulmaan vaikuttaa puhetilanteen ohella myös sosiaalinen luonnollistuminen, jolla tarkoitetaan vakiintunutta, neutraaliksi miellettyä perspektiiviä ja tapaa puhua (yleensä) yhteiskunnallisista aiheista. (Kuri 2012: 65–66.) Subjektiivisuus voi siis olla implisiittistä ja epäsuoraa, mutta lausumasta voidaan semanttisen analyysin avulla erottaa propositionaaliset ja subjektiiviset ainekset, jos analysoijalla on kaikki tarvittava tieto puhetilanteesta ja sen osapuolista (Larjavaara 2007: 392). Kielessä on ilmiselviä keinoja tuottaa subjektiivisuutta, esimerkiksi rakenteet *katsoa jksik*, *pitää jnak* ja *minun mielestäni*, mutta todellisuudessa keinot ovat yhtä moninaiset ja laajat kuin koko subjektiivisuuden kenttä ylipäänsä.

Keskeisiä subjektiivisuuden alueita ovat Larjavaaran (2007: 396) mukaan modaalisuus, evaluatiivisuus ja emotionaalisuus. Evaluatiivisuutta on kahdenlaista: Objektiivista evaluatiivisuutta on sellainen arviointi, jossa kohteen, esimerkiksi koiran, ominaisuutta arvioidaan absoluuttisesti tai relatiivisesti eli suhteessa muihin koiriin. Subjektiivisessa evaluaatiossa puhuja taas arvioi kohdetta sen mukaan, miten sen itse kokee (Larjavaara 2007: 448). Kokemusten jäsentämiseen taas vaikuttavat vahvasti yksilön ja yhteisöjen sosio-kulttuurisessa ympäristössä omaksumat arvot ja uskomukset (Kalliokoski 1996: 9). Hunstonin ja Thompsonin mukaan (2000: 5) evaluatiivisuus voitaisiin ymmärtää yläkäsitteeksi kaikenlaisille puhujan tai kirjoittajan asennoitumisen ja suhtautumisen ilmaisuille – myös modaalisuudelle.

Yleisellä tasolla kielentutkimuksessa modaalisuudella tarkoitetaan sitä, miten kielen keinoilla ilmaistaan mahdollisuutta ja välttämättömyyttä. Modaalisuus on tapana jakaa vielä kolmeen osaluokkaan, jotka ilmaisevat hieman eri asioita. Episteeminen modaalisuus on modaalisuuden perustyyppi, joka ilmaisee puhujan tiedollista varmuutta tai epävarmuutta. Lyonsin (1981: 238) mukaan episteeminen modaalisuus on puhujan edellytys sitoutua episteemiseen ilmaukseensa ja siksi useammin subjektiivista kuin objektiivista. Evidentiaalinen modaalisuus liittyy

tiedonlähteisiin, niiden esille tuomiseen ilmauksissa ja näin ollen vahvasti myös referointiin. Deonttisella modaalisuudella tarkoitetaan sosiaalisen tilanteen luomaa vapautta tai velvollisuutta, jota kielellä ilmaistaan.

Itse ymmärrän modaalisuuden ja evaluatiivisuuden Larjavaaran (2007) tapaan toisistaan teoreettisesti erillisiksi ja subjektiivisuuden alaisiksi alueiksi. Käytännössä modaalisuus ja subjektiivisuus liittyvät hyvin läheisesti toisiinsa, ja niiden kielellisen ilmentämisen keinot limittyvät toisiinsa vahvasti. Modaalisuus on esimerkiksi omassa aineistossani evaluoivissa lausumissa mukana modaalisten verbien ja modaalisten adjektiivien kautta.

Evaluoinnin pääfunktioita voidaan erottaa kolme. Ensinnäkin evaluointi osoittaa kielenkäyttäjän kannanoton ja siten heijastaa yksilön ja yhteisön arvomaailmaa. Yhteisöllä ei tarkoiteta välttämättä koko yhteiskuntaa, vaan myös pienempää ryhmää ihmisiä, diskurssiyhteisöä. Toiseksi evaluointi rakentaa suhdetta vastaanottajaan muun muassa manipulaatiolla, varauksilla ja kohteliaisuudella. Kolmanneksi evaluoinnilla organisoidaan diskurssia eli järjestetään teksti siten, että lukija toimii kirjoittajan ehdoilla. (Hunston & Thompson 2000: 6–13.) Evaluaation ymmärtäminen kolmen pääfunktion avulla sopii erityisesti kokonaisten tekstien tulkintaan, mutta niitä on mahdollista hyödyntää myös suppeammalla tasolla.

Evaluaatiota voi tunnistaa kielellisellä tasolla kolmelta kannalta: leksikosta, kieliopista ja tekstistä (Hunston & Thompson 2000: 14). Kielen sanasto sisältää paljon adjektiiveja, adverbjeja, substantiiveja ja verbejä, jotka jo sinällään ovat arvottavia. Kaikkein selvimmin evaluaatio näkyy kuitenkin kokonaisissa teksteissä (Hunston & Thompson 2000: 19). Tässä tutkimuksessa evaluaatiota tarkastellaan kahden verbirakenteen avulla ja evaluoinnin konteksti on sanomalehtiteksti. Evaluaatio kielentyy siis arviointikonstruktion mukaisesti verbin *katsoa* tai *pitää*, sen saaman translatiivi- tai essiivimuotoisen adverbialitäydennyksen ja arvioijan arvioinnin kohteen kautta. Koska rakenteiden sisältämät verbit ovat merkitykseltään sinänsä neutraaleja, on huomio kiinnitettävä juuri arviointikehyksen muihin osiin eli arvioijiin, arvioinnin kohteisiin ja niiden luonnehdintoihin, joissa evaluaation luonne näkyy.

Todellisuudessa arvioinnin kohteet eivät ole vain yhden ominaisuuden määrittämiä, mutta kielellisen evaluaation voi käsittää valintatilanteeksi, jossa ilmaistaan se, miten arvioinnin kohde sijoittuu yksiulotteiselle asteikolle jonkin ominaisuutensa suhteen (Larjavaara 2007: 447). Kaikkein perustavanlaatuisin asteikko, jolla asioita arvioidaan, on hyvä–paha tai positiivinen–negatiivinen -asteikko, ja kaikki muut, tilanteiset arviot perustuvat siis tälle asteikolle (Hunston & Thompson 2000: 25). Arvioivien rakenteiden *katsoa jksik* ja *pitää jnak* yhteydessä tämä arviointiasteikolle sijoittuminen näkyy arvioinnin kohteiden yhteyteen valituissa adjektiiveista ja muista luokitteluista ja luonnehdinnoista. Käsittelen näitä erityisesti luvuissa 3.3 ja 4.3.

2.4 Referointi ja sanomalehtikielen moniäänisyys

Arvioijien tarkastelu paljastaa, että arvioivia rakenteita *katsoa jksik* ja *pitää jnak* käytetään sanomalehtikielessä pääasiassa silloin, kun halutaan välittää muiden ihmisten sanomisia, mielipiteitä ja arvioita. Rakenteilla ei siis ilmaista ensisijaisesti kielenkäyttäjän omakohtaista suhtautumista, vaan ne toimivat laajasti käsittäen referoinnin keinoina, kuten tutkimukseni analyysiluvuissa tarkemmin selviää.

Referointia on suomen kielessä tutkittu melko runsaasti ja referoinnin määritelmästä on jo pitkään vallinnut fennistiikassa varsin yhtenäinen käsitys. Käsityksen pohjana on pidetty Ikolan (2001: 182) ja Penttilän (2002: 647) määritelmiä siitä, että referointi on kielellistä toimintaa, joka perustuu toisen kielellisen esityksen välittämiseen, ja sen pohjana voi olla puhe, kirjoitus tai ajatus. Täyttä yksimielisyyttä ei ole siitä, voidaanko ajattelun kuvaus hyväksyä referoinniksi. Penttilä ja Ikola hyväksyvät tämän, mutta Kurkkio (1978: 8) ei käsitä ajattelemista sinänsä viestinnäksi ja siksi ei hyväksy sitä referoinniksi. Kuirin (1984: 46–49) kanta perustuu erontekoon mentaalisten aktien ja mentaalisten tilojen välillä: Kun ajattelu on toimintaa eli mentaalinen akti, joka kielennetään, voidaan ajattelua referoida. Mentaalisten tilojen kuvaukset sen sijaan eivät ole referointia, sillä ne eivät palaudu puheeseen tai kirjoitettuun kieleen. Kuiri (mts. 48) pitää kaksitulkintaisina juuri translatiivi- ja essiivirakenteita silloin, kun kontekstista ei voi päätellä sitä, että niiden pohjana on nimenomaan konkreettinen puhe tai kirjoitus.

Pragmaattisena ilmiönä Kuiri (1984) jakaa referoinnin kielellisestä toiminnasta viestimiseen sekä tiedon lähteen osoittamiseen. Tällä tarkoitetaan sitä, että kaikella referoinnilla ei ole tarkoitus esittää toisen lähteen kielellistä esitystä sellaisenaan, vaan ilmaista paremminkin sitä, että informaatio on muualta kuultua tai luettua (Kalliokoski 2005: 19). Suomen kielen yleisiä leksikaalisia keinoja osoittaa tieto muualta kuulluksi on esimerkiksi *kuulemma* ja *mukaan* -sanojen käyttö.

Erilaiset referoinnin keinot voidaan käsittää jatkumon avulla, jonka toisessa päässä ovat konkreettiset tekstin toistamiset ja toisessa abstraktimmat referoinnit (Kuiri 1984: 23). ISK (2004: § 1458) käsittelee samaa ilmiötä siitä näkökulmasta, kuinka vahvasti teksti on integroitunut osaksi kertojan tekstiä. Kaikkein sulautunein referointi on kertojan tekstiin silloin, kun johtoilmauksena on lauseke, joka ilmoittaa tiedon lähteen, mutta referointi on kertojan itse muotoilema (mt. § 1480). Referointitekniikkaa voidaan pitää myös konventiona; alkuperäisen tekstin olemassaoloa ei aina edellytetä ja referointi voi olla vain keino osoittaa tiedon olevan muualta peräisin (mt. § 1457). Kertojalla on siis valtaa vaikuttaa siihen, miten hän referoitavan puheen esittää. Varsinkin sanomalehtikielessä, jossa referoidaan jatkuvasti ihmisten puheita ja tekstejä, on selvää, että referoinnin abstraktisuustaso vaihtelee paljon pelkästään jo yhden tekstin sisällä. Erilaisilla referointikeinoilla tuodaan tekstiin vaihtelevia rakenteita, annetaan referoitavalle mahdollisuus omaan ääneen sekä toisaalta häivytetään tämän ääntä.

Perusjako referoinnissa tehdään suoran ja epäsuoran esityksen välille. Suoran esityksen tunnistaa siitä, että referointi seuraa tarkasti alkuperäistä kielellistä esitystä. Epäsuora esitys taas on tulkinta alkuperäisestä esityksestä ja se sijoittuu puhujan tekstiin tyypillisesti johtolauseen avulla. Suomen kielessä erilaisia kielellisiä keinoja esittää referointia on useita. Kuiri (1984: 1) esittää näitä syntaktisin perustein yhteensä 12 (taulukko 1). Myös tutkimani translatiivi- ja essiivirakenteet ovat osa tätä valikoimaa. Olen käsitellyt rakenteita muodolliselta kannalta enemmän luvussa 2.2 ja myös sen alaluvuissa 2.2.1–2.2.4.

TAULUKKO 1. Suomen kielen referointiin käytetyt rakenteet (Kuiri 1984: 1).

Suora esitys	<i>Poika sanoi: "Menen ulos."</i>
Epäsuora esitys	<i>Poika sanoi, että hän menee ulos.</i>
Partisiippirakenne	<i>Poika sanoi menevänsä ulos.</i>
Infinitiivirakenne	<i>Poika käski tytön mennä ulos.</i>
Translatiivirakenne	<i>Poika sanoi tyttöä kauniiksi.</i>
Essiivirakenne	<i>Poika piti tyttöä kauniina.</i>
Teonnimirakenne	<i>Poika kertoi tytön menemisestä.</i>
<i>Kuulemma</i> ja <i>muka</i> -sanojen avulla referointi	<i>Tyttö on kuulemma kaunis.</i> <i>Tyttö on muka kaunis.</i>
<i>Kuulua</i> ja <i>pitää</i> -verbeillä referointi	<i>Tyttö kuuluu olevan kaunis.</i> <i>Tytön pitäisi olla kaunis.</i>
<i>Jnkn</i> mielestä ja <i>jnkn</i> mukaan -rakenteilla referointi	<i>Pojan mielestä tyttö on kaunis.</i> <i>Pojan mukaan tyttö on kaunis.</i>
Elatiivilla referointi	<i>Pojasta tyttö on kaunis.</i>
Tempusten, erityisesti pluskvamperfektin, referatiivinen käyttö	<i>Liisa oli eilen kaupungilla. Hän oli käynyt ensin kaupoissa ja mennyt sitten elokuviin. Tapasin hänet vasta kotimatalla.</i>

Referointia on viime vuosina alettu myös suomen kielessä tutkia ja käsittää hieman uudella tavalla, ja käsitteet **intertekstuaalisuus**, **kielen dialogisuus** ja **moniäänisyys** ovat tulleet osaksi referoinnin tutkimusta. Referointia ei siis enää nähdä vain rakenteelliselta kannalta, vaan osana moniäänisyyden ilmiötä, jossa olennaista on havaita erilaisten kontekstien olemassaolo ja dialogi (Kalliokoski 2005: 36). Moniäänisyys ja kielen dialogisuus ovat alkuaan Bahtinin esille tuomia käsitteitä. Moniäänisyydellä hän on tarkoittanut sitä, että kieli on moninainen ja kerrostunut järjestelmä, jossa oon samanaikaisesti läsnä erilaisia ääniä ja perspektiivejä, jotka edustavat tiettyjä kielenkäyttäjiä ja näiden ideologiaa (Lähtenmäki 2002: 186–187). Kielen dialogisuus sen sijaan perustuu siihen, että lausumat viittaavat aina välttämättä edeltäviin lausumiin ja näin ollen intertekstuaalisesti sidoksissa kieliyhteisön käytänteisiin ja diskursseihin (mts. 196–197).

Siinä missä referointi on kielen piirteisiin palautuva piirre, on intertekstuaalisuus käsitettävä laajempänä ilmiönä, jonka osa referointi kuitenkin on. Intertekstuaalisuus on käsitetty toisaalta siten, miten tekstit nojaavat oman genrensä edustamiin aiempiin teksteihin sekä toisaalta siten, kuinka toisten tekstien läsnäolo on tehty näkyväksi (Solin 2003: 73). Esimerkiksi Fairclough (1992: 104) on käyttänyt jälkimmäisestä nimitystä avoin intertekstuaalisuus, joka liittyy nimenomaan siihen, miten tekstin pintatasolla on esimerkiksi sitaateilla merkitty konkreettisesti viittaukset toiseen tekstiin. Toisaalta intertekstuaalinen aines aiheuttaa tekstissä myös ambivalenssia: viittauksia muihin teksteihin ei ole välttämättä selvästi merkitty ja useat, päällekkäiset viittaukset tekevät tekstin merkityksen tulkitsemisesta hankalaa (mts. 105).

Moniäänisyys ja runsas viittaaminen toisiin teksteihin ovat hyvin leimallisia tietyillä kielenkäytön alueilla, esimerkiksi tieteellisissä ja juridisissa teksteissä. Eri genreissä on myös erilaiset vaatimukset suhteessa siihen, kuinka avoimesti intertekstuaalisuus merkitään (Solin 2006: 83–84): Akateemisissa teksteissä normit ovat tarkkarajaiset ja niiden noudattaminen kuuluu hyvään tieteelliseen tapaan. Uutistekstitkin rakentuvat pitkälti muille teksteille, mutta lähteiden merkitseminen ei ole aina tarpeellista. Pietilä (1993: 349) katsookin, että toimittajat suhtautuvat lähteisiinsä pääasiallisesti nimenomaan tietolähteinä eivätkä henkilöinä, joiden oma ääni on välttämättömän tärkeää tuoda esiin: esimerkiksi henkilöä, joka toimii julkisessa tehtävässä ja antaa roolinsa mukaisesti tietoa, referoidaan siksi hyvin neutraalein tavoin. Pietilä (mts. 355) huomauttaa myös, että tiedonvälitys on journalismille hallitseva funktio eikä tiedon lähde ole aina edes niin merkityksellinen asia, että se pitäisi tuoda ilmi. Diskurssien omat käytänteet vaikuttavat myös siten, että esimerkiksi sanomalehti uutisissa referoinnin lähde saatetaan jättää nimeämättä poliittisesta varovaisuudesta johtuen (Kalliokoski 2005: 25).

Journalismin perinteisenä tehtävänä ja pyrkimyksenä on pidetty faktapohjaista, riippumatonta ja objektiivista tiedonvälitystä. Journalismin aiheet eivät kuitenkaan synny tyhjiössä, vaan ne tulevat pitkälti muilta yhteiskunnallisilta instituutioilta, joita käytetään uutismateriaalin lähteenä järjestelmällisesti. Näin ollen myöskään referoitavat henkilöt ja yhteisöt eivät valikoidu uutisiin sattumalta, vaan ovat usein juuri niitä tahoja, joilta myös juttujen aiheet ja sisällöt tulevat. Journalismin ja sen lähteiden suhde on siis kaksinainen: toimittajat toisaalta valvovat ääniä, jotka pyrkivät julkisuuteen, toisaalta ovat riippuvaisia niistä uutissisältöjen kannalta (Kunelius 2003: 71). Journalismi esimerkiksi arvioi ja arvottaa asiointiloja yleensä samassa linjassa sen kanssa, mitä pidetään kansallisena etuna (mts. 24). Journalismi on itsessään myös yhteiskunnallinen vaikuttaja. Tämä tarkoittaa sitä, että yhteiskunnassa vallitsevat normit ja arvot heijastuvat joukkoviestinnässä, mutta toisaalta ne tulevat myös yhä uudestaan uusintetuiksi joukkoviestinnän kautta (mts. 190).

Fairclough (1992) puhuu myös intertekstuaalisista ketjuista, joilla hän tarkoittaa sitä, miten tekstit ovat suhteessa toisiinsa, ketjuuntuvat ja muuttuvat toisiksi teksteiksi. Vaikka tuotettujen tekstien määrä on valtava, vaikuttavat institutionaaliset ja sosiaaliset käytänteet siten, että todellisuudessa intertekstuaaliset ketjut ovat hyvinkin ennustettavia ja niitä on rajallinen määrä

(mts. 130). Medialla on potentiaalista toimituksellisen työn materiaalia nykypäivänä valtavasti, mutta silti yksi tärkeimmistä ja eniten käytetyistä tekstilajeista ovat lehdistötiedotteet. Esimerkiksi Kankaanpää (2006) on tutkinut hallinnon lehdistötiedotteita ja niiden suhdetta kielenulkoiseen kontekstiin. Tiedotteiden tuottaminen on muuttunut yhä ammattimaisemmaksi toiminnaksi, ja tiedotteet kirjoitetaan rakenteeltaan ja kielellisiltä valinnoiltaan uutismaisiksi, jotta ne julkaistaisiin tiedotusvälineissä mahdollisimman vähäisin muutoksin (mts. 202–203). Ennustettavat intertekstuaaliset ketjut ja niiden myötä mediassa esiin pääsevät äänet näkyvät selvästi myös omassa aineistossani erityisesti erilaisten kollektiivien, ryhmien ja kollektiivin edustajajaksilöiden arviointien kautta.

Omien tutkimuskohteideni kautta referointi ja intertekstuaalisuus näkyvät selvästi arviointikonstruktion arvioija-elementin kautta. Aineistossani on esiintymiä, joissa referointi toteutuu perinteisellä tavalla eli siten, että se voidaan käsittää melko selvästi toiseen kielelliseen esitykseen, kuten lehdistötiedotteeseen tai haastatteluun, pohjautuvaksi. Tällaisissa tapauksissa arvioija eli referoitava onkin usein eksplisiittisesti ilmaistu tai melko selvästi kontekstista pääteltävissä. Mukana on kuitenkin myös paljon sellaisia esiintymiä, jotka ovat monitulkintaisia eikä tekstin avulla voi päätellä, onko referoinnin pohjana konkreettinen viesti, mentaalinen tila vai jotakin muuta. Tällaisissa tapauksissa arvioija jätetään yleensä nimeämättä ja referoidaan pikemminkin hyvin yleisiä ja yleisinä totuuksina pidettyjä käsityksiä, näkemyksiä ja asenteita. Referointi ei siis välttämättä perustu tiettyyn alkuperäiseen kielelliseen esitykseen, vaan olemassa olevan tai kuvitteellisen yhteisön omaksumiin ja jakamiin sääntöihin, normeihin ja arvoihin, joita on voitu vuosien, vuosikymmenten tai jopa vuosisatojen ajan kielentää lukuisissa erilaisissa kielellisissä esityksissä aina institutionaalisista teksteistä arkipuheeseen saakka.

Edellä sanottuun perustuen käsitän omassa tutkimuksessani referoinnin laaja-alaisena, moniäänisyyteen liittyvänä ilmiönä. Tutkimilleni kahdelle rakenteelle ominaista on se, että niiden referointifunktio toteutuu varsinaisten tunnistettujen kielellisten viestien lisäksi hyvin yleisten käsitysten referoinnissa, joille ei välttämättä aina ole löydettävissä tiettyä tietolähdettä tai alkuperäistä kielellistä esitystä. Rakenteiden käyttöfunktio vaikuttaa olevan myös ihmisten tekemien tekojen, prosessien ja valintojen selostamisessa. Näin ollen todistetusti olemassa olevaa

lähdetekstiä tai -puhetta olennaisempaa on havaita nimenomaan erilaisten arvioijien kautta erilaisten tekstien ja kontekstien läsnäolo ja intertekstuaalisuus.

Tässä luvussa käsittelen *katsoa joksikin* -rakennetta sen kanssa esiintyvien arviointikonstruktion komponenttien, arvioijien, arvioinnin kohteiden ja niiden luonnehdintojen, kautta. Rakenteen esiintymiä on analysoinnissa mukana 450 kappaletta. Analyysissäni olevissa esimerkeissä käytän juoksevaa numerointia. Kaikissa tutkimukseni taulukoissa esitetyt esimerkit on numeroitu osana koko analyysin juoksevaa numerointia, mutta en välttämättä viittaa jokaiseen taulukossa olevaan esimerkkiin. Esimerkkien tarkoitus on helpottaa lukijaa luokittelujen ymmärtämisessä jo kategorioiden koonneissa. Esimerkeissä olen lihavoanut rakenteen verbin ja alleviivannut sen arviointikehyksen elementin, jota kyseisessä luvussa käsittelen. Esimerkeissä on rakennetta ympäröivää kontekstia sen verran kuin esimerkin ymmärtämisen ja analyysin kannalta on tarpeellista.

3.1 Arvioijat ja niiden sosiaaliset kategoriat

Arvioijat ovat arviointikehyksessä niitä tahoja, jotka arvioivat, luokittelevat ja antavat arvioinnin kohteille ominaisuuksia. Kaiken kaikkiaan aineistostani oli löydettävissä kuudenlaista arvioija-kategoriaa, jotka ovat kollektiivi, kollektiivin edustajayksilö, ryhmä, yksilö, avoin ääni sekä kirjoittaja. Näitä kategorioita olen selventänyt enemmän luvussa 2.2.2. Rakenteen *katsoa jksik* yhteydessä esiintyvien arvioijien sosiaaliset kategoriat ja niihin kuuluvien esiintymien määrät esitän taulukossa 2. Huomattava määrä eli 271 kappaletta esiintymien arvioijista kuuluu luokkaan kollektiivi. Ryhmä-kategoriaan kuuluvia on yhteensä 82 kappaletta ja yksilö- ja edustajayksilö-kategorioihin kuuluvia nelisenkymmentä. Kirjoittaja ja avoin ääni -kategoriaan kuuluu yhteensä 20 esiintymää. Käsittelen seuraavissa alaluvuissa tarkemmin eri kategorioihin kuuluvia arvioijia esimerkkien avulla. Käsittelen samassa luvussa merkitykseltään toisiaan lähellä olevat kategoriat.

TAULUKKO 2. Arvioijien sosiaaliset kategoriat (*katsoa jksik*).

Arvioijan sosiaalinen kategoria	Yhteensä	Osuus (%)	Esimerkki
kollektiivi	271	60 %	(3) Onnettomuustutkintakeskus ei katso tarpeelliseksi ottaa vaaratilannetta tutkittavakseen.
ryhmä	82	18 %	(4) Omistajat myyvät niitä silloin kun katsovat parhaaksi, ja moni odottaa hintojen vain nousevan.
yksilö	41	9 %	(5) Kelina katsoi parhaaksi mahdollisuudekseen saada neljä tikkiä ristiksi.
edustajayksilö	36	8 %	(6) Asiaa lautakunnalle valmistellut terveysviraston toimitusjohtaja ei ole katsonut tätä aiheelliseksi.
kirjoittaja	16	4 %	(7) Jos ruotsinkielinen kunta liitetään suomenkieliseen suurkuntaan, se pitäisi katsoa myönteiseksi eikä kielteiseksi asiaksi.
avoin ääni	4	1 %	(8) Olkoon esimerkkinä kirjakustantamisen suhde televisioon, joka katsotaan yleisesti kirjallisen kulttuurin suurimmaksi uhkaajaksi.
Yhteensä	450	100 %	

3.1.1 Arvioijana kollektiivi tai sen edustaja

Huomattavan suuri määrä *katsoa jksik* -rakenteen arvioijista kuuluu sosiaaliseen kategoriaan kollektiivi tai kollektiivin edustajayksilö. Näihin luokkiin kuuluvat arvioijat aktivoivat samanlaisen diskurssin: kollektiivi-arvijoihin selvästi liittyviä ominaisuuksia ovat institutionaalisuus ja yhteistoiminnallisuus. Nämä ominaisuudet heijastuvat selvästi myös edustajayksilöiden kannanotoissa ja edustajayksilön suhde edustamaansa kollektiiviin tuodaan monessa esiintymässä esille joko suoraan tai implisiittisesti.

Hyvin suuri osa kollektiivi-arvioijista edustaa jotakin yhteiskunnallista instituutiota tai viranomaista. Tällaisia ovat esimerkiksi erilaisia lakeja ja säädöksiä toteuttavat ja valvovat tahot, joiden yhteydessä *katsoa jksik* -rakennetta käytetään erittäin paljon. Tällaisia voivat olla oikeusistuimet, kuten esimerkeissä 9 ja 10 tai muu valtiovallan organisaatio, kuten esimerkissä 11.

(9) Käräjäoikeus **katsoi** vaatimuksen osittain ennen aikaiseksi.

(10) Tällä kertaa välimiesoikeus kuitenkin **katsoi** parhaaksi uskoa tutkimuksia, joiden mukaan nandrolonia muodostuu ilmeisesti myös ihmisen elimistössä – tosin erittäin vähän.

(11) Sveitsin poliisi **katsoi** syyksi itsemurhan, mutta esitettiin myös teorioita murhasta, jonka takana olisi kansainvälinen asekauppa tai ulkomaiden salaiset palvelut.

Edellisissä esimerkeissä arvioija on nimetty ja kyseiset virkkeet voidaan tulkita myös selvästi referoinniksi, koska uutisjutun taustalla on oletettavasti ollut viranomaisen antama tiedote tai päätös. Aina arvioijaa ei kuitenkaan ole nimetty. Yksipersonaista passiivia käytetään melko paljon silloin, kun arvioinnin taustalla on jokin lakia tai sääntöä valvova kollektiivinen taho. Esimerkissä 12 arvioija on opintotuesta päättävä Kela. Esimerkeissä 13 ja 14 on molemmissa adessiivi-sijainen, keinoa ilmaiseva substantiivilauseke, jonka avulla arvioijan voi tunnistaa.

(12) Aino ei saa opintotukea, koska iltalukiota **ei katsota** täysipäiväiseksi opiskeluksi.

(13) Asetuksella määrätään, mitkä pyydykset **katsotaan** ammattimaisiksi pyydyksiksi.

(14) Oulu **on katsottu** hallituksen päätöksellä tällaiseksi tukialueeksi.

Näissä tapauksissa arvioija jätetään taustalle ja nimeämättä, sillä sillä ei ole välttämättä suurta merkitystä jutun sisällön kannalta. Arvioija on kuitenkin tällaisissakin tapauksissa helposti tunnistettavissa kollektiivi-luonteiseksi arvioijaksi ympäröivän tekstikontekstin tai yleisen maailmantiedon perusteella.

Tavallisia kollektiivi-arvioijia ovat myös erilaiset järjestäytyneet organisaatiot, kuten yritykset ja muut omaa päämääräänsä toteuttavat yhteisöt. Esimerkeissä 15 ja 16 arvioija on eksplisiittisesti nimetty. Esimerkissä 17 arviointirakennetta käytetään passiivissa, mutta päälauseen tekijän vaikutusala ulottuu myös rinnastuslauseeseen.

(15) Liitto **katsoo** riittäväksi, että näilläkin aloilla taataan välttämätön hoito.

(16) Vuoden kuluttua Kapiteelikin on sopimuksen mukaan vapaa myymään Hilton-osakkeensa, jos **katsoo** sen tarpeelliseksi ja tuottavaksi.

(17) Vastaavaa kampanjointia puolustusvoimat ei ole aiemmin tehnyt, mutta nyt imagon kohennus **on katsottu** välttämättömäksi.

Heikkisen (1999: 144–149) mukaan kollektiivisen ryhmätoimijan esittäminen tekijänä voi olla tapa tehdä näkyväksi ryhmän yhteisvastuuta, mutta toisaalta myös hämärtää vastuun rajoja, kun yksilöitä ei tuoda esille. Ryhmätoimijat, kuten esimerkin 15 *liitto*, saa inhimillisen toimijan verbaalisia ja jopa mentaalisia piirteitä, vaikka se esitetään metaforisesti yksilönä (mts. 147).

Kollektiivin edustajayksilöt esiintyvät lehtijutuissa suhteessa edustamaansa kollektiiviin ja usein jutussa on edustajayksilön nimen ohella mainittu myös kollektiivi nimeltä. Esimerkeissä 18 ja 19 on referoitu henkilöä, jolle on virkkeessä annettu edustajayksilönä vastuu edustamansa kollektiivin tekemästä päätöksestä. Esimerkissä 20 tuomari puhuu niin ikään koko kollektiivin ja sen arvojen mukaan.

(18) Kuluvana vuonna lähialueyhteistyöstä vastaava puolustusministeri Jan-Erik Enestam **katsoi** oikeaksi pudottaa tuen Suomen akuuteimmin uhkaavan vaaran pienentämiseksi 12 miljoonaan markkaan.

(19) Maatalousministeri Margareta Winberg on joka tapauksessa **katsonut** parhaaksi asettua tuottajien ja kauppiaitten tueksi.

(20) Käytännössä saksalaisia kiinnosti tiistain kaksituntisessa istunnossa nimenomaan Joschka Fischerin menneisyys. Tuomari **katsoikin** aiheelliseksi huomauttaa, että kyseessä on Kleinin oikeudenkäynti eikä ulkoministeriä koskeva historiaseminaari.

Myös Pälli (2003) on pohtinut yksilön kuulumista sosiaaliseen kategoriaan. Yksilö voi asettua diskursiivisesti osaksi ryhmää, mutta voi olla silti samanaikaisesti kokonaisen kategorian arvojen ja asenteiden puolestapuhuja eli esittäjä (mts. 62–63). Nähdäkseni monet kollektiivin edustajayksilöt asetetaan referoinnin avulla juuri tällaiseen rooliin, jossa kollektiivin toiminta ja kannanotot ikään kuin vastuutetaan arvovaltaiselle yksilölle.

Kaikissa tapauksissa edustajayksilö ei puhu yhtä selvästi kollektiivin puolesta, mutta silti tämän suhde kollektiiviin on selvä ja yksilön sanomiset ja tekemiset ikään kuin tulkitaan aina kollektiivia vasten. Esimerkkeinä tällaisista edustajayksilöistä ovat hyvin korkeissa johtoasemissa olevat henkilöt, joita uutisissa referoidaan *katsoa jksik* -rakenteella melko paljon. Esimerkissä 21 referoidaan yksinomaan presidentti Tarja Halosta, joka kuitenkin edustaa samalla omaa instituutiotaan. Esimerkissä 22 on selvemmin eksplikoitu yhteys kollektiivin ja edustajayksilön välillä ja virkkeestä voi tulkita, että presidentti Chirac edustaa yksilönä koko Ranskan valtiota.

(21) Presidentti Tarja Halonen **katsoi** asiakseen valistaa kansaa siitä, että poliitikkokin voi olla pätevä virkaan.

(22) Prodi kimmastui kokouslähteiden mukaan Ranskalle siitä, **ettei** presidentti Chirac **katsonut** aiheelliseksi kuulla komission mielipidettä EU:n uudistuksista.

Kollektiivi ja kollektiivin edustajayksilö -kategorioiden kautta tulee selvimmin esiin *katsoa jksik* -rakenteen käyttö referointifunktiossa. Kyseiset arvioijat valottavat myös sitä, mistä sanomalehti saa aiheensa ja kuinka yhteiskunnalliset instituutiot, journalismi mukaan lukien, ovat vahvassa vuorovaikutuksessa keskenään.

3.1.2 Arvioijana ryhmä tai yksilö

Ryhmä- ja yksilö-kategorioiden kuuluu arvioijia, jotka voidaan tunnistaa, mutta joiden ei suoraan voida ajatella arvioivan ja arvottavan asioita jonkin kollektiivisesti jaetun tavoitteen, normin tai toimintaohjeen mukaan. Ryhmä-kategoriaan kuuluvat muodostavat joukon, jolla ei ole samanlaista järjestäytynyttä luonnetta kuin kollektiivilla. Esimerkeissä 23 ja 24 kerrotaan mielipidemittausten tuloksista ja näitä tapauksia voi pitää myös selkeänä referointina, sillä niiden taustalla on toinen kielellinen esitys. Esimerkissä 25 kirjoitetaan sen sijaan hyvin epäspesifisesti 'monista perheistä', jotka muodostavat samanmielisen ryhmän.

(23) Boikotin purku ei poista itse ongelmaa, sitä, että 27 prosenttia itävaltalaisista katsoi asialliseksi äänestää Haiderin sakkia.

(24) Iltalehden lauantaina julkistaman kyselyn mukaan naiset antavat Halosen asiantuntevuudesta ja kyvykkyydestä selvästi parempia numeroita kuin miehet. Halosen uskottavuus **katsotaan** 8:n arvoiseksi.

(25) Yhdelle-kahtelle viikolle kasautuneen sesongin aikana hinnat ovat katossa ja monet perheet katsovat viisaammaksi anoa lapsille lomaa koulusta ja matkustaa silloin, kun se on edullista.

Ryhmä-arvioija on siis löyhemmin yhteen liittyvä joukko, joka tietyssä, tilanteisessa kontekstissa jakaa jonkin näkemyksen, jonka pohjalta arvio muodostuu. Ryhmä-arvioija on löydettävissä myös esiintymistä, joissa arvioijan rooli annetaan esimerkin 26 mukaisesti elottomalle entiteetille, vaikka arvioinnin taustalla on ravintolatoimintaa harjoittavat tajuunalliset yksilöt.

(26) Eräät ravintolat, vaikkakin hyvin harvat, **olivat katsoneet** parhaaksi sulkea ovensa, eräissä tarjoiltiin vain ruokaa.

Esimerkkien 27 ja 28 kaltaiset passiivimuodolla ilmaistut ryhmä-arvioijat ovat vaikeammin tulkittavia. Kummassakin tapauksessa arvioinnin tekemiseksi on kuitenkin oltava spesifimpää tietoa, jonka yleensä ryhmä asiantuntijoita jakavat. Esimerkissä 27 tällaiseksi ryhmäksi voi

ajatella silmälääkärit ja esimerkissä 28 talousprofessorit, joista myös myöhemmin jutussa puhutaan.

(27) Taittovirhettä **ei katsota** sairaudeksi, jos lasien kanssa näkö saadaan korjattua normaaliksi, mikä onkin lähes aina mahdollista.

(28) Hufvudstadsbladetissa Stig Kankkonen kirjoittaa, että Euroopan keskuspankki **on katsottu** välttämättömäksi eristää lähes täysin poliittiselta valvonnalta ja vaikutukselta, että sillä olisi edellytykset ylläpitää hintavakautta, joka alistaa kaikki muut tavoitteet.

Epämääräisempien ryhmä-arvioijien yhteydessä tärkeää on tuoda esille Pällinkin (2003: 111) esiin nostama huomio siitä, että passiivimuodon käyttäminen on nimenomaan keino rakentaa ihmisryhmää pikemminkin kuin keino viitata määriteltyyn, olemassa olevaan ryhmään.

Kun arvioijana on yksilö, on tämä usein nimetty tai tunnistettavissa oleva henkilö, kuten esimerkeissä 29, 30 ja 31. Yksilö-arvioijat tekevät arviot ilman, että ne ainakaan suoraan edustavat tai ovat voimakkaasti sidottuja minkään kontekstista pääteltävissä olevan yhteisön normeihin.

(29) Betoniveistossarjan loistavat porkkanat tehnyt taiteilija Juha Pylkäläinen **katsoo** parhaaksi, ettei jäniksiä enää altisteta ilkeille.

(30) Vaimoni kiitti ystävällisesti avusta ja **katsoi** parhaaksi mennä Itäkeskukseen.

(31) Kun Nuoksi, Nouks tai Noux ei mitenkään näyttänyt olevan suomea, sen pääteltiin olevan ruotsia. Niinpä kylän suomenmielinen kansakoulunopettaja **katsoi** tehtäväkseen muodostaa sille kaunisointuisemman, suomenkielisen vastineen.

Tavallisia yksilö-arvioita sanomalehtien jutuissa ovat esimerkiksi taiteilijat, urheilijat, asiantuntijat ja omien kiinnostavien kokemustensa kautta uutisiin nousseet yksityishenkilöt. Yksilö-arvioijien pienekö osuus koko esiintymämäärästä antaa viitteitä siitä, että rakennetta ei käytetä ensisijaisesti yksilöiden kannanottoja referoitaessa.

3.1.3 Arvioijana avoin ääni tai kirjoittaja

Rakennetta *katsoa jksik* käytetään aineistoni esiintymissä vain neljä kertaa niin, että arvio esitetään rakenteen avulla hyvin yleisenä kannanottona. Tällöin arvioijana on avoin ääni eli sitä ei voida kontekstista tunnistaa. Taulukon 1 esimerkissä 8 sekä esimerkissä 32 on kyse tiettyyn

elämäntilanteeseen liittyvästä arviosta, joka kuitenkin on ilmaistu niin, että sitä voidaan pitää yleisenä totuutena myös laajemmin. Esimerkeissä 33 ja 34 sen sijaan ilmaistaan laajemmin yhteiskunnassa vaikuttavien arvojen pohjalta muodostettu arvio. Molemmissa tapauksissa on kyseessä nimenomaan naisiin liittyvät käsitykset ja se, mitä on pidetty jonakin ajankohtana normaalina tai sopivana.

(32) Vanhusten hoidossa läsnäolo **katsotaan** laiskuudeksi.

(33) Minulle on jäänyt pysyvästi mieleen sosiaaliviranomaisen kommentti: ”Ajattele, jos lapset asuisivat sinun luonasi. Nyky-yhteiskunnassa äiti leimattaisiin silloin huonoksi. Se taas että lapset eivät asu sinun luonasi **katsotaan** täysin normaaliksi.”

(34) Hän olisi tahtonut opiskella lääkäriksi, mutta sata vuotta sitten **katsottiin** sairaanhoitajan koulutus aatellisneidolla sopivammaksi.

Yksipersonainen passiivi on luonnollinen muoto ilmaista avoimen äänen kannanottoja, sillä se jättää arvioijan nimeämättä. Samalla tavalla myös kirjoittaja voi ilmaista oman arvionsa käyttämällä rakenteen verbimuotona passiivia tai yksikön kolmatta persoonaa eli geneeristä nollapersoonaa. Kirjoittajan tekemissä arvioinneissa on yleensä kyse kirjoittajan tekemästä tulkinnasta sen sijaan, että ilmaistaisiin suoraviivainen kannanotto tai luokittelu. Modaaliverbi *voida* onkin tavallinen *katsoa jksik* -rakenteen yhteydessä silloin, kun kirjoittaja tulkitsee jotakin asiaintilaa. Esimerkeissä 35, 36 ja 37 kirjoittaja käyttää nollapersoonaa, jonka toinen tavallinen merkitys geneerisen, kenen tahansa kokemusta käsittelevän, funktion ohessa on itse puhujan viittaaminen (ISK 2004: § 106). Esimerkeissä 35–37 arviointi onkin varsin selvästi kirjoittajan oma. Myös esimerkin 38 kannanotto on kirjoittajan oma, vaikka verbimuotona on käytetty yksipersonaista passiivia. Potentiaalimuotoinen verbi sekä virkkeen subjektiivinen sävy paljastavat arvioinnin kirjoittajan tuottamaksi.

(35) Nimien muodot ovat niin usein vääriä, ettei niitä kaikkia **voi katsoa** pelkiksi painovirheiksi ja huolimattomuudeksi.

(36) EU:n rangaistustullit **voi katsoa** kostoksi, mutta yhtä hyvin ne toimivat pelotteena.

(37) Jos siinä on jotain kömpelöä, sen **voi** helposti **katsoa** tahalliseksi velmun viattomuuden viritykseksi.

(38) Rautateiden kunnostaminen ja sairaaloiden rakentaminen hyödyttää myös tulevia sukupolvia, joten ne **voitaneen katsoa** investoinniksi.

Hyvin yleistävien ja melko subjektiivisten esiintymien ohella on esiintymien joukossa tapauksia, jossa *katsoa jksik* -rakennetta käytetään esimerkkien 39 ja 40 tapaisissa yksipersonaisissa passiivissa ehtolauseissa.

(39) Tohtorin tutkinto, jos sellainen **katsotaan** tarpeelliseksi, suoritettakoon taiteen ehdoilla.

(40) Jos Turkki **voidaan katsoa** turvalliseksi maaksi, niin miten on mahdollista, että kurdeja on poliittisina pakolaisina ympäri Eurooppaa, myös Suomessa?

Reaalimaailmassa kirjoittaja ei ole se taho, joka tosiasiallisesti arvioisi objektia ja tekisi esimerkiksi poliittisia päätöksiä liittyen arvioinnin kohteeseen. Edellä antamani esimerkit ovat kuitenkin siinä mielessä hyvin subjektiivisia, että niissä kirjoittaja selvästi ehtolauseella kyseenalaistaa mahdolliset evaluaatiot ja tuo esille oman asenteellisen näkökantansa asiaan. Esimerkissä 39 päälauseen imperatiivimuotoinen verbi lisää subjektiivisuuden vaikutelmaa, koska sillä kirjoittaja antaa ikään kuin oman suostumuksensa rinnastuslauseen predikoimaan toimintaan. Esimerkin 40 subjektiivisuus taas tulee ilmi erityisesti siinä, miten virke päättyy kirjoittajan omaan asenteellisesti latautuneeseen kysymykseen.

3.2 Arvioinnin kohteet

Arvioinnin kohteet ovat niitä entiteettejä, joita arviointirakenteilla evaluoidaan, luokitellaan ja kuvataan. Arvioinnin kohteiden luokittelussa olen hyödyntänyt Lyonsin (1977) kolmijakoa konkreettisiin, ajallis-paikallisiin ja abstrakteihin entiteetteihin.

Taulukossa 3 on esitetty *katsoa jksik* -rakenteen yhteydessä esiintyvien entiteettien abstraktiotasot ja esiintymien määrät luokkaa hyvin kuvaavan esimerkin kanssa.

TAULUKKO 3. Arvioinnin kohteiden abstraktiotasot (*katsoa jksik*).

Arvioinnin kohteen abstraktiusaste	Yhteensä	Osuus (%)	Esimerkki
konkreettiset entiteetit	68	15 %	(41) "Ketään muita ei edes asetettu ehdolle. Kansainvälisen kokemuksensa perusteella <u>Pertti katsottiin</u> erinomaisen soveltuvaksi."
ajallis-paikalliset entiteetit	320	71 %	(42) Pekka Salminen katsoi parhaaksi ensin <u>vetäistä</u> savukkeen ja vasta sitten tulla haastatteluun.
abstraktit entiteetit	62	14 %	(43) Halosen uskottavuus katsotaan 8:n arvoiseksi.
Yhteensä	450	100 %	

Arviointirakenteen *katsoa jksik* yhteydessä selvä enemmistö arvioinnin kohteista kuuluu ajallis-paikallisten entiteettien ryhmään, joka on suuruudeltaan 320 esiintymää eli 71 %. Konkreettisiin ja kaikkein abstraktimpiin entiteetteihin viittaavia arvioinnin kohteita esiintyy suunnilleen saman verran eli reilussa kuudessakymmenessä esiintymässä. Tulkinnallisesti rajan vetäminen ajallis-paikallisten ja abstraktien entiteettien välillä on ollut monesti hankalaa, mutta tulkintoja tehdessä olen pyrkinyt kontekstin avulla löytämään eron siinä, arvioidaanko virkkeessä yksittäistapauksia vai puhutaanko asiasta yleisemmällä tasolla. Käsittelen seuraavissa luvuissa tarkemmin esimerkkien kautta *katsoa jksik* -rakenteen kanssa esiintyviä arvioinnin kohteita. Käsittelen ryhmät suuruusjärjestyksessä.

3.2.1 Arvioinnin kohteena ajallis-paikalliset entiteetit

Abstraktiotasoltaan toiseen luokkaan eli ajallis-paikalliseen luokkaan kuuluvia entiteettejä esiintyy *katsoa jksik* -rakenteen kanssa selvästi eniten eli 71 % kaikista esiintymistä. Kuten luvussa 2.2.3 totesin, Lyonsin (1977) mukaan toisen asteen entiteetit ovat ajallis-paikallisia prosesseja ja asiointiloja, jotka käsittelisyydestään huolimatta ovat yleensä havainnoitavia. Arviointirakenteella *katsoa jksik* luokitellaan ja luonnehditaan sanomalehtikielessä usein siis reaali maailmassa tapahtuneita tekoja. Hyvin tavallisia toisen asteen entiteettejä ovat reaali maailman teot, jotka on jollain tavalla arvioitu esimerkiksi *tarpeelliseksi*, *parhaaksi* ja *aiheelliseksi* tehdä. Suurimmassa osassa tapauksia arvioinnin kohteena oleva teko ilmaistaan A-infinitiivillä, kuten esimerkeissä 44–46. Myös että-lause on melko tavallinen tekojen ilmaisuun käytetty täydennys.

(44) Puoluevaltuuston puheenjohtaja, eduskunnan varapuhemies, Jukka Mikkola, **katsoi** kuitenkin tarpeelliseksi heti avauspuheenvuorossaan muistuttaa siitä, että kuukauden kuluttua maassa tällaiset vaalit pidetään.

(45) Lehtikoski teki koko ensimmäisen ajan sen verran tehokkaasti töitä, että **katsottiin** parhaaksi siirtää hänet vaihtopenkille.

(46) ”Sonera on maailmalla ollut ostamassa matkapuhelinlupia ja nyt yhtäkkiä onkin kiinnostunut Suomen markkinoista. Mielestäni Soneran peli on mennyt aika pieneksi, kun se **katsoo** aiheelliseksi lähteä tällaiseen”, sanoo Oulun puhelimen toimitusjohtaja Risto Siivola.

Yleisiä ajallis-paikallisia arvioinnin kohteita ovat myös tapahtumat, joista puhutaan yksittäistapauksen tasolla. Toisenlaisessa kontekstissa esimerkkien 47–49 kaltaiset arvioinnin kohteet olisivat voineet hyvin olla myös abstrakteja arvioinnin kohteita.

(47) Varustamo kutsui satamaan poliisit, jotka kuitenkin **katsoivat** lakot laillisiksi ja poistuivat.

(48) Kolme muutakin epäiltyä vapautui syytteistä näytön puutteesta ja yhden epäillyn laittomat sisäpiirikaupat **katsottiin** niin vähäisiksi, ettei syytettä nosteta.

(49) Hiltusen uudelleenvalinta **katsottiinkin** hyvitykseksi puolueen vanhoillisille.

Lehtikielessä, joka kuvaa maailmassa tapahtuvia prosesseja ja asiantiloja, on melko odotettavaa, että myös arvioinnin kohteet ovat pitkälti aikaan ja paikkaan sidottuja entiteettejä eivätkä konkreettisia esineitä tai ihmisiä tai hyvin abstrakteja, käsitteenomaisia entiteettejä. Toisaalta vaikka ajallis-paikalliset entiteetit sijoittuvat abstraktiotasoltaan keskiasteelle, on kuitenkin huomattava, että todellisen maailman ajallis-paikallisiin tilanteisiin ja prosesseihin viitataan silti sanomalehtikielessä monesti sellaisella sanastolla, joka itsessään ei ole kovinkaan konkreettista, kuten eri alojen omilla käsitteillä.

3.2.2 Arvioinnin kohteena konkreettiset entiteetit

Arvioinneissa luokitellaan ja kuvataan konkreettisia entiteettejä yhteensä 68 esiintymässä. Yleisimpiä konkreettisia arvioinnin kohteita ovat ihmiset. Esimerkeissä 50–52 on jokaisessa kollektiivi-arvioija, joka arvioi todellisuudessa olemassa olevaa yksilöä tai ihmisryhmää.

(50) Hovioikeus kuitenkin **katsoi** hänet syylliseksi.

(51) Raskin mukaan kaikki yliopisto-opiskelijat **katsotaan** Suomessa kokopäiväopiskelijoiksi, jolloin kokonaismäärä on korkeampi verrattuna maihin, joissa osa-aikaiset on eroteltu.

(52) Dementiaosastolle Jääskeläinen joutui, kun hänet **katsottiin** kaatumisen vuoksi vaaralliseksi itselleen.

Tavallisia konkreettisia arvioinnin kohteita ovat myös rakennukset, taideteokset ja muut konkreettiset esineet, joita luokitellaan niiden ominaisuuksien mukaan, kuten esimerkeissä 53–55.

(53) Niinpä kuudesta rapusta kolme **katsottiin** rakennustaiteellisesti arvokkaimmiksi. Ne korjattiin perusteellisesti.

(54) Tapperin Pallo hallussa -työ **katsottiin** parhaaksi kaikkiaan kuudesta ehdotuksesta.

(55) Nykyisin lohisiima, jossa on enemmän kuin 250 koukkuu, **katsotaan** ammattimaiseksi pyydykseksi.

Konkreettiset entiteetit ovat myös kooltaan vaihtelevia ja muutamissa tapauksissa arvioinnin kohteet ovat erittäin laajoja fyysisiä entiteettejä. Tällaiset konkreettiset entiteetit voisivat joissakin tapauksissa lähentyä jopa abstrakteja, käsitteellisiä entiteettejä, mutta esimerkeissä 56 ja 57 entiteettien fyysisyys on tuotu esiin; esimerkissä 56 puhutaan kansallisista *rajoista* ja esimerkissä 57 *sijoituspaikasta*, minkä vuoksi olen tulkinnut ne konkreettisessa merkityksessä.

(56) Kansainvälisen lain mukaan kansalliset rajat ulottuvat 12 meripeninkulman eli noin 22 kilometrin päähän rannikolta, mutta Kiina **katsoo** omakseen koko Etelä-Kiinan meren alueen.

(57) ”Ruotsin länsirannikko **katsottiin** keskeiseksi sijoituspaikaksi koko Pohjoismaiden kannalta, ja Tjörn taas valittiin yli kahdenkymmenen halukkaan rannikkoalueen kunnan joukosta”, selvittää Arell.

Konkreettisten entiteettien melko pieni määrä on sanomalehtien aihepiirit huomioon ottaen odotettua. Sanomalehtikieltä on usein kritisoitu sen abstraktiudesta. Esimerkiksi Heikkinen (1999: 123) on osoittanut, että politiikkaa ja taloutta käsittelevissä pääkirjoituksissa asiat esitetään staattisina ja suhteellisina konkretisointia ja dynaamisuutta vältellen. Sen lisäksi, että lehtien aiheet käsittelevät pitkälti prosesseja ja toimintaa, voi *katsoa jksik* -rakenteen merkityksessä olla jotakin sellaista, että se ei suuressa määrin tule käytetyksi konkreettisten arvioinnin kohteiden kanssa.

3.2.3 Arvioinnin kohteena abstraktit entiteetit

Rakenteen *katsoa jksik* kanssa arvioitiin abstraktia entiteettiä 62 tapauksessa eli 14 % tapauksista. Raja ajallis-paikallisten entiteettien ja abstraktien entiteettien välillä on monesti häilyvä; samoilla ilmauksilla voidaan käytännössä puhua reaali maailmassa tapahtuneista ja tapahtuvista asioista kuin asioista käsitteellisellä tasolla. Koska tutkimukseni lähestymistapa on pragmaattinen, olen abstraktienkin entiteettien luokittelussa ottanut huomioon kontekstin vaikutuksen.

Arvioinnin kohteet ovat selvimmin tulkittavissa abstraktilla tasolla käsitetyiksi, kun virkkeessä on ehto ilmaiseva elementti. Tällainen on usein jos- tai mikäli-lause tai konditionaali muotoinen verbi. Esimerkeissä 58–60 arvioinnin kohteet ovat selvästi kolmannen asteen entiteettejä ja olisivat toisenlaisissakin yhteyksissä melko helposti sellaisiksi tulkittavissa, sillä käytetyt käsitteet ovat jo itsessään varsin abstrakteja.

(58) Jos julkisrauhan rikkomista **ei katsottaisi** törkeäksi, kyseessä olisi asianomistajarikos, eikä poliisi voisi ryhtyä toimiin ilman Wolfensohnin pyyntöä.

(59) Jos tietty hoitokapasiteetti **katsotaan** tarpeelliseksi, miksei yhteiskunta sitä myös kustanna?

(60) ”Mikäli eduskuntaryhmien toiminnan oikeudellinen sääntely yleiseltä kannalta katsottaisiin tarpeelliseksi, aloitteen tekeminen asiointilan korjaamiseksi kuuluneen asian laatu huomioon ottaen lähinnä eduskunnalle itselleen”, Nikula ilmoittaa.

Toisaalta konkreettiselta vaikuttava arvioinnin kohdekin voi saada abstraktin merkityksen, kun asiasta puhutaan metonyymisesti, kuten esimerkissä 61. Tässä *coca-colat* ja *suklaalevyt* edustavat siis oikeastaan ’vähämerkityksellisiä työsuhde-etuja’ eivät niinkään konkreettisia ruokia ja juomia.

(61) ”Jos henkilöllä on vapaa autoetu, työnantaja voi veroseuraamuksista maksaa auton pesun. **Voisi olla tarpeen katsoa** palkaksi vain ne kännykällä ostetut Coca-colat ja suklaalevyt, ei autonpesuja”, Hartikka-Simula arvioi.

Hyvin useissa tapauksissa abstraktina arvioinnin kohteena on asia, joka on lain eli käytännössä kollektiivi-arvioijan mukaan arvioitu tietynlaiseksi. Arvioinnin kohteet voivat näissäkin

tapauksissa olla monenlaisia. Esimerkki 62 on epätavallisempi kuin esimerkit 63 ja 64, joissa luokitellaan varallisuushyödykkeisiin liittyviä asioita. Näitä esiintyy *katsoa jksik* -rakenteen arvioinnin kohteissa melko paljon.

(62) Lain mukaan sairaus **katsotaan** ammattitaudiksi, kun sairauden on todennäköisesti pääasiallisesti aiheuttanut fyysikaalinen, kemiallinen tai biologinen tekijä.

(63) Valtion eläke **katsottiin** kuin palkan jatkeeksi.

(64) Saksa on jo ottanut käyttöönsä mallin, jossa puolet osingoista **katsotaan** saajansa tuloksi.

Alla olevassa esimerkissä 65 taas referoidaan ryhmä-arvioijan suhtautumista abstraktiin ilmiöön. Esimerkissä on myös sattunut samaan virkkeeseen molemmat tutkimani rakenteet. Tämänkaltaisissa käyttöyhteyksissä rakenteet vaikuttaisivatkin olevan merkitykseltään hyvin lähellä toisiaan. Esimerkissä 66 taas arvioinnin kohde ilmaistaan nominaalistuksella ja sen luokittelu jonkin asian *aiheeksi* vahvistaa abstraktia tulkintaa.

(65) Esimerkistä käy Espoo: kun Helsingissä 40 prosenttia yrittäjistä pitää tärkeänä byrokratian vähentämistä, niin Espoossa byrokratian **katsoo** ongelmaksi vain 20 prosenttia vastaajista.

(66) ”Kun tiedämme, että pitkinä pyhinä on aina pulaa verestä, niin verenluovutus **katsottiin** sopivaksi lakkotempauksen aiheeksi”, sanoo haastetapahtumaa ideoinut gynekologi Mervi Haarala.

Abstrakteja arvioinnin kohteita esiintyy *katsoa jksik* -rakenteen yhteydessä kaikkein vähiten. Tätä voisi sitä taustaa vasten pitää yllättävänä, että rakennetta käytetään kaikkein eniten kollektiivi-arvioijien kanssa, jotka ovat luonteeltaan järjestäytyneitä, normien ja sääntöjen ohjaamia tahoja, joiden puheenaiheeksi sopisivat intuitiivisesti ajatellen melko abstraktit entiteetit. On mahdollista, että *katsoa jksik* -rakenteen ja abstraktin arvioinnin kohteen yhdistelmä tuottaa kielenkäyttäjän mielestä jopa liian formaalin vaikutelman, ja siksi niitä ei koeta luontevaksi yhdistää tekstissä.

3.3 Arvioinnin kohteiden luonnehdinnat

Tässä luvussa käsittelen *katsoa jksik* -rakenteen yhteydessä esiintyviä luokitteluja ja luonnehdintoja, joita arvioinnin kohteille arvioinneissa annetaan. Transitiiivisessa *katsoa*

jksik -rakenteessa translatiivimuotoinen luonnehdinta kertoo sen, millaiseksi puheena oleva olio tai asiantila tulkitaan tai nimetään (ISK 2004: § 1259). Luonnehdinnat ovat korpuksesta tekemiäni hakujen pohjalta muodoltaan sekä adjektiivilausekkeita että substantiivilausekkeita, joilla voi olla erilaisia määritteitä. Tässä tutkimuksessa olen luokitellut lausekkeet kolmeen kategoriaan niin, että määritteet on huomioitu ainoastaan substantiivilausekkeen kohdalla. Tämän tutkimuksen tarpeisiin taulukossa 4 esittämieni luonnehdintojen lauseketyyppien kategorioista saa riittävän hyvän käsityksen lausekkeiden tyypeistä ja määristä.

TAULUKKO 4. Luonnehdintojen lauseketyypit (*katsoa jksik*).

Luonnehdintojen lauseketyyppi	Yhteensä	Osuus (%)	Esimerkki
adjektiivilauseke	309	69 %	(67) Arvontaa ei tässä asiassa katsottu tarpeelliseksi.
substantiivilauseke	83	18 %	(68) Tuontilisenssit olivat tiukassa, koska perämootorit katsottiin ylellisyystavaroiksi, joihin ei valuuttaa tuhlata.
substantiivilauseke määritteenään adjektiivi	58	13 %	(69) Tällaisissa kilpailuissa voittaja katsotaan verovelvolliseksi tulonsaajaksi.
Yhteensä	450	100 %	

Arvioinnin kohteita luonnehditaan ja luokitellaan selvästi eniten adjektiivilausekkeilla eli lausekkeilla, joissa adjektiivi toimii edussanana. Näitä on kaikkiaan noin 70 %:ssa esiintymistä. Adjektiivilausekkeet voivat sisältää myös erilaisia adjektiivien aste- ja laatumääritteitä. Substantiivilausekkeita, jotka sisältävät pelkän substantiivin on esiintymistä 18 % ja adjektiivimääritteellisiä substantiivilausekkeita 13 %.

Kaikkiaan adjektiivia on käytetty osana arviointirakenteen luonnehdintaa *katsoa jksik* 377 kertaa aineistoni 450 esiintymässä. Määrä on isompi kuin adjektiivin sisältävien lausekkeiden kokonaismäärä (ks. taulukko 4), sillä joissakin esiintymissä luonnehdinnassa on mukana useampi adjektiivi. Adjektiiveja esiintyy sekä yksikkö- että monikkomuodossa, mutta luokittelu on tapahtunut yksikkömuotoisen nominatiivin perusteella. Komparatiivi- ja superlatiivimuotojen ero sen sijaan on tärkeä, siksi se on otettu adjektiivien lajittelussa huomioon. Näin ollen aineistossa esiintyy 152 erimuotoista adjektiivia. Taulukossa 5 esitän frekvenssiltään yleisimmät adjektiivit ja niiden esiintymiskerrat aineistossa *katsoa jksik* -rakenteen yhteydessä.

TAULUKKO 5. Frekvenssiltään yleisimmät ($n \geq 5$) adjektiivit (*katsoa jksik*).

Adjektiivi	Yhteensä	Osuus %
<i>tarpeellinen</i>	51	14 %
<i>paras</i>	47	12 %
<i>aiheellinen</i>	28	7 %
<i>x:n arvoinen</i>	10	3 %
<i>välttämätön</i>	7	2 %
<i>viisas</i>	7	2 %
<i>oikea</i>	7	2 %
<i>mahdollinen</i>	6	2 %
<i>tarkoituksenmukainen</i>	6	2 %
<i>oma</i>	6	2 %
Yleisimmät adjektiivit yhteensä	175	46 %
Kaikki adjektiivit yhteensä	377	100 %

Huomattavaa on, että 10 yleisintä adjektiivia muodostavat lähes puolet kaikista adjektiiviesiintymistä. Kolme adjektiivia, *tarpeellinen*, *paras* ja *aiheellinen* erottuvat selvästi yleisimpinä adjektiiveina *katsoa jksik* -rakenteen kanssa käytettynä. Muita adjektiiveja esiintyy muutamia kertoja ja useimmat esiintyvät vain yhden kerran.

Taulukossa 6 adjektiivien semanttinen ryhmittely objektiivisesti arvioivien, subjektiivisesti arvottavien ja modaalisten adjektiivien välillä osoittaa, että arvioinnin kohteille annetut tulkinnat ja nimeämiset tehdään noin kahdessa kolmasosasta arvioinneista arvioijan omista lähtökohdista ja mieltymyksistä käsin. Toisaalta myös objektiivisesti arvottavia adjektiiveja esiintyy melko paljon eli noin yksi kolmasosa. Modaalisia adjektiiveja esiintyy kaikkein vähiten eli 14 kappaletta.

TAULUKKO 6. Adjektiivien määrät merkitysryhmittäin (*katsoa jksik*).

Adjektiivin merkitys	Yhteensä	Osuus (%)	Esimerkki
subjektiivisesti arvottava	221	59 %	(70) Sekä Spinin että Rolling Stone katsoivat sen huonoimmaksi artistiksi ja huonoimman albumin tekijäksi.
objektiivisesti arvioiva	142	38 %	(71) Virkaa haki kolme henkilöä, joista vain yksi katsottiin vaalikelpoiseksi .
modaalinen	14	4 %	(72) Yhtiön rakenteessa on tapahtunut siinä määrin merkittäviä muutoksia etenkin Suomen ulkopuolella, että uusi nimi katsottiin välttämättömäksi .
Yhteensä	377	100 %	

Luvussa 2.2.4 esittämäni mukaan subjektiivisesti arvottavilla adjektiiveilla luonnehditaan kohteita puhujan omiin käsityksiin ja omiin arvostuksiin nojaten. Esimerkeissä 73 ja 74 käytetyt adjektiivit ovat selvästi asenteellisia, mutta aineistossa on myös vähemmän sävyittyneitä, mutta silti subjektiivisesti käytettyjä adjektiiveja.

(73) ”Mainoskampanjointia Joensuun suvaitsevaisuudesta **pidetään** tässä tilanteessa jopa tökerönä.”

(74) ”Taitavat olla ihmiset niin vieraantuneita luonnosta, että eläinten normaalia käyttäytymistäkin **pidetään** jo outona”, hän myhäilee.

Objektiivisesti arvioivia adjektiiveja käytetään silloin, kun arvioinnin kohteita luokitellaan sen mukaan, miten ne suhteutuvat johonkin ennalta määrättyyn standardiin, kuten lakiin. Tällaisia adjektiiveja esiintyy paljon *katsoa jksik* -rakenteen kanssa. Esimerkissä 75 ja 76 objektiivisella adjektiivilla luonnehditaan arvioinnin kohdetta suhteessa lakiin, kun taas esimerkissä 77 erillisen elämänalueen omaan normistoon.

(75) He maksavat veroa sekä tuloistaan että opintotuestaan, joka **katsotaan** veronalaiseksi etuudeksi.

(76) Korvausta vaadittiin 20000 markkaa. Käräjäoikeus **katsoi** vaatimuksen osittain ennenaikaiseksi.

(77) Tilannetta edelsi Karjaan pelaaja-valmentaja Jan Källmanin rike, jonka erotuomaripari Kari Ruusunen-Mona Forström **katsoi** jäähyn arvoiseksi.

Modaalisia adjektiiveja esiintyy *katsoa jksik* -rakenteen kanssa varsin vähän eli 4 % kokonaismäärästä. Huomattavaa on kuitenkin se, että yleisimpien adjektiivien joukossa on kaksi modaalista adjektiivia. Taulukon 6 esimerkissä 72 yritys arvioi asiaintilaa omaan tilanteensa suhteen modaalisella adjektiivilla *välttämätön*. Esimerkissä 78 tyypillinen kollektiivi-arvioija luokittelee asiaintilan *mahdolliseksi* saatavilla olevan tiedon perusteella.

(78) Oikeuden mukaan ei ole perusteltua rangaista rikoksen tekijää erikseen siitä, että hän kätkee rikoksellaan saatua omaisuutta. Oikeus **katsoi** mahdolliseksi, että 30000 markan rahalasti oli peräisin juuri tuomitun käsitlemistä huume-eristä.

Substantiivilausekkeita esiintyy luonnehdinnoissa 141 esiintymässä (ks. taulukko 4) ja ne ovat muodoltaan ja merkitykseltään hyvin monenlaisia. Taulukossa 7 esitän substantiivien määrät

merkitysryhmittäin. Substantiivien määrä on hieman suurempi kuin substantiivilausekkeiden määrä, koska kahdessa esiintymässä esiintyy yhtä aikaa kaksi substantiivia.

TAULUKKO 7. Substantiivien määrät merkitysryhmittäin (*katsoa jksik*).

Substantiivin merkitys	Yhteensä	Osuus (%)	Esimerkki
konkreettinen substantiivi	27	19 %	(79) Fastin mukaan myös hylyn osa katsotaan kiinteäksi <u>muinaisjäänteeksi</u> .
ajallis-paikallinen substantiivi	62	43 %	(80) Filippiinien ulkoministeriö kielsi 1996 viisumien myöntämisen hänelle, koska liiketoiminta katsottiin naisten <u>postimyynniksi</u> .
abstrakti substantiivi	54	38 %	(81) Muistiosta selviää, että sydänyksikön työyhteisön ongelmat voidaan katsoa pääasiassa Heikkilän <u>syyksi</u> .
Yhteensä	143	100 %	

Luokittelu konkreettisiin, ajallis-paikallisiin ja abstrakteihin substantiiveihin myötäilee arvioinnin kohteiden kohdalla esiin tullutta jakaumaa entiteettien abstraktiotasoihin. Merkitykseltään ajallis-paikallisia substantiiveja on eniten eli 43 % kaikista substantiiveista. Abstrakteja substantiiveja esiintyy 38 % ja konkreettisia substantiiveja kaikkein vähiten eli 19 %. Substantiivit ovat muodoltaan monenlaisia ja keskenään niin vaihtelevia, että merkitysryhmien sisältä on vaikea nostaa esiin pienempiä alaluokkia ja substantiiveja muuten yhdistäviä piirteitä. Taulukon 7 esimerkit 79–81 havainnollistavat osaltaan tätä substantiivien monipuolisuutta.

Neljä yksittäistä substantiivia erottuivat aineistosta yleisemmiksi kuin muut. Nämä substantiivit ja niiden määrät esitän taulukossa 8. Vaikka määrät ovat pieniä, on ne kuitenkin huomionarvoista nostaa esiin, sillä ne liittyvät selvästi samanlaiseen virallisuuden diskurssiin, joka näkyy *katsoa jksik* -rakenteen yhteydessä yleisemminkin.

TAULUKKO 8. Yleisimmät substantiivit *katsoa jksik* -rakenteen yhteydessä.

Substantiivi	Yhteensä	Esimerkki
<i>oikeus</i>	9	(82) Tällä perusteella katson <u>oikeudekseni</u> myös arvostella häntä.
<i>asia</i>	8	(83) Presidentti Tarja Halonen katsoi <u>asiakseen</u> valistaa kansaa siitä, että poliitikkokin voi olla pätevä virkaan.
<i>velvollisuus</i>	7	(84) Ilmeisesti hän on katsonut <u>velvollisuudekseen</u> tarttua kansanmusiikkiaiheeseen säveltäessään musiikkia Kalevalan ensipainoksen 100-vuotisjuhliin.
<i>tehtävä</i>	4	(85) Nuoremmat miehet katsovat <u>tehtäväkseen</u> halveksua vanhempia naisia.
Yhteensä	28	

Kyseiset substantiivit esiintyvät *katsoa jksik* -rakenteen yhteydessä ilman adjektiivimääritettä ja substantiiveihin liittyy aineistoni esiintymissä aina possessiivisuffiksi eli omistusta ja persoonaa ilmaiseva pääte. Myös merkitykseltään sanat ovat lähellä toisiaan.

Sanojen taipumusta esiintyä yhdessä kutsutaan kielitieteessä kollokaatioksi. Rakenteen *katsoa jksik* yhteydessä voidaan huomata, että jotkin sanat pyrkivät ainakin jonkinasteisesti kollokoimaan rakenteen kanssa. Tällaisia sanoja ovat ainakin adjektiivit *paras*, *aiheellinen* ja *tarpeellinen* sekä taulukossa 8 esittelemäni substantiivit *oikeus*, *asia*, *velvollisuus* ja *tehtävä*. Aineistoni perusteella ei voi kuitenkaan tehdä tarkempia päätelmiä siitä, kuinka vahvoja nämä kollokaatiot ovat. Joka tapauksessa ainakin lehtikielessä *katsoa jksik* -rakenteen yhteyteen valikoituvat toisinaan tietyt adjektiivit ja substantiivit.

3.4 Yhteenveto *katsoa jksikin* -rakenteesta

Rakenteen *katsoa jksik* merkitys ja käyttö piirtyy kaikkien arviointikehyksen elementtien eli arvioijan, arvioinnin kohteen ja arvioinnin kohteen luonnehdinnan perusteella formaaliuden, virallisuuden, normien ja standardien sävyttämäksi verbirakenteeksi.

Erittäin suuri osa arvioijista on *katsoa jksik* -rakenteen yhteydessä kollektiiveja, jotka ovat luonteeltaan järjestäytyneitä tahoja, joiden toimintaa ohjaavat erilaiset normit, säännöt ja standardit. Samanlaisen diskurssiin sijoittuvat kollektiivin edustajayksilöitä esiintyy vähemmän, mutta yhteensä nämä kaksi kategoriaa muodostavat lähes 70 % kaikista arvioijista. Loput noin 30 % arvioijista ovat ryhmä, yksilö, kirjoittaja ja avoin ääni -arvioijia. Ryhmä-kategoriaan kuuluvia arvioijia on toiseksi eniten eli 18 % koko aineistosta. Rakenteella referoidaan siis ennen kaikkea toimijoita, jotka muodostavat joko järjestäytyneestä tai rajoiltaan epämääräisemmästä joukosta ihmisiä. Kollektiivista riippumattomia yksilöitä referoidaan jonkin verran, mutta kirjoittajan omissa kannanotoissa ja luokitteluissa *katsoa jksik* -rakenne ei ole merkittävästi käytössä. Avoin ääni -kategoria on selvästi vähiten käytössä, eikä rakenne tunnu soveltuvan luontevasti hyvin yleisluonteisten arviointien ilmaisuun.

Arvioinnin kohteena esiintyy kaikkia Lyonsin (1977) abstraktiotason edustajia eli konkreettisia, ajallis-paikallisia ja abstrakteja entiteettejä. Taulukossa 9 esitän arvioijan vaikutusta arvioinnin kohteeseen ristiintaulukoinnin avulla. Ajallis-paikallisia arvioinnin kohteita esiintyy noin 70 % ja loput noin 30 % muodostuu puolet konkreettisista ja puolet abstrakteista arvioinnin kohteista. Yksilöiden arvioinnin kohteet ovat keskimääräistä useammin ajallis-paikallisia ja edustajayksilöiden arvioinnin kohteet ovat lähes yksinomaan niitä. Kuten jo aiemmin on käynyt ilmi, avoin ääni- ja kirjoittaja-kategorioiden havaintomäärät ovat pieniä, joten niiden jakauma on kauempana keskimääräisestä. Arvioinnin kohteissa näkyy selvästi se, minkälaisista aiheista sanomalehdessä kirjoitetaan: pääosassa ovat reaali maailmassa tapahtuvat prosessit ja tapahtumat, joilla on sekä ajallinen että paikallinen ulottuvuus, mutta jotka ovat silti olemukseltaan melko käsitteellisiä ja abstrakteja.

TAULUKKO 9. Arvioijan vaikutus arvioinnin kohteeseen (*katsoa jksik*).

Arvioinnin kohteen abstraktius	avoin ääni	edustaja-yksilö	kirjoittaja	kollektiivi	ryhmä	yksilö	Yhteensä
konkreettinen arvioinnin kohde	0 %	3 %	19 %	18 %	16 %	7 %	15 %
ajallis-paikallinen arvioinnin kohde	25 %	97 %	44 %	69 %	68 %	85 %	71 %
abstrakti arvioinnin kohde	75 %	0 %	38 %	14 %	16 %	7 %	14 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
	n=4	n=36	n=16	n=271	n=82	n=41	n=450

Arvioinnin kohteita luonnehditaan hyvin paljon adjektiivilausekkeilla, joiden osuus on kaikista esiintymistä noin 70 %. Adjektiiveja esiintyy myös substantiivilausekkeiden määritteinä. Kymmenen yleisimmän adjektiivin esiintymät muodostavat noin 50 % kaikista adjektiiviesiintymistä. Näistä selvästi frekventeimpiä ovat *tarpeellinen*, *paras* ja *aiheellinen* -adjektiivit. Taulukko 10 havainnollistaa arvioijan vaikutusta luonnehdinnassa käytetyn adjektiivin merkitykseen. Adjektiivien luokittelu merkitysryhmittäin osoittaa, että valtaosaa arvioinnin kohteista luonnehditaan subjektiivisesta lähtökohdasta käsin, mutta myös objektiivisesti arvioivia adjektiiveja esiintyy melko paljon. Modaalaisia adjektiiveja käytetään rakenteen yhteydessä vain vähän. Yksilöiden ja edustajayksilöiden kohdalla näkyy selvästi se, että noin neljä viidennestä evaluaatiosta tuotetaan subjektiivisesti arvottavien adjektiivien avulla, mikä on varsin odotettavaa.

TAULUKKO 10. Arvioijan vaikutus luonnehtivan adjektiivin merkitykseen (*katsoa jksik*).

Adjektiivin merkitys	avoin ääni	edustaja-yksilö	kirjoittaja	kollektiivi	ryhmä	yksilö	Yhteensä
modaalinen	0 %	0 %	8 %	4 %	4 %	0 %	4 %
objektiivisesti arvioiva	67 %	21 %	31 %	44 %	33 %	16 %	37 %
subjektiivisesti arvottava	33 %	79 %	62 %	52 %	63 %	84 %	59 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
	n=3	n=32	n=12	n=220	n=65	n=32	n=374

Substantiivilausekkeella ilmaistuissa luonnehdinnoissa ei ole havaittavissa samanlaista hyvin vahvaa pyrkimystä siihen, että tietyt substantiivit esiintyisivät rakenteen yhteydessä kuten tietynlaiset adjektiivit tekevät. Kuitenkin neljä substantiivia, *oikeus*, *asia*, *velvollisuus* ja *tehtävä*, erottuvat aineistosta yleisimmiksi kuin muut. Substantiivit ovat muodoltaan monipuolisia ja merkitysten tulkinta on kontekstista vahvasti riippuvaista. Muuten substantiivien luokittelu merkitysryhmittäin konkreettisiin, ajallis-paikallisiin ja abstrakteihin substantiiveihin osoittaa, että luonnehdinnoissa käytetään eniten ajallis-paikallisia sekä abstrakteja substantiiveja, kun taas konkreettisia substantiiveja on vähemmän, mikä käy myös ilmi taulukosta 11.

TAULUKKO 11. Arvioijan vaikutus luonnehtivan substantiivin merkitykseen (*katsoa jksik*).

Substantiivin merkitys	avoin ääni	edustajayksilö	kirjoittaja	kollektiivi	ryhmä	yksilö	Yhteensä
konkreettinen substantiivi	0 %	0 %	20 %	25 %	14 %	0 %	19 %
ajallis-paikallinen substantiivi	0 %	50 %	30 %	56 %	24 %	9 %	43 %
abstrakti substantiivi	100 %	50 %	50 %	19 %	62 %	91 %	38 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
	n=2	n=6	n=9	n=84	n=29	n=11	n=143

Rakennetta *katsoa jksik* käytetään aineistoni poiminnan perusteella sanomalehtikielessä selvästi harvemmin kuin *pitää jnak* -rakennetta. Kapeampikäyttöisyys voi selittyä verbin ja predikaatiiviadverbiaalin sijan merkityksen kautta. Verbin *katsoa* perusmerkitys on konkreettinen silmillä havainnointi ja katseen kohdistaminen tiettyyn kohteeseen. Vaikka translatiivisijaisen predikaatiiviadverbiaalin kanssa käytettynä verbin merkitys on abstraktistunut, on visuaalisen havainnoinnin perusmerkitys silti vielä verbissä osittain mukana. Translatiivimuotoisella täydennyksellä ilmaistaan ennen kaikkea entiteetissä tapahtuvaa tilanmuutosta, jonka arvioija nimeää ja luokittelee eli ikään kuin arvioivalla, abstraktilla katseellaan kohdistaa objektiin. Analyysini perusteella vaikuttaa siltä, että rakenteella referoidaan erittäin paljon kollektiiveja,

joista suuri osa toimii politiikan, hallinnon, oikeuden ja talouden elämäntoimintakentillä. Näiden elämäntoimintakentien edustajilla on yhteiskunnassa ja tiedotusvälineissä näkyvä rooli, valtaa ja auktoriteettia. Voisi ajatella, että rakenne sopii tällaisiin käyttöyhteyksiin, koska auktoriteettiasemassa olevalla toimijalla on valtaa ja mahdollisuus arvioida, luokitella ja nimetä kohteita ja osoittaa niissä tapahtuva tilanmuutos.

Tässä luvussa käsittelen *pitää jonakin* -rakennetta sen kanssa esiintyvien arviointikehyksen elementtien, arvioijien, arvioinnin kohteiden ja niiden luonnehdintojen, kautta. Rakenteen esiintymiä on analysoinnissa mukana 450 kappaletta. Esimerkeissä on rakennetta ympäröivää kontekstia sen verran kuin esimerkin ymmärtämisen ja analyysin kannalta on tarpeellista. Ensimmäisessä analyysiluvussa 3 olen tuonut esimerkkien yhteydessä esiin teoreettisia huomioita, jotka liittyvät analogisesti tässä luvussa käsiteltävään *pitää jnak* -rakenteeseen.

4.1 Arvioijat ja niiden sosiaalinen kategoria

Arvioijat ovat arviointikehyksessä niitä tahoja, jotka arvioivat, luokittelevat ja antavat arvioinnin kohteille ominaisuuksia. Arvioija-kategorioiden luokitteluperusteita olen selventänyt enemmän luvussa 2.2.2. Rakenteen *pitää jnak* yhteydessä esiintyy kaikkia kuutta arvioija-kategoriaa. Nämä arvioijien sosiaaliset kategoriat ja niihin kuuluvien esiintymien määrät esitän taulukossa 12. Määrällisesti suurin sosiaalinen kategoria on ryhmä, johon kuuluu 201 esiintymää. Yksilö-, kollektiivi- ja kollektiivin edustajayksilö -kategoriat ovat esiintymämääriltään hyvin samansuuruisia. Kuhunkin niistä kuuluu noin seitsemisenkymmentä esiintymää. Sekä avoin ääni että kirjoittaja -kategoriaan esiintymiä kuuluu kaikkein vähiten esiintymiä, kumpaankin alle kaksikymmentä. Käsittelen seuraavissa alaluvuissa tarkemmin eri kategorioihin kuuluvia arvioijia esimerkkien avulla. Käsittelen samassa luvussa merkitykseltään toisiaan lähellä olevat kategoriat.

TAULUKKO 12. Arvioijan sosiaalinen kategoria (*pitää jnak*).

Arvioijan sosiaalinen kategoria	Yhteensä	Osuus (%)	Esimerkki
ryhmä	201	45 %	(86) Mielipidemittausten mukaan jopa 63 prosenttia amerikkalaisista pitää Bushin tähänastista suoritusta hyvänä.
edustajajksilö	75	17 %	(87) Ylioppilastutkintolautakunnan johtaja Aatos Lahtinen pitää tapausta erikoisena sen vuoksi, että ankaran arvostelun hyväksyi kaksi sensoria.
yksilö	75	17 %	(88) Vaikka Janssonin maailmanmaine onkin pitkälti hänen kirjojensa ansiota, taiteilija itse piti kirjoittamista ennemminkin harrastuksena.
kollektiivi	68	15 %	(89) Elisa Communicationsin johto pitää lakkoa laittomana.
avoin ääni	16	4 %	(90) Työnarkomaania pidetään kapea-alaisena ihmisenä.
kirjoittaja	15	3 %	(91) Pienen kokonsa vuoksi kyselyä tuskin voi pitää tieteellisesti pätevänä mutta suuntaa-antavana kylläkin.
Yhteensä	450	100 %	

4.1.1 Arvioijana kollektiivi tai sen edustaja

Kollektiivi- ja edustajajksilö-kategoriaan kuuluvia arvioijia esiintyy *pitää jnak* -rakenteen esiintymien yhteydessä yhteensä 143 kappaletta, mikä on melko paljon vähemmän kuin *katsoa jksik* -rakenteen yhteydessä, jonka kanssa kyseisiä arvioijia esiintyy 307 esiintymässä. Tavallisia kollektiivi-arvioijia ovat erilaiset julkisyhteisöt, yritykset ja järjestöt. Esimerkeissä 92–94 arvioijat ovat definiittisesti tunnistettavissa olevia julkisia yhteiskunnan toimijoita, joiden toiminnasta sanomalehdissä raportoidaan säännöllisesti. Näitä voi pitää selvästi referointina, sillä alkuperäinen kielellinen esitys on hyvin todennäköisesti ollut uutisen lähteenä.

(92) Oikeus ei pitänyt osakekauppoihin käytettyjä summia huomattavina.

(93) Kilpailuvirasto piti ongelmana, ettei STT:llä ennen tämän vuoden alkua ollut julkista hinnastoa.

(94) Poliisin tutkimuksissa pidetään varmana, että surmapaikka oli kevyen liikenteen väylän varrella, josta hänet löydettiin.

Paljon esiintyy myös muunlaisia kollektiiveja, jotka toteuttavat omia tehtäviään ja tavoitteitaan, ja tekevät arvionsa niiden mukaan. Esimerkissä 95 on käytetty verbimuotona yksipersonaista passiivia, mutta virkkeen alussa oleva paikanilmaus paljastaa arvioijan. Esimerkeissä 96 ja 97 sen sijaan arvioija on nimetty suoraan.

- (95) Hartwallilla huomiotanne **pidettiin** mielenkiintoisena, ja asiaa aiotaan nuuskia tarkemmin.
- (96) Vakuutusyhtiö Fennia **ei pidä** lukittavia huoneita kotivakuutuksen ehtona.
- (97) Amnesty **pitänee** sitäkin rangaistusluonteisena kestona.

Kollektiivin edustajayksilöitä esiintyy arvioijan roolissa 75 kertaa eli hieman enemmän kuin kollektiivi-arvioijia. Edustajayksilöt esittävät arvionsa suhteessa edustamansa kollektiivin toimintaan ja yleiseen näkökantaan. Tavallisia edustajayksilöitä *pitää jnak* -rakenteen esiintymissä ovat esimerkiksi poliitikot, kuten esimerkeissä 98–100 .

- (98) Oikeusministeri **piti** rikosjuttujen pitkiä käsittelyaikoja ongelmana.
- (99) Maa- ja metsätalousministeri Kalevi Hemilä (sd) **pitää** sitä käypänä keskihintana.
- (100) Kristillisen liiton puheenjohtaja Bjarne Kallis **piti** budjetin suurimpana heikkoutena, että se kasvattaa yhteiskuntaryhmien välisiä eroja.

Kollektiivin edustajayksilöt ovat hyvin usein myös asiantuntijaroolissa esiintyviä henkilöitä, joiden arvioita käytetään jutuissa kommentteina käsiteltävään asiaan liittyen. Kuten esimerkeissä 101 ja 102 edustajayksilön suhde kollektiiviin sekä hänen tittelinsä tuodaan usein kirjoituksissa esille. Näillä luodaan tekstissä vaikutelmaa auktoriteetista ja asiantuntijuudesta.

- (101) Mielenterveystyön ylilääkäri Martti Kuokkanen Helsingin keskiseltä alueelta **pitää** Kelan psykoterapioiden merkitystä suurena.
- (102) TT:n talouspoliittinen asiamies Jouko Kangasniemi **ei pidä** laskevia luottamuslukuja oireena orastavasta lamasta.

Edustajayksilön referointi neutraalein tavoin lähinnä tiedonantajan roolissa näkyy edellisissä sekä muissa analyysin edustajayksilö-esimerkeissä selvästi.

4.1.2 Arvioijana ryhmä tai yksilö

Selvästi eniten *pitää jnak* -esiintymien arvioijista sijoittuu sosiaaliseen kategoriaan ryhmä, jonka osuus on 45 % kaikista esiintymistä. Ryhmän keskeinen tunnusmerkki on luokitteluni mukaan on se, että se tietyssä tilanteessa jakaa jonkin mielipiteen ilman, että sillä on eksplisiittisesti ilmi tuotua yhteistä päämäärää tai organisatorista luonnetta.

Osa ryhmä-arvioijista on sellaisia, jotka ovat luonteeltaan melko lähellä kollektiivia. Esimerkissä 103 arvioijana esiintyy joukko virkamiehiä ja esimerkissä 104 joukko yrityksiä. Arvioijilta puuttuu silti kollektiiveille ominainen järjestäytyneisyys. Kannanottoa ei siis voi tulkita yksinomaisesti koko joukkoa koskevaksi, vaan rajoiltaan epämääräisemmän ryhmän jakamaksi käsitykseksi.

(103) Virkamiehet **pitävät** faktana sitä, että suuri maa-alue Helsingin keskustassa on kaavoitettava, jotta kaupunki saa siitä taloudellista hyötyä valtion kanssa aikanaan tehdyn sopimuksen ehdoilla.

(104) Vastaavasti taas teknologian parissa toimivat yritykset **pitävät** niitä lähes elintärkeinä ja olisivat niistä valmiita myös maksamaan.

Tyypillisiä ryhmä-arvioijia *pitää jnak* -rakenteen kanssa ovat myös erilaiset asiantuntija- ja viiteryhvät, jotka arvioivat asiointilaa oman yhteisönsä arvojen pohjalta, muodostamatta kollektiivinomaista yhteisöä. Esimerkissä 105 ryhmä muodostuu F1-kilpailujen yleisöstä ja esimerkissä 106 taloutta ja markkinoita seuraavista.

(105) Monaco taas **pidetään** hohtavana helmenä F1-kalenterissa, joten satama-alueen pitäisi suorastaan ruuhkautua supertähdistä.

(106) Markkinoilla jotkut **pitivät** euron hetkellistä nousua tiistaina seurauksena tyytyväisyydestä, jonka huhut Duisenbergin erosta herättivät.

Esimerkeissä 107 ja 108 on kyse tapauksista, joissa *pitää jnak* -rakennetta käytetään silloin, kun selostetaan indefiniittisestä joukosta ihmisiä, jotka tietyssä tilanteessa jakavat samanlaisen suhtautumisen tiettyyn asiantilaan.

(107) Taloudellisen tilanteen heikkenemisestä huolimatta ammattitaitoisen työvoiman puute on kyselyn mukaan edelleen yritysten suurin ongelma. Lähes neljännes vastaajista **piti** osaajapulaa suurimpana ongelmanaan.

(108) Kannattajat **pitivät** tärkeänä sitä, että ydinjätteen loppusijoituksessa täytyy löytyä pelivaraa.

Yksilö-arvioija on lähes aina definiittinen, nimetty yksilö. Yleensä yksilö-arvioijaan viitataan referoitavana tiedonlähteenä. Esimerkissä 109 arvioijana on julkista arvovaltaa ja kiinnostavuutta saavuttanut yksilö. Esimerkissä 110 taas on kyseessä yksilö, jonka näkemys on merkityksellinen

asiantuntijan roolissa. Joissakin esiintymissä rakennetta käytetään tuomaan esille myös yksilön arkinen kokemus, kuten esimerkissä 111.

(109) Kaurismäki **pitää** Paakkasta ”välillisenä turkistarhaajana”.

(110) Asuntosuunnittelijana kiitetty Turtiainen **pitää** myös asumisoikeutta sopivana omistusmuotona juuri nuorille yrittäjille.

(111) Pihviostoksille tullut Jouni Huhtinen **piti** kotimaisuutta itsestäänselvyytensä ja tiesi hyvin, ettei Maxin tiskissä muuta olekaan kuin suomalaista.

Joissakin tapauksissa, kuten esimerkeissä 112 ja 113, puhuja saattaa myös kertoa suoraan omasta suhtautumisestaan. Tällaista käyttötapaa esiintyy aineistossani varsin vähän. Esimerkit ovat kuitenkin mielenkiintoisia siltä kannalta, että niiden kohdalla arviointirakenteeksi ei valikoituisi *katsoa jksik*. Esimerkin 112 kaltaisessa tapauksessa *katsoa jksik* -rakenteen auktoriteetin osoittamaa tilanmuutosta implikoiva merkitys ei luontevasti sopisi itsestä puhumisen yhteyteen. Esimerkin 113 kohdalla taas arvioinnin kohteen arviointi visuaalisesti on liian lähellä *katsoa*-verbin kantamaa aistihavaintomerkitystä.

(112) ”Eniten **pidän** itseäni runoilijana”, Polttila sanoo – vaikka onkin kirjallisuuden monityöläinen.

(113) ”**Pidän** näitä maalattuina muotokuvina”, hän sanoo.

Merkittävin ero *pitää jnak* ja *katsoa jksik* -rakenteiden välillä on siinä, millä tavalla niitä käytetään eri arvioijien yhteydessä. Aineistoni perusteella näyttää siltä, että *pitää jnak* -rakennetta käytetään luontevasti sellaisten arvioijien kannanotoissa, joita eivät sido samanlaiset arvot ja normit, jotka ohjailevat kollektiivien tai niiden edustajayksilöiden toimintaa. Rakenteen merkitys vaikuttaa sopivan paremmin käyttöyhteyksiin, joissa arviot ovat rajoiltaan epämääräisen ryhmän jakamia tai arvioinneissaan melko riippumattomien yksilöiden tekemiä.

4.1.3 Arvioijana avoin ääni tai kirjoittaja

Makkonen-Craig (2005: 17) esittää, että agentti on kontekstista yleensä pääteltävissä ja siksi sen mainitseminen voi olla pragmaattisesti tarpeetonta: selkeän tekijän puuttuminen on mahdollista siksi, että puheena on yhteinen, jaettu tieto. Tämä toteutuu erityisen selvästi silloin, kun

arvioijana on avoin, tunnistamaton ääni. Tällaisia avoimia ääniä esiintyy *pitää jnak* -rakenteen kanssa 16 kappaletta eli 4 prosenttia kaikista esiintymistä. Vaikka määrä ei ole suuri, on tämän kategorian arvioijia kuitenkin *pitää jnak* -rakenteen yhteydessä hieman enemmän kuin *katsoa jksik* -rakenteen yhteydessä.

Avoin ääni-arvioijia ilmaistaan aina passiivisella verbimuodolla, jolloin arvioija jää implisiittiseksi. Rakenne vaikuttaakin sopivan luontevasti käytettäväksi silloin, kun arvioijan nimeäminen ei ole tarpeellista eikä sitä myöskään tekstissä haluta korostaa. Esimerkeissä 114–116 kirjoitetaan hyvin yleisistä uskomuksista, jolloin yksittäistä alkuperäistä kielellistä esitystä ei voida jäljittää.

(114) Aikuiset vammaiset jäävät syrjään erilaisista toiminnoista, myös perheen perustamisesta. Sitä **pidetään** yhä luonnollisena ilmiönä, jopa itsestäänselvyytenä.

(115) Työ on tärkeä osa identiteettiä, mutta enää sille ei olla valmiita uhraamaan kaikkea. Työnarkomaania **pidetään** kapea-alaisena ihmisenä.

(116) Viimeaikaisista doping-skandaaleista huolimatta suomalaisia **pidetään** hiihtokansana.

Arviointi siis perustuu yleisiin totuuksiin tai hyvin yleiseen maailmantietoon, ei tietyn viiteryhmän tietoon tai käsitykseen, kuten esimerkiksi ryhmä-arvioijien yhteydessä. Tällaisissa tapauksissa ei voida puhua referoinnista sen perinteisessä merkityksessä. Kyseessä on pikemminkin sellainen epämääräinen intertekstuaalisuus, jonka alkuperä voi olla lukemattomissa teksteissä, joita on toistettu niin yhteiskunnan virallisissa diskursseissa kuin arkipuheessa. Arviot tehdään laajemman yhteisön jakamien luonnollistuneiden arvojen perusteella. Pälli (2003: 111) huomauttaa, että tällaisissa tapauksissa on vaikea tulkita puhujan mukanaolon astetta, koska passiivin epämääräisyys osallistaa ihmiset laajemmalla yhteiskunnallisella tasolla.

Kuten *katsoa jksik*, myös *pitää jnak* -rakennetta esiintyy kirjoittajan arvioinneissa. Nollapersoonalliset ilmaisut ovat näissäkkin tapauksissa tulkittavissa kirjoittajan äänellä esitetyiksi. Esimerkissä 117 kirjoittaja on todennäköisesti itse ollut paikanpäällä seuraamassa ottelua ja esittää kannanoton ikään kuin kokijan roolissa. Tämä on yksi toimittajan tapa tuottaa tekstiin läsnäoloa (Makkonen-Craig 2005: 223). Esimerkeissä 118 ja 119 kirjoittaja tulkitsee

tilannetta tietojensa pohjalta. Esimerkki 119 on näistä kahdesta selvästi subjektiivisempi, mikä näkyy adjektiivivalinnassa.

(117) Viinikaisen 5-1-maalialla **voi pitää** illan ratkaisuna.

(118) Soininvaara onkin vihreiden seitsemäs puheenjohtaja, mutta ensimmäinen, jota **voi pitää** myös puolueen ulkopuolella mahdollisena pääministeriehdokkaana kompromissitilanteessa.

(119) Vain todella vauraissa ja ongelmattomissa oloissa voidaan puuhata hankkeita, joita **voi** perustellusti **pitää** täysin mielettöminä.

Modaaliverbin mukanaolo kirjoittajan esittämissä arvioinneissa on sekä *katsoa jksik* että *pitää jnak* -rakenteen yhteydessä erittäin tavallista. Lähes aina tuo modaaliverbi on monikäyttöinen *voida*, jota käytetään kaikkien modaalisuuden lajien esittämisessä (ISK 2004: § 1566). Arvioivissa ilmauksissa kyseessä on kuitenkin lähinnä episteemisestä modaalisuudesta, jossa kirjoittaja tulkitsee asiointiloja omiin tietoihinsa pohjautuen.

4.2 Arvioinnin kohteet

Arvioinnin kohteet ovat arviointikonstruktioissa niitä entiteettejä, joita arvioinneissa arvioidaan ja luokitellaan. Arvioinnin kohteiden luokittelussa olen hyödyntänyt Lyonsin (1977) kolmijakoa konkreettisiin, ajallis-paikallisiin ja abstrakteihin entiteetteihin. Taulukossa 13 on esitetty *pitää jnak* -rakenteen yhteydessä esiintyvien entiteettien abstraktiotasot ja esiintymien määrät.

TAULUKKO 13. Arvioinnin kohteen abstraktiusaste (*pitää jnak*).

Arvioinnin kohteen abstraktiusaste	Yhteensä	Osuus (%)	Esimerkki
konkreettiset entiteetit	68	15 %	(120) Edelfelt piti häntä Suomen parhaana etsaajana.
ajallis-paikalliset entiteetit	297	66 %	(121) <u>Lautamiehen tehtäviä</u> Raimo Lappalainen pitää mielenkiintoisina.
abstraktit entiteetit	85	19 %	(122) Kaikkien totuuksien pitäminen vain suhteellisina olisi silti turhaa hienostelua, Kalela täydentää.
Yhteensä	450	100 %	

Huomattavaa on, että ajallis-paikallisia entiteettejä on esiintymistä erittäin suuri enemmistö ja abstrakteja ja konkreettisia entiteettejä merkittävästi vähemmän. Käsittelen seuraavissa luvuissa

tarkemmin esimerkkien kautta *pitää jnak*- rakenteen kanssa esiintyviä arvioinnin kohteita. Käsittelen ryhmät suuruusjärjestyksessä.

4.2.1 Arvioinnin kohteena ajallis-paikalliset entiteetit

Selvä enemmistö *pitää jnak* -rakenteella arvioiduista arvioinnin kohteista kuuluu Lyonsin (1977) entiteettien kolmijaon luokkaan ajallis-paikalliset entiteetit. Kaikkiaan 450 esiintymästä 297 eli kaksi kolmasosaa kuuluu tähän luokkaan.

Ajallis-paikalliset arvioinnin kohteet ovat usein asiaitiloja ja tilanteita, joihin otetaan kantaa *pitää jnak* -rakenteen avulla. Esimerkeissä 123 ja 124 arvioinnin kohteena ovat selvästi todelliset reaalimaailman tapaukset.

(123) Häkkinen **piti** suomalaiskollegansa neljättä sijaa mahtavana juttuna.

(124) Neuvotteleva virkamies Martti Rissanen sosiaali- ja terveysministeriöstä **pitää** nykyistä tilannetta kiusallisena.

Tavallisia arvioinnin kohteita ovat esimerkkien 125 ja 126 kaltaiset prosessit, joilla on selvä ajallinen kesto, joskin se voi olla pitkäkin.

(125) Maalivahti Miikka Kiprusoff **pitää** omaa päättynyttä NHL-kauttaan onnistuneena.

(126) Kroaattikenraaleiden syytteet liittyvät sotarikoksiin operaatio Myrskyn aikana 1995. Kroatialaiset joukot valtasivat tuolloin alueita takaisin serbeiltä. Monet kroaatit **pitävät** operaatiota oikeutettuna vapaustaisteluna ja palvovat sotilaita sankareina.

Tekoja ilmaistaan *pitää jnak* -rakenteen yhteydessä yleensä verbeistä johdetuilla substantiiveilla eli nominaalistuksilla. Tavallisia ovat esimerkkien 127 ja 128 tyyppiset tapaukset. Myös että-lauseen avulla kuvataan tekoja, kuten esimerkissä 129, mutta huomattavasti vähemmän.

(127) Yhdysvaltalaisistakin osa **pitää** kauppasaartoa tarpeettomana, jopa haitallisena jäänteinä kylmän sodan ajalta, jolloin kommunistinen Kuuba koettiin uhaksi ”vapaalle maailmalle”.

(128) Metalliliiton Erkki Vuorenmaa **pitää** Akavan ulosjääntiä tuloratkaisusta valitettavana.

(129) Aho **piti** sopimattomana, että Lahti käytti rahaa, ”vaikkakin matkakustannusten korvauksena”.

Nominaalistukset toimivat tekstissä ilmiöiden niminä, joilla osoitetaan asioiden välisiä suhteita ja prosesseja, mutta ne eivät kuvaa toimintaa samalla tavalla konkreettisesti kuin verbit (Hiidenmaa 2001: 55–56). Se, ettei asioita esitetä verbien avulla, antaa tapahtumasta staattisemman kuvan, kuten jo luvussa 3.2.2 esitin. Tämä näkyy hyvin edellisissä esimerkeissä; esimerkki 129 luo tilanteesta huomattavasti dynaamisemman vaikutelman kuin esimerkkien 127 ja 128 nominaalistukset.

4.2.2 Arvioinnin kohteena abstraktit entiteetit

Abstrakteja arvioinnin kohteita on 85 eli noin viidenneksessä *pitää jnak* -rakenteen esiintymässä. Tavallisia abstrakteja entiteettejä *pitää jnak* -rakenteen kanssa ovat ominaisuudennimellä ilmaistut käsitteet. Esimerkissä 130 on kyseessä adjektiivin pohjalta muodostettu *UUS*-johdos ja esimerkissä 131 kantana taas on ihmistarkoitteinen substantiivi.

(130) Holmbergin mukaan trubaduurissa on myös paljon uskonnollisuutta, jota hän **pitää** hyvänä asiana.

(131) Siirtolaisuutta **pidetään** Saksassa joka tapauksessa väistämättömänä, koska alhaisen syntyvyyden uskotaan muuten aiheuttavan kovan työvoimapulan.

Tavallisia abstrakteja arvioinnin kohteita ovat entiteetit, jotka ovat ajallisia ja prosessinomaisia, mutta niistä puhutaan skenaarioina eli mahdollisina kehityskulkuina. Esimerkeissä 132 ja 133 esiintyy tällaisia abstrakteja entiteettejä.

(132) Kysely osoitti, että yli puolet suomalaisista kannattaa EU:n laajentumista itään. Vain noin 15 prosenttia **pitää** tätä huonona asiana ja parikymmentä prosenttia ei osaa sanoa tai **pitää** asiaa samantekevänä.

(133) Vihreät **pitävät** parempana etenemistä integraation kehittämisen suuntaan.

Joissakin tapauksissa lekseemi, joka ilmaisee arvioinnin kohdetta on perusmerkitykseltään varsin konkreettinen. Tekstiyhteydessä sanalle on kuitenkin annettu abstrakti merkitys ja entiteetistä puhutaan käsitteellisellä tasolla, kuten esimerkeissä 134 ja 135.

(134) Järjestäjät **pitävät** perhettä projektina.

(135) Lahjaa **pidetään** läntisen maailman viimeisenä oljenkortena, joka on jäänyt pystyyn talouden niittokoneiden jäljiltä.

Koska abstrakteja arvioinnin kohteita on melko pieni määrä, ei tietynlaisten arvioijien ja abstraktien arvioinnin kohteiden välille ole löydettävissä erityistä yhteyttä. Abstrakteja entiteettejä arvioivat siis kaikenlaaiset arvioijat. Rakenteeseen *katsoa jksik* verrattuna abstrakteja arvioinnin kohteita esiintyy kuitenkin hieman enemmän *pitää jnak* -rakenteen seurassa.

4.2.3 Arvioinnin kohteena konkreettiset entiteetit

Konkreettisia eli ensimmäisen asteen entiteettejä on *pitää jnak* -rakenteen yhteydessä kaikkein vähiten eli 68 kappaletta yhteensä 450 esiintymästä. Konkreettisia arvioinnin kohteita ovat *pitää jnak* -rakenteen kanssa erityisesti ihmiset. Esimerkeissä 136 ja 137 viitataan siihen, miten muita ihmisiä arvioidaan, kun taas esimerkissä 138 yksilö arvioi itseään.

(136) Halme on kuullut, että Kukkosta **pidetään** yhteistyökyvyttömänä.

(137) Estradan erottaminen sai monet kyyneliin, sillä häntä **pidettiin** todellisenä vähäosaisten puolustajana.

(138) Kun alan pestä kylppärin lattian etikalla, voin **pitää** itseäni lähes täydellisenä.

Tavallisia konkreettisia arvioinnin kohteita ovat myös ihmisten valmistamat teokset ja tuotteet, joihin liitetään erilaisia ominaisuuksia ja arvostuksia, kuten esimerkeissä 139–141.

(139) Sen valmistamia Ladoja **pidetään** kovaaäänisinä ja hitaina, mutta niille on riittänyt kysyntää kohtuullisen hinnan johdosta.

(140) Alusta **pidettiin** epäilyttävänä, koska siinä ei ollut toimivia kalastuslaitteita eikä juuri kalaa.

(141) Ranskalaiset **pitävät** suolaheinää suurena herkkuna.

Konkreettisen tason entiteettien melko pieni määrä on sikäli odotuksenmukainen, että myös *katsoa jksik* -rakenteen yhteydessä konkreettisia arvioinnin kohteita on melko vähän. Konkreettislousteisten arvioinnin kohteiden vähäisyys liittyy myös *pitää jnak* -rakenteen

kohdalla lehtien käsittelemiin aiheisiin ja taipumukseen esittää asiat pikemminkin olosuhteina ja prosesseina kuin aktiivisena ja konkreettisena tekemisenä.

4.3 Arvioinnin kohteiden luonnehdinnat

Tässä luvussa käsittelen *pitää jonakin* -rakenteen yhteydessä esiintyviä luokitteluja ja luonnehdintoja, joita arvioinnin kohteille arvioinneissa annetaan. Transitiiivisessa *pitää jnak* -rakenteessa essiivimuotoinen luonnehdinta kuvaa sitä, millaisena arvioinnin kohteen tila koetaan. Luonnehdinnat ovat korpuksesta tekemieni hakujen pohjalta muodoltaan sekä adjektiivilausekkeita että substantiivilausekkeita, joilla voi olla erilaisia määritteitä. Tässä tutkimuksessa olen luokitellut lausekkeet kolmeen kategoriaan niin, että määritteet on huomioitu ainoastaan substantiivilausekkeen kohdalla. Tämän tutkimuksen tarpeisiin taulukossa 14 esitettyjen luonnehdintojen lauseketyyppien kategorioista saa riittävän hyvän käsityksen lausekkeiden tyypeistä ja määristä.

TAULUKKO 14. Luonnehdintojen lauseketyypit (*pitää jnak*).

Luonnehdintojen lauseketyyppi	Yhteensä	Osuus (%)	Esimerkki
adjektiivilauseke	240	53 %	(142) Tuomaristo piti tuotesarjaa <u>lämmينهنkisenä ja persoonallisena.</u>
substantiivilauseke määritteenään adjektiivi	108	24 %	(143) Sitä ei kuitenkaan pidetty yksin <u>riittäväenä näyttönä.</u>
substantiivilauseke	102	23 %	(144) Samalla meni mahdollisuus päästä takaa-ajoon, jota Sundqvist pitää päämatkanaan.
Yhteensä	450	100 %	

Selvästi eniten arvioinnin kohteita luonnehditaan adjektiivilausekkeilla. Näitä tapauksia on yhteensä 240 kappaletta. Substantiivilausekkeita on kaikkiaan yhteensä 210, joista suunnilleen puolet on adjektiivimääritteen saaneita substantiivilausekkeita ja puolet pelkkiä substantiivilausekkeita.

Taulukossa 15 on esitetty 8 yleisintä adjektiivia ja niiden esiintymiskerrat aineistossa *pitää jnak* -rakenteen yhteydessä. Adjektiiveja esiintyy aineistossa sekä yksikkö- että monikkomuodossa, mutta olen luokitellut adjektiivit yksikkömuotoisen nominatiivin perusteella.

Komparatiivi- ja superlatiivimuotojen ero sen sijaan on tärkeä, siksi se on otettu adjektiivien lajittelussa huomioon.

TAULUKKO 15. Frekvenssiltään yleisimmät ($n \geq 5$) adjektiivit (*pitää jnak*).

Adjektiivi	Yhteensä	Osuus (%)
<i>hyvä</i>	24	6 %
<i>tärkeä</i>	16	4 %
<i>mahdollinen</i>	13	3 %
<i>mahdoton</i>	7	2 %
<i>paras</i>	7	2 %
<i>varma</i>	7	2 %
<i>huono</i>	5	1 %
<i>suuri</i>	5	1 %
Yleisimmät adjektiivit yhteensä	84	23 %
Kaikki adjektiivit yhteensä	373	100 %

Kuten *katsoa jksik* -rakenteen kanssa, myös *pitää jnak* -rakenteen yhteydessä erottuu melko selvästi kolme frekventeintä adjektiivia. Ne ovat *hyvä*, *tärkeä* ja *mahdollinen*. Näistä varsinkin kahden frekventeimmän adjektiivin merkityksetkin ovat hyvin lähellä toisiaan. Pelkästään erilaisten adjektiivien määrästä voi huomata sen, että *pitää jnak* -rakenteen kanssa esiintyvien adjektiivien kirjo on laajempi ja toisaalta yleisimpien, yli neljä kertaa esiintyvien adjektiivien määrät pienempiä kuin *katsoa jksik* -rakenteen yhteydessä.

Taulukossa 16 esitän *pitää jnak* -rakenteen yhteydessä esiintyvät adjektiivit ja niiden määrät merkitysryhmittäin. Kaikkiaan adjektiivia on käytetty osana *pitää jnak* -rakenteen luonnehdintaa 373 kertaa aineistoni 450 esiintymässä. Noin kolme viidennestä adjektiiveista sijoittuu luokkaan subjektiivisesti arvottavat eli niitä on selkeästi eniten. Objektiivisesti arvioivia adjektiiveja esiintyy 30 % kaikista adjektiiviesiintymistä. Modaalisia adjektiiveja on kaikkein vähiten, noin kymmenisen prosenttia.

TAULUKKO 16. Adjektiivien määrät merkitysryhmittäin (*pitää jnak*).

Adjektiivin merkitys	Yhteensä	Osuus (%)	Esimerkki
subjektiivisesti arvottava	220	59 %	(145) Tuomaristo piti tuotesarjaa <u>lämmينهنkisenä</u> ja <u>persoonallisena</u> .
objektiivisesti arvioiva	112	30 %	(146) Vaikka markkinointi-ihmiset pitävät meitä demografisesti <u>lajiteltuina</u> kulutusyksikköinä, en halua meidän alkavan itsekkin kuvitella meitä sellaisiksi.
modaalinen	41	11 %	(147) Koskinen pitää <u>mahdollisena</u> määrätä uudenlaisia rajoituksia kulujen korvaamiseen.
Yhteensä	373	100 %	

Koska arviointi ja kannanottojen esittäminen on suuressa määrin subjektiivista toimintaa, on odotuksenmukaista, että suuri osa ilmaisuissa käytetyistä adjektiiveista on merkitykseltään juuri subjektiivisesti arvottavia. Subjektiivisia adjektiiveja käytetään paljon silloin, kun arvioidaan henkilön ominaisuuksia, kuten esimerkissä 148. Tavallisia ovat myös tapaukset, joissa yksi tai useampi henkilö arvioi omista lähtökohdistaan käsin toimintaa, joka vaikuttaa tai kohdistuu puhujaan itseensä. Näin on esimerkeissä 149 ja 150.

- (148) Motorolassa häntä kutsutaan Mike Z:ksi ja **pidetään** erittäin vaativana johtajana.
 (149) ”Rahallisesti emme tue järjestöjä millään tavalla”, kertoo Kepan tiedotuspäällikkö Juha Rekola. Hän **pitää** mielenkiintoisena muun muassa Harkimon toteamusta, jossa tämä sanoo kansalaisaktivismin pyrkivän vaikeuttamaan oman hallituksen toimintaa.
 (150) SAS **piti** päätöstä hämmästyttävänä.

Objektiivisesti arvioivia adjektiiveja on lähes kolmasosa kaikista adjektiiviluonnehdinnoista. Kuten *katsoa jksik* -rakenteen yhteydessä, myös *pitää jnak* -rakenteen kanssa objektiivisia adjektiiveja käytetään silloin, kun puhutaan arvioinnin kohteesta suhteessa johonkin ennalta asetettuun normistoon. Esimerkkien 151 ja 152 kaltaisissa tapauksissa myös itse adjektiivit siirtyvät referoidusta lähteestä eli esimerkiksi juridisista teksteistä ja oikeuden päätöksistä sellaisenaan suoraan uutistekstiin.

- (151) Helsingin kihlakunnansyyttäjä **piti** tekoa lievänä pahoinpitelynä.
 (152) Sitä **ei** kuitenkaan **pidetty** yksinään riittävänä näyttönä.

Frekventeimpien adjektiivien kohdalla on huomionarvoista myös se, että vaikka modaalisia adjektiiveja on kokonaismäärästä suhteellisen vähän, on kahdeksan yleisimmän adjektiivin joukossa kuitenkin kolme modaalista adjektiivia: *mahdollinen*, *mahdoton* ja *varma*. Näitä

esiintyy yhteensä 27 kertaa. Esimerkeissä 153–155 on käytetty yleisimpiä modaalisia adjektiiveja. Muita esiintyneitä adjektiiveja olivat *epätodennäköinen*, *epävarma*, *itsestään selvä*, *selvä*, *todennäköinen*, *väistämätön* ja *välttämätön*.

(153) Lontoolaistutkija Kidd **pitää** mahdollisena, että Kursk jää meren pohjaan onnettomuudessa menehtyneen venäläismiehistön viimeiseksi lepopaikaksi.

(154) Meidän tehtävänämme on tehdä jotain sellaista, mitä vastapuoli **pitää** mahdottomana.

(155) Vakuutusmarkkinoilla **pidetään** täysin varmana, että voimansa koonnut Pohjola on lähivuodet alansa hintahäirikkö.

Sekä modaalisten adjektiivien että kirjoittaja-arvioijien kannanottojen sisältämien modaalisten piirteiden (ks. luku 4.2.3) perusteella *pitää jnak* -rakenteen käyttöön ja merkitykseen vaikuttaa sopivan melko luontevasti erityisesti episteemisen modaalisuuden elementit, joilla ilmaistaan siis puhujan tiedon varmuuteen tai epävarmuuteen liittyvää suhtautumista asiointilaan.

Esitän taulukossa 17 luonnehdinnoissa käytettyjen substantiivien määrät merkitysryhmittäin. Arvioinnin kohteita luonnehditaan ja luokitellaan puolessa substantiivilauseke-esiintymistä abstraktilla substantiivilla. Ajallis-paikallisia substantiiveja esiintyy 38 % ja konkreettisia substantiiveja 12 % esiintymistä.

TAULUKKO 17. Substantiivien määrät merkitysryhmittäin (*pitää jnak*).

Substantiivin merkitys	Yhteensä	Osuus (%)	Esimerkki
konkreettinen substantiivi	25	12 %	(156) Rouvalia pidettiin Konelassa vanhanaikaisen rehellisenä ja suoraselkäisenä <u>miehenä</u> , jolle luottamuksen syntyminen oli kaikkein tärkein asia.
ajallis-paikallinen substantiivi	80	38 %	(157) He myös pitivät periaatepäätöstä vain välipäätöksenä, jota tärkeämpi on rakennuslupa.
abstrakti substantiivi	107	50 %	(158) Hän pitää <u>selviönä</u> , että yhteinen geneettinen identiteettimme syntyi aiemmin kuin latvialaisten ja liettualaisten puhuma indoeurooppalainen kieli.
Yhteensä	212	100 %	

Koska substantiiveja esiintyy rakenteen yhteydessä varsin paljon, on tarkempia substantiiveja yhdistäviä semanttisia piirteitä vaikea eritellä. Toisin kuin *katsoa jksik* -rakenteen kanssa, *pitää jnak* -rakenteen yhteyteen valikoituu substantiiveja määrällisesti enemmän ja toisaalta samanlaisia kollokaatiomaisia yhteisesiintymiä ei ole aineistoni perusteella havaittavissa.

Ainoastaan kaksi substantiivivia esiintyvät selvästi useammin kuin yksi tai kaksi kertaa ja ne ovat *asia* ja *ongelma*, jotka esiintyvät kumpikin kahdeksan kertaa substantiivilausekkeissa. Ne ovat molemmat melko yleiskäyttöisiä ja niiden merkitys määrittyy pitkälti kontekstin mukaan. Toinen substantiiveista, *ongelma*, kuitenkin implikoi kielteisyyttä.

4.4 Yhteenveto *pitää jonakin* -rakenteesta

Suomen kielen arviointikonstruktiota toteuttava *pitää jnak* -rakenne on merkitykseltään ja käytöltään melko lähellä *katsoa jksik* -rakennetta. Suurin ero rakenteiden välillä on siinä, minkälaisen sosiaalisten kategorioiden kannanottoja niillä ilmaistaan. Rakenteella *pitää jnak* referoidaan selvästi eniten ryhmä-kategorian edustajia eli rajoiltaan epämääräisiä ja tarkoitukseltaan vähemmän yhtenäisiä ja järjestäytyneitä joukkoja kuin kollektiivi-arvioijat. Näitä ryhmä-arvioijia esiintyy yhteensä 44 %. Muut kategoriat ovat tasaisemmin edustettuja: edustajajksilöitä ja yksilöitä esiintyy saman verran, kumpaakin 17 %. Kollektiiveja on 15 % kokonaisuudesta. Avoin ääni ja kirjoittaja -kategoriat ovat myös *pitää jnak* -rakenteen kanssa määrältään pienimmät luokat, joissa molemmissa on 4 % arvioijista. Eriluonteisten arvioijien tasaisempi jakauma viittaa siihen, että *pitää jnak* on merkitykseltään avoimempi ja monikäyttöisempi kuin *katsoa jksik*, ja sopii siten kannanoton välineeksi monenlaisissa diskursseissa. Toisaalta myös rakenteiden frekventtiys HS2000-korpuksessa antaa tällaiselle tulkinnalle mahdollisuuden.

Rakenteiden välillä ei ole aineistoni perusteella merkittäviä eroja sen suhteen, millaisia arvioinnin kohteita niiden yhteydessä esiintyy. Myös *pitää jnak* -rakenteella arvioidaan selvästi eniten ajallis-paikallisia entiteettejä, ja abstrakteja ja konkreettisia huomattavasti vähemmän. Tämä liittyy todennäköisesti siihen, että sanomalehdissä ylipäätään kirjoitetaan enimmäkseen asiaintiloista, prosesseista ja tapahtumista, ei niinkään hyvin konkreettisista tai abstrakteista entiteeteistä. Kummankin rakenteen kohdalla toki myös merkitys voi vaikuttaa siihen, minkälaisia asioita niillä arvioidaan. Esitän taulukon 18 ristiintaulukoinnilla sen, miten arvioija vaikuttaa arvioinnin kohteen abstraktiuteen. Kollektiivi-, ryhmä- ja yksilö-kategoriat noudattavat selvimmän yleistä arvioinnin kohteiden abstraktiusjakaumaa. Esille nousee se, että

edustajayksilöt arvioivat erittäin vähän konkreettisia entiteettejä verrattuna muihin arvioijiin. Toisaalta abstrakteja kohteita arvioivat selvästi eniten avoin ääni- ja kirjoittaja-arvioijat.

TAULUKKO 18. Arvioijan vaikutus arvioinnin kohteen abstraktiuteen (*pitää jnak*).

Arvioinnin kohteen abstraktius	avoin ääni	edustaja- yksilö	kirjoittaja	kollektiivi	ryhmä	yksilö	Yhteensä
konkreettinen arvioinnin kohde	19 %	1 %	19 %	18 %	16 %	23 %	15 %
ajallis-paikallinen arvioinnin kohde	44 %	76 %	44 %	69 %	69 %	56 %	66 %
abstrakti arvioinnin kohde	38 %	23 %	38 %	13 %	16 %	21 %	19 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
	n=16	n=75	n=16	n=68	n=200	n=75	n=450

Arvioinnin kohteita luonnehditaan kaikkein eniten adjektiivilausekkeilla, mutta substantiivilausekkeitä esiintyy lähes saman verran. Substantiivilausekkeet ovat muodoltaan adjektiivimääritteellisiä tai määritteettömiä. Taulukko 19 havainnollistaa sitä, miten arvioija vaikuttaa luonnehdinnoissa käytettyjen adjektiivien merkitykseen. Arvioinnin kohteiden luonnehdinnoissa arvoinnit tuotetaan suurimmaksi osaksi puhujan omista lähtökohdista käsin. Subjektiivisesti arvottavia adjektiiveja esiintyy siis kaikkiaan 59 % kaikkien adjektiivien kokonaismäärästä. Objektiivisesti arvioivien adjektiivien osuus on 30 % ja modaalisia adjektiiveja on kaikkein vähiten eli 11 %. Suurin poikkeama luonnehtivien adjektiivien yhteisjakaumasta on avoin ääni -kategorian kohdalla. Tämän kategorian edustajat luonnehtivat arvioinnin kohteita hieman keskimääräistä enemmän objektiivisilla adjektiiveilla.

TAULUKKO 19. Arvioijan vaikutus luonnehtivan adjektiivin merkitykseen (*pitää jnak*).

Adjektiivin merkitys	avoin ääni	edustaja- yksilö	kirjoittaja	kollektiivi	ryhmä	yksilö	Yhteensä
modaalinen	8 %	11 %	14 %	7 %	12 %	10 %	11 %
objektiivisesti arvioiva	42 %	23 %	29 %	30 %	35 %	20 %	30 %
subjektiivisesti arvottava	50 %	66 %	57 %	63 %	52 %	69 %	59 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
	n=12	n=61	n=14	n=57	n=170	n=59	n=373

Puolet arvioinnin kohteita luonnehtivista substantiiveista on merkitykseltään abstrakteja, kun taas noin kaksi viidennestä ajallis-paikallisia. Edustajayksilöt käyttävät arvoinneissaan keskimääräistä enemmän abstrakteja substantiiveja. Toisaalta samoin tekevät sekä avoin

ääni- että kirjoittaja -arvioijat. Näiden kahden kohdalla havaintomäärät ovat kuitenkin tilastollisesti pieniä.

TAULUKKO 20. Arvioijan vaikutus luonnehtivan substantiivin merkitykseen (*pitää jnak*).

Substantiivin merkitys	avoin ääni	edustaja- yksilö	kirjoittaja	kollektiivi	ryhmä	yksilö	Yhteensä
konkreettinen substantiivi	18 %	0 %	0 %	19 %	13 %	15 %	12 %
ajallis-paikallinen substantiivi	9 %	38 %	38 %	46 %	42 %	29 %	38 %
abstrakti substantiivi	73 %	63 %	63 %	35 %	46 %	56 %	50 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
	n=11	n=32	n=8	n=26	n=101	n=34	n=212

Verbin *pitää* vahva polysemia sekä predikatiiviadverbiaalin sija, essiivi, voi vaikuttaa siihen, että rakenteella referoidaan tasaisemmin erilaisten sosiaalisten kategorioiden edustajia. Rakenne on merkitykseltään neutraalimpi ja monikäyttöisempi, koska transitiivisessa yhteydessä essiivillä ilmaistaan sitä, miten objektin tarkoite koetaan. Rakenne sallii yhteyteensä laajemmin erilaisia arvioijia, koska sen yhteydessä riittää nimenomaan subjektiivinenkin kokemus ilman *katsoa jksik* -rakenteen kantamaa arvovallan ja auktoriteetin konnotaatiota. Samoin rakenteen käyttö hieman useammin abstraktien arvioinnin kohteiden kanssa voisi ajatella johtuvan siitä, että sen merkitys on itsessään vähemmän formaali kuin *katsoa jksik* -rakenteen. Rakenne siis ikään kuin sallii yhteyteensä paremmin abstrakteja arvioinnin kohteita ja abstrakteja luonnehtivia substantiiveja, koska se ei itsessään sisällä samanlaista pyrkimystä objektin tilan muuttamiseen. Rakenteen käyttö mahdollistaa luonteeltaan kokemuksellisemmän ja spekulatiivisemmän evaluaation kielentämisen kuin sellainen evaluaatio, jossa objektia arvioidaan jonkin standardin mukaan *katsoa jksik* -rakennetta käyttäen. Myös modaalisten piirteiden laajempi esiintyminen implikoi sitä, että *pitää jnak* on merkitykseltään monikäyttöisempi ja vähemmän formaali kuin *katsoa jksik*.

5 LOPUKSI

Evaluaatio on keskeinen asia, jota kielenkäytöllä ilmaistaan. Evaluoinnin ja diskurssien tutkimuksessa on yleensä suosittu tutkimusaineistona kokonaisia tekstejä tai puhekieltä, mutta olen tutkimuksellani pyrkinyt osoittamaan, että kielellisen evaluaation tutkimisen lähtökohtana voivat toimia myös tietyt kielen rakenteet ja sähköinen korpusaineisto. Tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää suomen kielen arviointikonstruktiota toteuttavien rakenteiden *katsoa joksikin* ja *pitää jonakin* käyttöä ja merkitystä sanomalehtikontekstissa. Rakenteita olen tutkinut ja kuvannut kehyssemantiikan ja konstruktiokieliopin avulla, joiden mukaisesti kieli koostuu konstruktioista, joiden merkitys tulkitaan vasten ilmausten aktivoimaa semanttista kehystä. Teoriaosuudessa olen käsitellyt evaluatiivisuutta osana subjektiivisuutta sekä sitä, miten ja mistä evaluatiivisuutta voi kielenkäytön kannalta tunnistaa. Taustoittavassa osuudessa olen käsitellyt myös referointia sekä rakenteellisena ilmiönä että moniäänisyyden ilmentäjänä, sekä journalismin luonnetta ja konventioita suhteessa siihen, minkälaisille äänille ja arvioinneille se antaa tilaa. Tutkimuksen aineistona on ollut yhteensä 900 rakenteiden esiintymää, jotka on poimittu sähköisestä korpuksesta, joka sisältää vuosien 2000 ja 2001 Helsingin Sanomat.

Rakenteiden merkitystä olen tarkastellut arviointikehyksen elementtien, arvioijien, arvioinnin kohteiden ja arvioinnin kohteiden luonnehdintojen, avulla. Arvioijan sosiaalista kategoriaa olen löytänyt kuutta eri merkitysryhmää, joita ovat kollektiivi, kollektiivin edustajayksilö, ryhmä, yksilö, avoin ääni ja kirjoittaja. Suurimmat erot tutkimieni rakenteiden välillä ovat juuri siinä, minkälaisia arvioijia niillä referoidaan ja kuinka paljon. Arvioinnin kohteita olen luokitellut niiden abstraktiotason perusteella kolmeen ryhmään: konkreettiset, ajallis-paikalliset ja abstraktit entiteetit. Näiden suhteen rakenteilla ei ole merkittävää eroa. Sanomalehdissä kirjoitetaan melko käsitteellisistä prosesseista ja asiainiloista sen sijaan, että niiden aihepiirit olisivat hyvin konkreettisia tai abstrakteja. Myös rakenteiden merkitys neutraaleina ja kirjoitettuun kieleen sopivina kannanoton keinoina vaikuttaa siihen, millaiset arvioinnin kohteet tulevat valituiksi niiden yhteyteen. Enemmän painoarvoa uskon kuitenkin olevan sanomalehden prototyyppisen tekstilajin, uutisen, omilla konventioilla. Arvioinnin kohteiden luonnehdinnoissa yleisimmäksi lauseketyypiksi erottui sekä *katsoa jksik* ja *pitää jnak* -rakenteen yhteydessä adjektiivilauseke. Toiseksi yleisin lauseketyppi oli molempien rakenteiden kohdalla substantiivilauseke.

määritteenään adjektiivi ja vähiten esiintyi määritteettömiä substantiivilausekkeita. Kummankin rakenteen kohdalla erottui muutamia usein käytettyjä adjektiiveja, mutta muuten erilaisia adjektiiveja esiintyi paljon.

Tutkimukseni on osoittanut, että arviointikonstruktioiden *katsoa jksik* ja *pitää jnak* pääasiallinen funktio sanomalehtikielessä on referointi. Niitä ei käytetä juurikaan omien henkilökohtaisten suhtautumisten ilmaisuihin, vaan niillä selostetaan toisten osapuolten sanomisia, ajatuksia ja tekemisiä. Aikaisempienkin tutkimusten valossa vaikuttaa siltä, että rakenteet *katsoa jksik* ja *pitää jnak* ovat melko vahvasti juuri kirjoitettuun kielenkäyttöön kiinnittyneitä keinoja referoida erilaisten yksilöiden ja ryhmien suhtautumista. Kaikkien suomen kielen arviointikonstruktioiden kentässä *katsoa jksik* ja *pitää jnak* -rakenteet sijoittuvat neutraaliin kategoriaan niiden sisältämän verbin merkityksen vuoksi. Erityisesti *katsoa jksik* on sävyltään melko formaali ja sitä käytetäänkin paljon juuri silloin, kun referoidaan instituutioiden ja niiden edustamien henkilöiden puhetta. Myös arvioinnin luonnehdintojen tarkastelu vahvistaa käsitystä siitä, että *katsoa jksik* on ainakin jonkinasteisesti vakiintunut käytettäväksi tietynlaisten adjektiivien ja substantiivien kanssa, jotka implikoivat samanlaista virallisuuden ja normatiivisuuden diskurssia kuin arvioija-kategorian edustajatkin. Yleisimmät adjektiivit *tarpeellinen*, *paras* ja *aiheellinen* implikoivat sitä, että arvioinnin taustalla vaikuttaa usein juuri jokin normi, asetus tai tavoite, jota kohti pyritään ja jota arvioinnilla ilmaistaan. Yleisimpien substantiivien *oikeus*, *velvollisuus*, *asia* ja *tehtävä* merkitykset vahvistavat tätä samaa tulkintaa. Rakenteen *pitää jnak* merkitys on avoimempi ja yleiskäyttöisempi. Rakennetta käytetään tasaisemmin erilaisten arvioijien kannanottojen ilmaisemiseen. Modaaliset piirteet ovat *pitää jnak* -rakenteen yhteydessä myös keskeisemmin esillä, minkä voi ajatella johtuvan siitä, että monimerkityksinen *pitää* ja essiivisijainen predikatiiviadverbiaali sallivat evaluaation olevan luonteeltaan lähtökohtaisesti kokemuksellisempaa ja spekuloiivampaa kuin normeihin perustuvaa.

Tutkimusaiheena arviointirakenteet *katsoa jksik* ja *pitää jnak* ovat vieneet tutkimustani moniin eri suuntiin aina konstruktiokieliopista sellaisiin laajoihin ajattelun ja kielenkäytön ilmiöihin kuin subjektiivisuus ja kielen dialogisuus. Rakenteellisen kuvauksen ohella koin tärkeäksi ottaa tutkimukseeni varsin pragmaattisen lähestymistavan päästäkseni käsiksi rakenteiden merkitykseen ja todellisiin käyttötapoihin sen sijaan, että olisin keskittynyt rajoittuneesti

tiettyihin perinteisiin kieliopin kategorioihin, kuten verbien persoonamuotoihin. Tämä kuvastaa omaa näkemystäni siitä, miten erityisesti merkitysentutkijan tulisi kieleen suhtautua: elimellisesti ympäröivään todellisuuteen kiinnittyvänä systeeminä, joka rakentuu ennen kaikkea kielenkäyttäjien ilmaisutarpeista. Osittain tämä tuo tutkimukselle lisähaasteita: merkitysentutkijankin on luotava tutkimuksensa pohjalta luokituksia, jotka eivät semantiikan oman luonteen huomioon ottaen voi olla läheskään aina selvärajaisia. Työni analyysissa tein ratkaisun käsitellä arviointikehyksen elementit pitkälti toisistaan irrallisina. Konstruktiot ja kehykset ovat kuitenkin osista rakentuvia kokonaisuuksia, joiden tutkimiseksi on otettava huomioon osien keskinäinen vuorovaikutus. Tämän olen huomionut yhteenveto-luvuissa, joissa tuon esiin arvioijan vaikutuksen arvioinnin kohteen ja luonnehdinnoissa käytettyjen adjektiivien ja substantiivien merkitykseen.

Tutkimustulokseni osoittavat, että arviointikonstruktion eli verbin ja sen translatiivi- tai essiivitäydennyksen muodostamaa yhteenliittymää voidaan suomen kielessä tutkia kehyssemanttislähtöisesti hyödyntäen arviointikehys-mallia. Aineistoni on opinnäytetyön vaatimukseen suhteutettu ja tutkimuskohteenani kaksi arviointikonstruktiota toteuttavaa rakennetta, joten tutkimustulokseni eivät voi antaa täysin kattavaa kuvaa siitä, minkälaisia arvioita ja suhtautumista kielellä ilmaistaan sanomalehtikontekstissa. Tutkimani rakenteet kuitenkin osaltaan heijastavat sitä, miten journalismissa kielelliset valinnat, kuten tietynlaisen arviointirakenteen käyttö, liittyvät tietynlaisiin diskursseihin. Työni perusteella arviointirakenne *katsoa jksik* liittyy ennen kaikkea juridiseen ja hallinnolliseen diskurssiin, kun taas *pitää jnak* on selvästi monikäyttöisempi ja merkitykseltään laaja-alaisempi.

Oman lisänsä työlleni olisi tuonut se, jos olisi ollut mahdollista saada selville se, millaisissa tekstilajeissa tutkimani rakenteet ovat olleet. Suuri osa esiintymistä toki sijoittuu tavalliseen uutistekstiin, mutta mukana on selvästi paljon myös mielipidekirjoituksia ja kolumneja. Tarkempi tieto näistä olisi antanut paremmat mahdollisuudet paneutua syvemmin intertekstuaalisuuden ilmiöön. Tämä ei kuitenkaan ollut korpukseen koodatun informaation puitteissa mahdollista. Jatkossa tutkimusta voisi laajentaa nimenomaan tekstilajien ja arviointirakenteiden välisen suhteen tutkimiseen. Tekstilajeihin ja intertekstuaalisiin ketjuihin liittyen voisi myös tutkia ja vertailla sitä, miten journalismin käyttämät uutismateriaalin lähteet

ovat muuttuneet viimeisten vuosikymmenten aikana, kun uutisaiheet nousevat yhä enemmän esimerkiksi sosiaalisesta mediasta perinteisten lehdistötiedotteiden sijaan.

LÄHTEET

CROFT, WILLIAM – CRUSE, ALAN D 2004: *Cognitive linguistics*. New York: Cambridge University Press.

CSC – TIETEEN TIETOTEKNIKAN KESKUS. *Suomen sanomalehtikielen taajuussanasto 2006*. Luettavissa verkossa: <http://www.csc.fi/tutkimus/alat/kielitiede/taajuussanasto-B9996/view> (Luettu 18.4.2012)

FAIRCLOUGH, NORMAN 1992: *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

FILLMORE, CHARLES 1977: Topics in lexical semantics. – Roger W. Cole (toim.), *Current Issues in Linguistic Theory* s. 76–138. Bloomington: Indiana University Press.

FILLMORE, CHARLES 1982: Frame Semantics. – The Linguistic Society of Korea (toim.), *Linguistics in the morning calm. Selected papers from SICOL-1981* s. 111–137. Seoul: Hanshin.

FILLMORE, CHARLES 1985: Frames and the Semantics of Understanding. *Quaderni di Semantica* 6:2 s. 222–254.

FrameNet 2013. <https://framenet.icsi.berkeley.edu/fndrupal/about>

GOLDBERG, ADELE 1995: *Constructions: a construction grammar approach to argument structure*. Chicago: University of Chicago Press.

GOLDBERG, ADELE 2006: *Constructions at work: the nature of generalization in language*. Oxford: Oxford University Press.

HAAKANA, MARKKU – KALLIOKOSKI, JYRKI (toim.) 2005: *Referointi ja moniäänisyys*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

HEIKKINEN, VESA 1999: *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

HERLIN, ILONA 2012: Miksi alkaa tekemään. – Ilona Herlin & Lari Kotilainen (toim.): *Verbit ja konstruktio* s. 143–174. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

HIIDENMAA, PIRJO 2001: Poimintoja virkakielen rekisteristä. – Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä: *Teksti työnä, virka kielenä* s. 35–62. Helsinki: Gaudeamus.

HONKANEN, SUVI – LEINO, JAAKKO 2012: Konstruktiokielioppi. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma & Ulla Tiililä, Mikko Lounela (toim.): *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 551–557. Helsinki: Gaudeamus.

HUNSTON, SUSAN – THOMPSON, GEOFF 2000: Evaluation. An introduction. – Susan Hunston & Geoff Thompson (toim.), *Evaluation in text. Authorial stance and the construction of discourse* s. 1–27. Oxford: Oxford University Press.

HUNSTON, SUSAN 2007: Using a corpus to investigate stance quantitatively and qualitatively. – Robert Englebretson (toim.), *Stancetaking in discourse. Subjectivity, evaluation and interaction* s. 29–48. Philadelphia: John Benjamins.

HUUMO, TUOMAS 2006: Näkökulmia suomen kielen aistihavaintoverbeihin. *Emakeele Seltsi aastaraamat* 52: 69–86. Luettavissa verkosta:
http://emakeeleselts.ee/esa/ESA_52_pdf/Huumo.pdf (Luettu 18.4.2012)

HÄKKINEN KAISA 2004: *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. Helsinki: WSOY.

IKOLA, OSMO 1960: *Das Referat in der finnischen Sprache. Syntaktisch-stilistische Untersuchungen*. Helsinki: Suomalainen tiedeakatemia.

IKOLA, OSMO 2001: *Nykysuomen opas*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 65. Turku: Turun yliopisto.

ISK = AULI HAKULINEN – MARIA VILKUNA – RIITTA KORHONEN – VESA KOIVISTO – TARJA RIITTA HEINONEN – IRJA ALHO 2004. *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.

KALLIOKOSKI, JYRKI 1996: Johdanto. – Jyrki Kalliokoski (toim.), *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä* s. 8–36. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

KALLIOKOSKI, JYRKI 2005: Referointi ja moniäänisyys kielenkäytön ilmiönä. – Markku Haakana & Jyrki Kalliokoski (toim.), *Referointi ja moniäänisyys* s. 9–42. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

KANKAANPÄÄ, SALLI 2006: *Hallinnon lehdistötiedotteiden kieli*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kielitoimiston sanakirja 2006. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.

KOIVISTO, VESA 2006: Ison suomen kieliopin termimuutoksia ja -ratkaisuja. – *Kielioppi koulussa. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja XLX* s. 25–39.

KOSKI, MAUNO 1985: Toiseen tekstiin viittaaminen nykyisessä kirjasuomessa. – Mauno Koski (toim.), *Lauseita ja ajatuksia* s. 70–179. Fennistica 5. Turku: Åbo akademien suomen kielen laitos.

KOTILAINEN, LARI 2007: *Konstruktoiden dynamiikkaa*. Väitöskirja. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.

Luettavissa verkossa:

<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/29208/konstruk.pdf?sequence=1>

KUIRI, KAIJA 1984: *Referointi Kainuun ja Pohjois-Karjalan murteissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

KUIRI, KAIJA 2006: Referoinnin uusi aika. – *Virittäjä* 110 s. 637–644.

KUIRI, KAIJA 2012: *Johdatus semantiikkaan*. Helsinki: Finn Lectura.

KUNELIUS, RISTO 2003 [1997]: *Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin*. Helsinki: WSOY.

KURKKIO, MARKKU 1978: Referaatti 1960-luvun suomen yleiskielessä. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitoksen tutkimusraportteja 16. Oulu: Oulun yliopisto.

LAPPALAINEN, HANNA 2004: Voiko arkipuheen tutkimus olla hyödyllistä? – *Virittäjä* 108 s. 266–270. Luettavissa verkossa:

http://www.kotikielenseura.fi/virittaja/hakemistot/jutut/2004_266.pdf

LARJAVAARA, MATTI 2007: *Pragmasemantiikka*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

LEINO, JAAKKO 2003: *Antaa sen muuttua. Suomen kielen permissiivirakenne ja sen kehitys*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

LEINO, JAAKKO 2010: Adele E. Goldberg – Väitöskirjalla klassikoksi. – Pentti Haddington & Jari Sivonen (toim.), *Kielentutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede* s. 71–97 Helsinki: Gaudeamus.

LYONS, JOHN 1977: *Semantics 2*. Cambridge: Cambridge University Press.

LYONS, JOHN 1981: *Language, Meaning and Context*. London: Fontana Paperbacks.

LYONS, JOHN 1994: Subjecthood and Subjectivity. – Marina Yaguello (toim.): *Subjecthood and Subjectivity. The status of the subject in linguistic theory* s. 9–17 Paris: Ophrys.

LÄHTENMÄKI, MIKA 2002: Dialoginen näkökulma kieleen: Mihail Bahtin ja Valentin Vološinov. – Hannele Dufva & Mika Lähteenmäki (toim.), *Kielentutkimuksen klassikoita* s. 179–200. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

NIEMI, JARKKO 2007: *”Voihan sitä noinkin ajatella”*. Myönnyttelymuotin rakenne ja käyttö. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.

Luettavissa verkossa:

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19670/voihansi.pdf?sequence=1>

PENTTILÄ, AARNI 2002 [1957]: *Suomen kieliooppi*. Kalanti: Marikki Penttilä.

PÄLLI, PEKKA 2003: *Ihmisyhmä diskurssissa ja diskurssina*. Väitöskirja. Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos. Luettavissa verkossa: <http://urn.fi/urn:isbn:951-44-5580-0>

PIETILÄ, VEIKKO 1993: On tämä aika kamala – ja kiehtova – peli! Uutinen ja vapaa epäsuora esitys – *Virittäjä* 97 s. 345–366.

RAUKKO, JARNO 2002: Pitämisen polysemia: miten koehenkilöt hahmottavat *pitää*-verbin merkitystyyppejä. – *Virittäjä* 106 s. 354–374. Luettavissa verkossa: http://www.kotikielenseura.fi/virittaja/hakemistot/jutut/2002_354.pdf

RAUNIOMAA, MIRKA 2007: Stancemarkers in spoken Finnish. – Robert Englebretson (toim.), *Stancetaking in discourse. Subjectivity, evaluation and interaction* s. 221–252. Philadelphia: John Benjamins.

SANOMA 2012: *Mediaporfolio. Sanomalehdet*. <http://www.sanoma.fi/tietoa-sanomasta/sanoma-news/mediaporfolio/sanomalehdet> (18.4.2012)

SAUKKONEN, PAULI – HAIPUS, MARJATTA – NIEMIKORPI, ANTERO – SULKALA, HELENA 1979: *Suomen kielen taajuussanasto*. Porvoo: WSOY.

SOLIN, ANNA 2006: Genre ja intertekstuaalisuus. – Anne Mäntynen, Susanna Shore, Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji* s. 72–95. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

TAINIO, LIISA 1993: *Kannanoton tulkinta keskustelussa*. Lisensiaatintyö. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

ÖSTMAN, JAN – FRIED, MIRJAM 2004: Construction Grammar. A thumbnail sketch. – Mirjam Fried & Jan Östman (toim.): *Construction Grammar in Cross-Language Perspective* s. 11–86. Philadelphia: John Benjamins.